నవలారత్నమాల ౨

మాతృమందిరము

ద్వితీయ భాగము

రచయితలు:

శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

ఆంధ్రప్రచారిణీ లిమిటెడ్,

కాకినాడ.

లారత్నమాల ౨

మాతృమందిరము

ద్వితీయభాగము

రచయితలు:

శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

ఆంధ్రప్రచారిణి లిమిటెడ్,

కాకినాడ.

వెల :

9 అణాలు

ఆంధ్రగ్రంథాలయ ప్రెస్,
బెజవాడ.

ప రి చ య ము

ప్రబోధానందస్వామి లోకకల్యాణాకాంక్షియై యవ తరించిన మహాపురుషుఁడు. అతఁడు త్రికరణశుద్ధిగ దేశసేవ పరాయణులగు దృఢవ్రతులను శిష్యులుగఁ జేకొని వారిచే జగదుపకారకృత్యములఁ జేయించుచుండెను. దుష్టులను సద్బోధనముగావించి సంస్కరించుటయు, విపన్నుల నుద్ధరించి కై దండ యొసఁగి కాపాడుటయు నాయోగిపుంగవుని ప్రధాన కృత్యములు. ఇట్టి యాస్వామి సత్కార్యకలాపముతోఁ గూడిన యితివృత్తమే మాతృమందిరము.

ధర్మగిరి సమీపారణ్యమున చోరసంఘము విజృంభించి దేశోపద్రవము గూర్చుచుండెను. ఆదొంగలదొర మరణించుటచే నాతనితమ్ముఁడు నాయకుఁడై తనయన్న దాచిన ధనము జూపుమనివదినెగారిని నిర్బంధించెను. ఆమె తనభర్తకులభించిన యొకబిడ్డను గన్నబిడ్డవలెఁ బెంచుకొనుచుండుటచేఁ గుమారునకా ధనముంగూర్పనెంచిమఱిది కారహస్యము దెలుపదయ్యెను. అందుచే మఱఁది కోపించి యామె కంఠమున నురిపెట్టి యొక చెట్టునకు వ్రేలాడఁ గట్టించెను. అదిచూచి భయపడి యామె కుమారుఁడు దొంగలగుంపును దప్పించుకొని పాఱిపోయెను. చచ్చుటకు సిద్ధముగనున్న యామె నర్ధరాత్రివేళఁ బ్రబోధానందస్వామి శిష్యసహితుండై వచ్చి రక్షించెను. కథ యీ ప్రకరణముతోఁ బ్రారంభమైనది.

గౌరీపతిశాస్త్రికి అన్నపూర్ణ యను భార్యయును సరస్వతి యనుతనయయుఁగలరు. ఆకుమారికకంటె ముందుగ నాతనికొక కుమారుఁడు గలిగెనుగాని, నగలయాసచే నాబిడ్డ నెవ్వరో యెత్తుకొనిపోయిరి. గౌరీపతిశాస్త్రి తనతనుజను మేనల్లుఁడగు పర

గ్రామమున కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. అతఁడు విరాగియై యిల్లు విడిచిపోయెను. సరస్వతికి సత్యవతియను చెలిమికత్తెగలదు. గౌరీపతిశాస్త్రి గురుత్వమున నాయిరువురును విద్యావతులైరి. సత్యవతి బాలవితంతువు. సరస్వతి విదేశగతభర్తృక. ఆయిరువురిచెలిమియు ప్రగాఢమైనది. సత్యవతికిఁ బునర్వివాహము చేయవలెనని యామె సోదరుఁడగు భారతరావు సంకల్పము. అతఁడు తన చెల్లెలిని బరిగ్రహించుటకు మిత్రుఁడగు చంచలరావును బ్రార్థించెను. చంచలరావు మొట్టమొదట ఖననమునశాసించి మేనమామ కొమార్తెను బెండ్లియాడెను. ఆమె విద్యావతియు సుందరియునైనను మూగది. చంచలరావు తీర్థయాత్రల నెపంబునఁబోయి యొక యడవిలో తన మూగ పెండ్లామును దిగవిడిచి తప్పిపోయినదని యందఱు నమ్మునట్లు నటించెను. తరువాత సంఘ సంస్కర్తయై పేరుగాంచవలెనని పెద్దాపురములోని సానిపిల్లయగు రాజరత్నమును పెండ్లిచేసుకొనుటకై యామె బంధుగులనుండి విడఁదీసి తన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. ఆసానుల ప్రాపకమున బ్రదుకుచున్న యాతని పెదతండ్రి కుమారుఁడగు దామోదరరావు కొందఱు బందిపోటు దొంగలను బంపి వారిచేఁ జంచలరావును జితుకఁగొట్టించి రాజరత్నమును బలవంతముగా మరలఁ బెద్దాపురము చేర్పించెను. ఆ సమయముననే యా దొంగలనాయకునకుఁ బాము కరచుటయుఁ బ్రబోధానంద స్వామి యాతని రక్షించుటయు, జంచలరావునకు బుద్ధిచెప్పుటయు జరిగెను. దామోదర రావు సానికన్య రాజరత్నమువకును కుమారారామములోని గొప్ప యింటివాఁడగు వేంక

విజ్ఞప్తి

ఆంధ్రలోకమునకు జిరపరిచితులగు శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవుల యపూర్వసేవాసదనమగు "మాతృమందిర" మీ ప్రథమనవలారత్నమాలకు తొలికానుక గావింపబడెను. అందు భాగము తొలిరత్నముగను, ఈ ద్వితీయభాగము మలిరత్నముగను బ్రకాశితములై యొకేమారు వెలువడినవి.

మాతృభాషాభిలాషులును మాతృదేశాభిమానులునగు ఆంధ్రపాఠకమహాశయుల కియ్యవి యాదరణీయములై, నవరసాలవాలములగు నవలారత్నము లనేకములు పరంపరగా బ్రచురించుటకువలయు సహాయసంపత్తుల జేకూర్చి ప్రోత్సాహమొసంగునని యాశించుచున్నాము.

ఆంధ్రప్రచారిణి లిమిటెడ్, 15—9—38. } బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు, మేనేజింగు డైరెక్టరు.

మాతృమందిరము

ద్వితీయ భాగము

టేశ్వరరావునకును సంబంధము కల్పించెను. వేంకటేశ్వరరావా యెరలోఁబడి ప్రతిదినమును పెద్దాపురమువచ్చుచుఁ బోవుచుండఁగా నొకనాఁడు చండాలదంపతులు తమ బిడ్డను వెంటఁ బెట్టుకొని యాతని బండిని సమీపించి భిక్షమును యాచించిరి. అన్యమనస్కుఁడగు వేంకటేశ్వరరావు వారిని దనగుఱ్ఱపు చబుకుతోఁగొట్టి బండి నడిపించెను. వా రా దెబ్బలకుఁ గ్రిందఁబడి గోలుగోలున నేడ్చుచుండఁగా రంగఁడువచ్చి బండినాపి వేంకటేశ్వరరావును మూర్ఛిల్లునట్లు గొట్టి యాతని జేబులోని పది బంగరుకాసుల నా చండాలదంపతుల కియ్యఁబోఁగా వా రంగీకరింపనందున వారి తనయయగు ముత్యాలు చేతిలో నా కాసులు పడవైచి వెడలిపోయెను. రంగఁడు మొదటి ప్రకరణములో స్వామిచే నురినుండి యుద్ధరింపఁబడిన యువతి పెంపుబిడ్డ.

అట్లు దెబ్బతిని వేంకటేశ్వరరావు సాని యింటికిఁ బోయెను. అప్పుడు రాజరత్నమున కక్కయగు నాగమణి యిట్లు నిన్నుఁ గొట్టించినది నీ భార్యయేయని యాతనికి నచ్చఁ జెప్పి వేంకటేశ్వరరావునకు భార్యయగు ననసూయపై ననసూయాభావము పుట్టించెను. ఆ కోపముతో వేంకటేశ్వరరావు ఇంటికి వచ్చి పతివ్రతయగు ననసూయను గర్భవతిని సుంతైనను జాలి లేక యిల్లువెడలఁగొట్టించెను. అనసూయ చేయునదిలేక వంటలక్కయగు జోగమ్మ సాయముతో వెడలిపోయెను.

సరస్వతి భర్తయగు పరబ్రహ్మ మెప్పటికి నిల్లుజేరకుండుట వలన నింటివారందఱు బెంగపెట్టుకొనిరి. ఆబెంగచే సరస్వతితల్లి అన్నపూర్ణ మరణించెను. ఇఁక గౌరీపతిశాస్త్రి యింటనుండఁజాలక తనయయగు సరస్వతిని వెంటఁబెట్టుకొని

తీర్థయాత్రలకు బయలుదేరెను. బెజవాడలో కనకదుర్గాలయమున దేవతాదర్శనము చేసికొనుచుండఁగా సరస్వతి కాకస్మికముగా భర్త్రృ సందర్శనమయ్యెను. ఆ క్షణమందే యామె యాతని సమీపింపఁబోయెను. కాని నిమిషములో నాతఁడు మాయమైపోయెను. హతాశయై సరస్వతి యా పరిసరముల నన్నిటి నన్వేషించి పతింగానక దుఃఖించుచుఁబోయి కృష్ణానదిలోఁబడి మునిఁగిపోయెను.

చంచలరావుచే విడువఁబడిన మూఁగ యువతి భర్తను వెదకుకొనుచు వచ్చుచుండగా గోపాలరావామెను జూచి వ్రాతలమూలమున నామె చరిత్రమును గ్రహించి "నీభర్తతో నిన్నుఁ జేర్చెదను" అని వ్రాసి చూపి నమ్మించి యామెను రాజమహేంద్రవరము తీసికొనివచ్చి యా యువతిచేఁ దన విలాసమందిరమునఁ బనులు చేయించుకొనుచుండెను. కొంత కాలమున కామె విసుగుజెంది యెట్లో తప్పించుకొని పెద్దాపురమున మరిడమ్మ గుడికిఁ జేరుకొనియెను. ఊరివారందఱు నామెను జూచి పూవులమ్మ యని పేరుపెట్టుకొని పూజించుచుండిరి. విలాసభవనమునఁ బరిచయమునుబట్టి దామోదరరావామెను మోసగించి యర్ధరాత్రివేళఁ దీసికొని పోవుచుండఁగా దొంగలుకొట్టి యా యువతిని దీసికొని పోయిరి. ప్రబోధానందుఁ డామెను రక్షించి తీసికొనిపోయి ధర్మగిరి ప్రాంతాలయమున దేవీమూర్తిగా నిలిపి యా పరిసరములంగల దోపుడుగాం డ్రిందఱకును విశ్వాసము గల్పించి వారిచే మద్యపానమును, జంతుబలులను మాన్పి సంస్కరింప నారంభించెను.

ఇది ప్రథమ భాగమునందలి వృత్తము.

* * * *

మాతృమందిరము

ద్వితీయభాగము.

౧

కలితగంగాప్రవాహావగాహనమున
గాత్రము పవిత్రమై కాంతిఁ గాంచినట్లు
అనుపమానప్రభావదివ్యాంజనమున
నేత్రములు నిర్మలంబులై నెగడినట్లు
అమితరశాణయంత్రసంఘర్షణమున
జీవమణి దీప్తమై విరాజిల్లినట్లు
పటుతరానలసంపుటపాకకలనఁ
గనక ముత్తప్తమై వన్నెఁ గన్నయట్లు
సరసకావ్యరసామృతాస్వాదనమున
హృదయసీమ పవిత్రమై, సదమలమయి,
దివ్యమై, తీక్ష్ణమై సముద్దీప్త మగుచు
నిశ్చలానందపదవి నందించుచుండ
నీవరుఁడు కోరఁదగిన దింకేమి గలదు?

కావ్యగీతము - కావ్యకుసుమావళి.

గౌతమీపుణ్యతరంగిణీతీరమునందలి గోపాదక్షేత్రము ప్రసిద్ధపుణ్యక్షేత్రములలో నొక్కటిగఁ బరిగణింపఁబడు చున్నది. ఆక్షేత్రమునందలి యంతర్నిలయమునందే యతిలోక సుందరమగు మాతృమందిర మున్నది. ఆపవిత్రమందిరము

నందే సర్వజగద్ధారిణియు, సర్వసంతానసముద్ధారిణియు, సర్వపాపసంహారిణియు, సర్వలోకైకాధారిణియు నగుజగన్మాత సర్వమంగళాకారిణియై వేంచేసియుండి తనదివ్యమంగళకరుణామృతమధురకటాక్షములచే లోకమును బరిపాలించుచున్నది. పాపపుణ్యములం బరిశీలించుచున్నది. దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణమార్గములం బ్రదర్శించుచున్నది. ఆదివ్యమంగళకరుణాకటాక్షములచేతనే సర్వమును జరగిపోవుచుండును. ఆపవిత్రస్థానమును భక్తిజ్ఞానసంపన్నులగు పెద్దలందఱు నైశ్వర్యైకాలాసమనియు, నారోగ్యవైకుంఠమనియు, నానందబ్రహ్మనిలయమనియు భావించుచుండిరి. ఆమాతృమందిరము ప్రబోధానందుని యనుగ్రహములేనివారి కప్పటికి నిప్పటికినిగూడ నగోచరమై యగమ్యమై యుండెను.

అది యొకదివ్యనగరమువలె నుండెను. మధ్యభాగమునందే మాతృదేవతామందిర మున్నది. ఆమాతృమందిరమునకు వామభాగమునం బ్రబోధమందిరమును, దానిననుసరించి శిక్షామందిరము నుండెను. దక్షిణభాగమునం దానందమందిరమును, దానితోంగలసి విజ్ఞానమందిరము నున్నవి. ప్రబోధమందిరమున కెదురుగ సరస్వతీమందిరమున్నది. ఆనందమందిరమున కెదురుగ నన్నపూర్ణామందిరమున్నది. మాతృమందిరమునకు వెనుకభాగమున నెన్నియో నిగూఢమందిరము లున్నవి. వానినామములన్నియును దెలిసికొనుటకుంగాని యందెవ్వరెవ్వరుందురో, నిరంతరము నచ్చట నేమేమికార్యములు జరగుచుండునో తెలిసికొనుటకుంగాని ప్రస్తుతము మనకంతగా నావశ్యకము లేదు—

అందలియొక్కొక్కమందిర మొక్కొక్కచిన్ననగరమే యని చెప్పవచ్చును. ఆయంతర్నగర మేకాలమున నేవిశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడెనో యెవ్వరికిని దెలియదు. మాతృమందిరమున కెదురుగ విశాలరాజమార్గమున్నది. దాని కిరువంకలను జల్లని ఫలవృక్షములును, బుష్పలతానికుంజములును వరుసగఁ బెరిగి హృదయనయనానందకరంబులై యుండెను.

ద్వారమునం దొకవిశాలసుందరారామమును నానడుమ జంద్రకాంతశిలాసోపాన సమంచితమగు విశాలసరోవరమును గలవు. అదియే యమృతసరోవరము. గోదావరీగర్భమునందలి యమృతసూత్రము నుండి గంగాజలము సుధారసముగఁ బరిణమించి పొంగి పొరలిప్రవహించుచు నిరంతరము నాసరోవరము నమృతపరిపూర్ణముగఁ జేయుచుండును. ఆసరస్తీరము నందలి బిల్వవనమధ్యమునందే ప్రబోధానందస్వామి యాశ్రమమున్నది. ఆమహానుభావుఁ డేనాఁటివాఁడో యెవ్వరికిని దెలియదు. ఎందఱో మహానుభావు లాపుణ్యమూర్తిని సందర్శించి యాతనియనుగ్రహముచే నయ్యమృతసరోవరమునం దవగాహనముల నాచరించి మాతృసేవాదీక్షితులై జీవన్ముక్తభావమునఁ బుణ్యచరిత్రులైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.

తొల్లి శ్రీరామచంద్రుఁ డీసరోవరమునఁ గ్రుంకులిడి సీతావియోగదుఃఖమును మఱచి కార్యదీక్షాతత్పరుఁడయ్యెను. పాండవాగ్రజుఁ డాపవిత్ర జలస్నానానంతరమునందే భారతవర్షమునకుఁ బట్టభద్రుఁడయ్యెను; అశోకుఁ డశోకుఁడయ్యెను; విక్రమార్కుఁడు సాహసాంకుఁ డయ్యెను; శాలివాహనుఁడు

శకకర్తయయ్యెను. రాజరాజనరేంద్రుఁ డాయమృత స్నానము వలననే పంచమవేదమగు భారతేతిహాసమునకుఁ గృతిభర్త యయ్యెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయ లావనసరోవరావగాహన మాహాత్మ్యము చేతనే—ఆమాతృదేవతాప్రసన్న కటాక్షప్రభావముచేతనే - రాజచక్రవర్తియై, కవిరాజచక్రవర్తియై, లక్ష్మీసరస్వతులఁ దనయింటిలీలాసాలభంజికలుగాఁ జేసికొనఁగలిగెను.

ఆదికవిసార్వభౌముఁ డగు వాల్మీకిమహర్షి యాయమృత సరోవరతీరమునందలి పావనతులసీవనమునందే శ్రీమద్రామాయణ మహాకావ్యరచనా దీక్షితుఁడయ్యెను. మహాత్ముఁడగు వేదవ్యాసుఁ డాపరిబోధానందానుగ్రహముచేతనే యమృత సరోవరమున సుస్నాతుఁడై మాతృదేవత నారాధించి యాగమవిభాగముం గావించి యష్టాదశపురాణములను వ్రాయఁ గలిగెను. ఆమూలముననే మాతృదేవతానుగ్రహమును సంపాదించి కాళిదాసు మహాకవి యయ్యెను. ఆపుణ్యజలస్పర్శనమైన తరువాతనే నన్నయభట్టారకుఁడు మహాభారతము నాంధ్రీకరింపఁదొడంగెను. కవిబ్రహ్మయగు తిక్కనసోమయాజి యాయమృతసరోవరమునందే యవభృథస్నానముం గావించి భారతామ్నాయమును సంపూర్ణముగ నాంధ్రీకరింపఁ గలిగెను—వేయేల ? మహాత్ములనియు, మహారాజులనియు, మహాకవులనియు, మహాపురుషులనియు మనచేఁ బేర్కొనఁబడుచు నారాధింపఁబడుచున్న మహనీయులగు పుణ్యపురుషులందఱును గూడ నాయమృతసరోవరావగాహనములం గావించినవారే!

ఆపరిబోధానందగురుకటాక్షములం గాంచినవారే! ఆమాతృ దేవతా ప్రసాదమును స్వీకరించినవారే—

మాతృమందిరము నిత్యకల్యాణమయమై నిత్యోత్సవములతో నిండియుండును. పూజాసమయసూచకంబగు ఘంటానాదము వినవచ్చినంతనే భక్తిభావహృదయులగు నచ్చటి పురుషులును స్త్రీలు నందఱును గలసి పరిబోధానందు ననుసరించి యామాతృమందిరమునకుం బోయి మాతృదేవత నారాధింపుచుందురు. అన్నపూర్ణామందిరమున నమృతాన్నపానములును, సరస్వతీమందిరమున సర్వవిద్యలును నిరంతరము లభియించుచుండుటచే నటనున్నవారి యానంద జీవనమునకెట్టి కొఱంతయును లేదు.

కాని యాస్వర్గఖండమునందుఁగూడ నరకనిలయము లేకపోలేదు. అదియే శిక్షామందిరము. పరిబోధానందుఁడు పాపాత్ముల నందుంచి పశ్చాత్తాపము కలుగునట్లు ననుకూల శిక్షణముం గావించి తుదకువారిని ప్రబోధమందిరమునం జేర్చి యుద్ధరించుచుండును. మన మొకప్పు డొకయంత్రగృహమునఁ బాపబాధాపీడితుఁ డగు నొకపురుషుని జూచి యుంటిమి; ఆగృహ మీశిక్షామందిరమునందలి యొకభాగమే. పరిబోధానందుఁ డట్టివారి నెందఱనో మాతృభక్తులనుగాఁ జేసియున్నాఁడు! ఆశిక్షామందిరమునందలి పురుషుఁడప్పటికి సంపూర్ణముగఁ బశ్చాత్తప్తుఁడైనాఁడు. సర్వజ్ఞుఁడగుస్వామి యాసంగతిని గ్రహించెను; అతని కీదినమున మాతృదేవతాసందర్శన

లాభముం గల్పింపవలయు నని నిశ్చయించెను. ఆపురుషుని మాతృసేవాదీక్షితునిగఁ జేయఁ దలంచెను.

సాయంసమయపూజాసూచకం బగుఘంటాధ్వని విన నయ్యెను. నిమిషములో నానందమందిరమునుండి భక్తశిఖామణులగు స్త్రీపురుషు లందఱును బయలు దేఱిరి. పురుషులందఱు నొక్కటే మాదిరిదుస్తులను ధరించి యుండిరి. అట్లే స్త్రీలందఱును సమవసనభూషణాలంకృతలై యుండిరి. ఇదివఱకే సూచితమైయున్న ప్రాముఖ్యానతిననుసరించి స్త్రీలందఱునొక పార్శ్వమునను బురుషులందఱు నొకపార్శ్వమునను నిలిచి క్రమముగఁ బ్రబోధమందిరాభిముఖులై నడచుచుండిరి. ఆభక్తశిఖామణు లందఱును బరిమళసుమమాలికాలంకృతులై యుండిరి. అందఱికరకమలములును దీక్షాకంకణసంకలితములై యుండెను. అందఱివదనకమలములును ప్రేమానందవికసితములై యుండెను. అందఱును మధురకంఠములతో మాతృగీతములను బాడుచు నడచుచుండిరి. ఆమధురగీతములలో నమృతము వర్షించుచుండెను; ఆనందము వెల్లివిరియుచుండెను. అట్లే నియమము చెడకుండఁ గ్రమముగ నందఱును బ్రబోధమందిరద్వారమునొద్దకుఁ బోయిరి.

౨

పసుపురాచినయట్టె ♦ భవ్యసూత్రమున
సౌభాగ్యమయరేఖ ♦ సంధింపఁబడియె;
మెఱుఁగు వెట్టినయట్టె ♦ మించుటద్దమున
నమృతసుందరమూర్తి ♦ హత్తింపఁబడియె;
దిద్ది తీర్చినయట్టె ♦ దివ్యాకంబమున
విజ్ఞానదీపంబు ♦ వెలిఁగింపఁబడియె;
కోదలు తీర్చినయట్టె ♦ కోటగుమ్మమున
జయకేతనంబు సం ♦ స్థాపింపఁబడియె—
విజ్ఞానసీమలో ♦ విహరించుకంటె
నానందవీథిలో ♦ నాడుటకంటె
పరమ ధామంబులోఁ ♦ బాడుటకంటె
నిపుడు కోరుటకు నీ ♦ కేమికావలెనె!
మలయమారుతమ్ముదు ♦ మధుర వీచికల
నమృతవల్లిక నాట్య ♦ మాడుచునుండె
మలయమారుతమ్మును ♦ మధుర రాగమునఁ
బాడవే కోకిలా ♦ పాడవే పదము—

ఏకాంతసేవ.

అంతలోఁ బ్రబోధానందస్వామి విషవిషమపీడితుఁడగు నాపురుషుని దనతో వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చి గురుభక్తమండల మధ్యమునఁ బ్రవేశించెను. తోడనే యందఱు నేకకంఠముతో:—

"గురుర్బ్రహ్మ గురుర్విష్ణుర్గురుర్దేవో మహేశ్వరః
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవే నమః"

అని స్తోత్రముచేయ నారంభించిరి. అప్పు డా నూత్న

పురుషుఁ డానందవిస్మితుఁ డై పోయెను. ఇంతకాలమునుండి శిక్షామందిరమునందున్న యాతని కింతవఱకు నితరప్రపంచమే తెలియదు. అప్పు డాతనికన్నుల కదియంతయు నానంద స్వర్గధామమువలె నగపడుచుండెను. ఆతనికి మానవత్వము వదలి దేవత్వము లభియించిన ట్లనుభవ మగుచుండెను. ఏమి మాటాడిన నేమగునో, యేమిచేసిన మరల నెట్లు పతితుఁడ నై పోవుదునో యను భయముచే నాతఁ డసిధారావ్రతము నవలంబించి మౌనముతో స్వామి ననుసరించి నడచుచుండెను.

క్రమముగ నందఱును మాతృమందిర ముఖద్వారము నొద్దకు వచ్చిరి. ఆ మందిరద్వారము లన్నియును మణిదీప మాలికాలంకృతము లై యుండెను. ప్రతిద్వారపార్శ్వములను భవ్యమణిభూషణాలంకృతలగు ద్వారపాలికలు వేత్రహస్తలై నిలిచియుండిరి. మందిరమంతయును మంగళసంగీతములతోఁ బ్రతిధ్వనించిపోవుచుండెను. అప్పు డాభక్తు లందఱును ప్రబోధానందపురస్సరులై కొలఁది సేపటిలోఁ గక్ష్యాంతరములఁ గడచి గర్భాలయమునఁ బ్రవేశించిరి. ఎట్టయెదుట మధుర మోహనకళావిలసితయు, మనోజ్ఞవేషాలంకృతయునగు మాతృదేవతామూర్తి వరాభయకరకమలయై సుప్రసన్నమందహాస వదనముతోఁ దన భక్తసంతానముపై మధురామృతకటాక్షములను బ్రసరింపఁజేయుచు సాక్షాత్కరించియున్నది!

ఆ దేవీ పాదపీఠమునకు వామభాగమునఁ ద్రిపుర సుందరీమూర్తివలె దివ్యభూషణ విభూషితయై తరుణీమణి యగు నొక రమణీమణి పరిమళపుష్పాంజలినిబద్ధయై పుష్పిం

చిన వసంతవల్లికవలెఁ గుసుమ విలసితంబగు నుత్తమాంగము నొక్కించుకవంచి నిలువఁబడియుండెను. ఇప్పు డామెయే మాతృదేవతకుఁ బూజాపరిచారిక. ప్రబోధానందుని యాజ్ఞా పరిచారిక. ఆమె నందఱు నానందాదేవియని పిలుచు చుందురు. ప్రబోధానందుఁ డంతర్మందిరమునఁ బ్రవేశించి యాదివ్య సుందరీమూర్తి కెదురుగ దేవీపాదపీఠమునకు దక్షిణభాగ మున ధ్యానసమ్రివదనుఁడై నిలువఁబడియెను. భక్తులందఱును స్త్రీపురుషులు వేర్వేఱుగ వరుసలుతీరి ముకుళితకరకమలులై తమ నిశ్చలదృష్టులను దేవీచరణకమలములయందుంచి ధ్యాన ముద్రితులై యుండిరి.

అప్పు డా జగన్మోహన సుందరీమూర్తి ప్రబోధా నందునకుఁ గన్నులతోడనే నమస్కారములం గావించి భక్త సంతానమువంకఁ బ్రసన్నమధురదృష్టిప్రసారముం గావించుచు నమృతమధురకంఠస్వరముతో:—

"యా దేవీ సర్వభూతేషు మాతృరూపేణ సంస్థితా
నమ స్తస్యైనమ స్తస్యైనమ స్తస్యై నమోనమః॥
యాదేవీసర్వభూతేషు పితృరూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషుభ్రాతృరూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు బంధురూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు శాంతిరూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు దయారూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు ధర్మరూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు కర్మరూపేణ సంస్థితా॥ నమః
యాదేవీసర్వభూతేషు ఫలరూపేణ సంస్థితా॥ నమః॥
శ్రీలోచనకృతోల్లాసఫలదాయైనమోనమః

శ్రీసుధాబ్ధిమణిద్వీపమధ్యగాయైనమోనమః
శ్రీవీరభక్తవిజ్ఞాననిదానాయైనమోనమః
శ్రీనాథసోదరీభూతశోభితాయైనమోనమః
మాతృమండలసంయుక్తలలితాయైనమోనమః
మహాతాపౌఘపాపానాంవినాశిన్యైనమోనమః
సమస్తహృదయాంభోజనిలయాయైనమోనమః
సహస్రారసరోజాతవాసితాయైనమోనమః
భక్తరక్షణదాక్షిణ్యకటాక్షాయైనమోనమః
పద్మకైరవమందారసుమాలిన్యైనమోనమః
అమృతాదిమహాశక్తిసంవృతాయైనమోనమః
అనాద్యంతస్వయంభూతదివ్యమూర్త్యైనమోనమః.

అని యామాతృదేవతామూర్తిని బ్రార్థింప నారంభించెను. భక్తులందఱు నాదివ్యగీతముల ననువదించి పాడుచుండిరి. ఆప్రార్థనానంతరమున నా త్రిపురసుందరి యగు నానందాదేవి దేవీపావనపాద పీఠముపైఁ బరిమళపుష్పాంజలి విడిచి పిమ్మట నానిర్మాల్యకుసుమములను దేవీప్రసాదముగ భక్తులందఱకు నొక్కొక్కటిగఁ బ్రసాదించెను.

ఆనూతనపురుషుఁ డది యంతయును విభ్రాంతుఁడై చూచుచు నిశ్చేష్టుఁడై నిలువఁబడియుండెను. ఆనందాదేవి యాతనికిఁగూడ దేవీప్రసాదము నొసంగి తనకోమలకరపల్లవము నాతనియుత్తమాంగముపైనుంచి మృదుగంభీరస్వరముతో "తల్లిని దర్శించితివా" అని హెచ్చరించెను.

పురుషుఁ డానందగద్గదస్వరముతో "తల్లీ! జగన్మాతను దర్శించి ధన్యుఁడ నైతిని. ఆకస్మికముగ నామనోబాధ యంతయు మంత్రించినట్లుగ నంతరించిపోయినది! నాపాప

ములు పటాపంచలై పోయినవి. నా జన్మము తరించిపోయి నది! తల్లీ! దయామయివగు నీకుఁ బదివేల నమస్కారములు!" అని యామెపాదములపైఁ బడఁబోయెను.

ఆనందాదేవి యాతని వారించి పూజాకుసుమములతో నాతని కన్నులను దుడిచి "చూడుము! మహాశక్తియగు మాతృదేవతను మఱియొకసారి సందర్శింపుము!" అనియెను.

ఏమి యీయద్భుతపరిభావము! ఆకస్మికముగ నాతని కన్నులకా మాతృదేవతామూర్తి విశ్వదేవతామూర్తియై యగపడియెను. సహస్రశీర్షయు శతసహస్రబాహుసమన్వితయు సహస్ర సహస్రనేత్ర విరాజితయు నగు నా విశ్వమూర్తిం జూచి యాతఁడదరిపడియెను. సర్వశక్తులు నామెయందు మూర్తీభవించి యున్నవి. సర్వజీవులు నామూర్తి నాశ్రయించియుండిరి. సర్వము నావిశ్వరూపమునందే నిండియుండెను. అచ్చటనే స్వర్గసౌధమున్నది! నరకక్షేత్రముకూడ, నచ్చటనే యున్నది. పుణ్యాత్ములా స్వర్గసౌధమునం దుచితసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండిరి. పాపాత్ములా నరకక్షేత్రమునఁ బాప ఫలముల ననుభవించుచుండిరి. తానప్పుడే యా నరకప్రాకారమును దాఁటి స్వర్గసౌధప్రథమసోపానముకడ నిలిచియున్నట్లును ఆ నరక భటులు తన్ను సమీపింపఁజాలక దూరమునం దుండియే చేయెత్తి పిలుచుచున్నట్లును నాతనికి గోచరించెను. ఆ దివ్యమూర్తియం దెచ్చటఁజూచిననచ్చటనే ప్రబోధానంద స్వామిసాక్షాత్కారము లభియించుచుండెను. —ఆస్వామి వెనువెంటనే నృత్యముచేయుచు మెఱపుఁ దీఁగవలె నాత్రిపుర

సుందరి యగు నానందాదేవి మెల్లెడలఁబ్రత్యక్షమగుచుండెను. అతఁడు తదేకధ్యానముతో నంతయుం జూచుచుఁ దన్మయుఁడైపోయెను.

అప్పు డానందాదేవి యుచ్చైస్స్వరముతో "జగన్మాతను సందర్శించితివా ?" అని ప్రశ్నించెను.

పురు—తల్లీ! తల్లిని దర్శించితిని. నాపాపపుఁగన్నులు పవిత్రము లైనవి—నాసిష్ఠురహృదయము నిర్మల మైనది.

ఆనం—ఇఁక నీవీజగన్మాతసన్నిధానమున నీసత్యచరిత్రమును జెప్పి నీతప్పుల నొప్పుకొందువా ?

పురు—తల్లియెదుటఁ దప్పులను నివేదించి క్షమాప్రార్థనముం జేసికొందును.

ఆనం—నీ పేరెవ్వరు ?

పురు—భీముఁడు.

ఆనం—పాముకఱచిన నాఁటిరాత్రి నీకు జ్ఞప్తియందున్నదా ?

భీము—లేకేమి? ఒక నిమిషముక్రిందటివఱకు నావిషబాధ ననుభవించుచునే యుంటినిగాదా ?

ఆనం—ఆనాఁ డంతరాత్రివేళ నీ వెక్కడకుఁబోవుచుంటివి ?

భీము—నన్నాశ్రయించిన దామోదరుఁడను నొకమిత్రునకు సాహాయ్యము చేయవలయు నని పోవుచుంటిని.

ఆనం—అతనికిఁ జేయవలసినసాహాయ్యమేమి?

భీము—పెద్దాపురమునం దాతఁడు చేపట్టినవేశ్య

యొకతె యున్నది. ఆమెకుఁ గన్యయగు నొకసోదరి కలదు. ఆమెను బెండ్లియాడెద నని భ్రమపెట్టి చంచలరావను విద్యాధికుఁ డొకఁ డామెను విజయవాడకుఁ దీసికొనివచ్చెను. ఆతనికిఁ దెలియకుండ మరల నామె నెత్తుకొనివచ్చి దామోదరున కొప్పగింపవలయుననియే నే నానాఁడు ప్రయత్నించితిని.

ఆనం—అంతదూరము వచ్చి యంతటిసాహసకృత్యమును నెఱవేర్చుట యసాధ్యము కాదా?

భీము—భీమున కసాధ్య మగుపనియొకటి యున్నదా? నాపే రందఱు నెఱుంగుదురు. కాని యింతవఱకు నన్నుఁ జూచినవా రొక్కరును లేరు. నాపరిచారకులుకూడ నించుమించుగ నాతోసమానమైనవారే—ఇతరులకంటఁ బడకుండఁ గార్యములను సాధింపఁగలరు!

ఆనం—ఆనాఁడు నీవు పాముగఱచి పడిపోయితివిగదా? పని జరిగినదా?

భీము—ప్రాణములు పోవుచున్నను, ప్రళయము వచ్చుచున్నను దలఁచినపని జరగితీరవలసినదే— మావాండ్రుపోయి యామెను మంచముతో నెత్తికొనివచ్చి యారాత్రియే దామోదరున కొప్పగించివైచిరి. ఎవ్వరో యొకబాలయోగి వారి నడ్డగించెనఁటగాని లాభము లేకపోయినది. అప్పుడు మిత్రకార్యముమాత్రమే ప్రధానమైనదగుటచే మావాండ్రతనియింట నొకచిల్లిగవ్వయైన దొంగిలింపలేదు.

ఆనం—దొంగిలించుట కూడనా?

భీము—నిజముగ దొంగిలించినచో నొకనల్లపూసయైన మిగులకుండ నాతని యిల్లంతయు గుల్లయై పోవలసిన దే.

ఆనం—నీవు దొంగవా?

భీము—దొంగభీముఁడనియే నాప్రసిద్ధి, నాతాత దొంగ - నాతండ్రి దొంగ - నాయన్న దొంగ-నేను దొంగను-నాపరిచారకులు దొంగలు - మాకులవృత్తియే యిది! పూవు కందకుండఁ దేనెఁ దీసికొన్నట్లుగఁ దనువు నొవ్వకుండ ధనము దోఁచుకొనుచుందుము. ఇన్నాళ్లనుండి దొంగతనమ్ము చేయు చుంటినిగాని యొక్కరిపైఁ జేయిచేసికొనలేదు. ఒక్కరిచేతికి లొంగలేదు! ఒక్కరికంటఁ బడలేదు. ఏమైననేమి! తుదకు నేనొక మహాపాపకార్యమును గావించితిని. ఆపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము లేదు. తలఁచుకొనినచో నాపరితాపమున కవధి లేదు. దేవీసందర్శనానందముచే నెంతటి నిశ్చలమై యున్నను నాహృదయము నాపాపప్రభంజన మింకను బ్రకంపితముగఁ జేయుచు నేయున్నది.

ఆనం—భయపడకుము! పాపమోచనియగుతల్లి యెదుటఁ బాపముం దెలిపి ప్రార్థింపుము! ఏమి చేసితివి?

భీము—మాతృసమాన యగుభ్రాతృదేవిని గంతమునఁ కురివోసి చెట్టునకుఁ గట్టివైచితిని! కోపము తీరినవెనుకఁ దోడనే పశ్చాత్తాపము కలుగుటచేఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చి చూచితినిగాని మఱి యామె నా కగపడలేదు. ఆత్రాళ్లు తెగిపోయినవి. ఆమె చచ్చిపడిపోయినంతనే యేక్రూరమృగములో యామృతకళే బరము నీడ్చుకొనిపోయి యుండును. తల్లీ! జగన్మాతయెదుట

సత్యము చెప్పుచున్నాను. నేను హంతకుఁడను—స్త్రీహంతకుఁడను — మాతృహంతకుఁడను — నా యీ ఘోరపాపమునకు నిష్కృతిలేదు.

ఆనం—అంతకోపమేల? ఎందుకట్లు చేసితివి?

భీము—ధనముకొఱకు—మా సంఘమునకు మాయన్న రాజుగా నుండెడివాఁడు—మావదినె రాణియై యుండెడిది. అందుచే సంపాదిత ద్రవ్యమంతయు వారియొద్దనే యుండెను. ఆద్రవ్యనిధి యాయిరువురకుమాత్రమే తెలియును. ఒకప్పుడొక గోడపైనుండి యురికి యాకస్మికముగ మాయన్న మరణించెను. పిమ్మట వారందరు నన్ను నాయకునిగఁ జేసికొనిరి. ఆ కారణముచే మా సంఘమునకుఁ జేరిన మూలధనము నాకు స్వాధీనముకావలసి యుండెను. మా వదినె నడిగితిని—ప్రార్థించితిని—ఆమె యొక్క టేమాట—నేనెఱుఁగననియే—ఆకారణముచే నాకుఁ గోపము కలిగినది—ఆ కోపముచేతనే యంతపని చేసితిని. తుచ్ఛధన లోభముచే దురంతపాపకర్మమునకు లోఁబడిపోయితిని.

ఆనం—ఆమె యాధనము నీకెందు కిచ్చినది కాదు? ఆమెకు నీకంటెను బరమాప్తు లింకెవ్వరున్నారు?

భీము—ఆమె కప్పటికిఁ బదునాలుగేండ్ల కుమారుఁడొకఁ డున్నాఁడు. ఆధన మెట్లయిన నాతనికిఁ జెందింపవలయునని యామె యుద్దేశము.

ఆనం—నీ వాకుమారునిగూడఁ జంపితివా యేమి?

భీము—లేదు. చచ్చినను నామెయుద్దేశము సఫలము

కాఁగూడదని యెంచి బలవంతముగ నాయన్నకుమారుని నా వెంటనే తీసికొనిపోయితిని.

ఆనం—అతఁ డిప్పుడు మీసంఘమునకు యువరాజుగ నున్నాఁడు కాఁబోలును!

భీము—నిజముగ మాయన్న బిడ్డయైనచో నట్లే యుండును. జ్ఞానము వచ్చినతరువాత నాతనికి దొంగతనమన నిష్టములేకుండఁబోయినది—ఆసంగతినాకుఁదెలిసి నేనేమందునో యనుభయముచే నాయెదుటఁ బడకుండ నెక్కడకో పాఱిపోయినాఁడు. నాఁటినుండి నేఁటివఱకును వాఁడు నాకంటఁ బడనే లేదు.

ఆనం—ఆపిల్లవాని కున్నంతజ్ఞానము నీకు లేకుండఁ బోయినదిగదా!

భీము—దొంగతనము మా కులవృత్తియగుటచే నప్పటికి నాకది యంతయధర్మముగ నగపడినదికాదు. కాని యీ జీవితమునందు నేనెన్నఁడు నెఱుఁగని స్త్రీహత్యాపాతకమున కొడిగట్టుకొంటిని. ఆ దారుణపాపతాపమే యిప్పటికి నాహృదయము నుడికించి వైచుచున్నది.

అప్పు డానందాదేవి భక్తమండలము వంక దృష్టులను బ్రసరింపఁజేయుచు "జీవమణీ!" అని పిలిచెను. తోడనే యొక యోగినీమూర్తి యామెను సమీపించి వినయవినమితవదనయై నిలువఁబడియెను. ఆమెం జూచి భీముఁడద్భుతానందపరవశుఁడై "తల్లీ! బ్రదికి యుంటివా? మరల నా కన్నులఁబడితివా? మాతృదేవతాసాన్నిధ్యమున నాయపరాధముల క్షమింపుము!

క్షమింపుము! క్షమింపుము!" అనుచుఁ నామె పాదములపైఁ బడియెను.

జీవమణి యాతని లేవనెత్తి "వత్సా! సర్వపాపసంహారిణియగు జగన్మాత నీ సర్వాపరాధములను క్షమియించును." అని చెప్పి యెప్పటివలె యథాస్థానమునకుఁ బోయి నిలువఁబడియెను.

భీముఁడు నిర్విణ్ణుఁడై యచ్చటనే నిలువఁబడిపోయెను. అప్పుడానందాదేవి యాతనిం జూచి "ఆమె యెవ్వరు?" అనియెను.

భీము—నా భ్రాతృభార్య; నాతల్లి.

ఆనం—ఆమె యెట్లు జీవించినదో తెలిసినదా?

భీము—ఇంకను దెలియదా? నావిషబాధ యే దేవతా కటాక్షముచే నుపశమించినదో యా మాతృదేవతానుగ్రహముచేతనే యామె మరణమును దప్పిపోయినది.

ఆనం—నీవు హత్యచేయుటమాత్రమే యపరాధ మను కొనుచుంటివి. దొంగతనము నీకుఁబాపముగఁ దోఁచుటలేదు. అది కేవలమవివేకము. కులవృత్తి యైనంత మాత్రమున దొంగతనము పాపము కాకపోదు. జీవులయెడల శారీరకమానసికంబులగు కష్టములంగల్పించు నెట్టికార్యమైనను హింసయే. ఆహింసయే పాపము. అదియే యధర్మము. తెలిసినదా? ఇప్పుడేమందువు? దొంగతనము ధర్మమా, అధర్మమా?

భీము—ధనాపహరణముచే నితరుల హృదయములు పరితపించునుగావున దొంగతనము పాపమే యగును. తల్లీ!

ఇఁకఁ దెలిసినది. జీవుల నేవిధముచే హింసించినను బాపమే యని బోధపడినది.

ఆనం—హింసయే యధర్మము. ఇఁక ధర్మమును వినుము! ఈ దేవీమూర్తి నీకేమగును?

భీము—నాతల్లి.

ఆనం—నీతోఁడిజీవులందఱకు నేమగును?

భీము—ఈ జగన్మాత యందఱకును దల్లియే.

ఆనం—అయినచో జీవులందఱు నీకేమగుదురు?

భీము—సోదరు లగుదురు.

ఆనం—అట్టి నీసోదరుల నందఱను నీవు సమానముగఁ బ్రేమింపఁగలిగినప్పుడే నీతల్లి నిన్నుఁ బ్రేమించును.

భీము—ఓనుతల్లీ! నీ యనుగ్రహముచే ధర్మమంతయు నాకొక్కమాటలోఁ దెలిసిపోయినది.

ఆనం—నీవు మాతృదేవతా సమక్షమునం దీధర్మమాత్రమును గ్రహించెదవా? ఇంతటినుండి దొంగభీముఁడనునామమును రోసి దేవీదాసుఁ డనుపేరుతోఁ బరోపకారపరాయణుఁడవై చరించెదవా? సర్వ సౌభ్రాతృత్వముం జూపుచు మాతృసేవాదీక్షితుఁడ వయ్యెదవా?

భీముఁ డానందసంభ్రమముతోఁ బులకీకృతశరీరుఁడై సముత్సాహ ప్రకంపితకంఠస్వరమున "తల్లీ! ఈ దీనునిపైఁ గటాక్షింపుము! ఈ దాసానుదానునిఁ గరుణింపుము! అనుగ్రహింపుము!" అని పలుకుచు దేవీమూర్తి కెదురుగఁ బడి సాష్టాంగ దండప్రణామముం గావించెను.

ఇంతవఱకును మౌనముతో నున్న ప్రబోధానందస్వామి యాతని లేవనెత్తి యాతనిదక్షిణకరమును దీక్షాకంకణాలంకృతముగఁజేసి యనుగ్రహించెను. ఆ శుభసమయమున మరల భక్తమండలమునఁ బ్రార్థనాగీతములు వెలువడి పరమేశ్వరీ మందిరము నానందప్రతిధ్వనితముగఁ జేసి వైచెను.

సర్వమంగళమాంగళ్యే శివేసర్వార్థసాధకే
శరణ్యేత్ర్యంబకే దేవి నారాయణినమోస్తుతే.
దేహి సౌభాగ్యమారోగ్యం దేహి మేపరమంసుఖం
దేహి మేదేవికల్యాణం దేహి మేవిపులాంశ్రియం.
లక్ష్మీప్రదానసమయేనవవిద్రుమాభాం
విద్యాప్రదానసమయేశరదిందుశుభ్రాం
విద్వేషివర్గవిజయేతుతమాలనీలాం
దేవీం త్రిలోకజననీంశరణంప్రపద్యే.
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

3

ఒడలు తెలియక నిద్రించు • చున్న యప్పు
డేమి యయ్యెనో నీగతి • యెఱుఁగవుగద!
యేమి యయ్యెనో నీజాతి • యెఱుఁగవుగద!
యేమి యయ్యెనో నీమత • మెఱుఁగవుగద!
తోడివారలతో నీవుఁ • గూడి మాడి
పాఱచూడుము లేచి యీ • పాటికైన!

జాతీయగీతము — కావ్యకుసుమావళి

చండాలుఁ డగునప్పుడు తనవెన్నుపై గుఱ్ఱపుఁజబుకు దెబ్బచేఁ జీల్చుకొనిపోయిన గాయపుఁబచ్చి యింకను నారకుం

డఁగనే రంగఁ డిచ్చిన పదికానులతోడను బిఠాపురమునఁ బ్రవేశించి మాంసవిక్రియవ్యాపారము నారంభించెను. ధనము దుష్కర్మముల కుపయోగపడినట్లుగా సత్కర్మముల కుపయోగింపదు. అతఁడు ప్రతిశనివారపుసంతయందును బశువులను గొని చంపి యామాంసమును విక్రయించి వచ్చినలాభముతోఁ గుటుంబపోషణము చేసికొనుచుండెను. అది తన కులవృత్తియేగదాయను సంతుష్టి యాతనిహృదయమునఁ గలిగియుండుటచేఁ బశువిశసన మాతనికి బ్రహ్మయజ్ఞమువలెనే పవిత్రమైనదిగా నగపడుచుండెను.

శ్రీకల్యాణానందస్వామి ప్రతిపట్టణమునకును, బ్రతిపల్లెకునుబోయి మహోపన్యాసముల నిచ్చి యందందు విజ్ఞానపుస్తకభాండాగారములను, బ్రబోధానందమందిరములను నెలకొల్పుచునే యుండెను. భారతవర్షమునకుఁ బశుధన మెంతయుపయోగకర మైనదో బోధించి యచ్చటచ్చట గోసంరక్షణశాలలను స్థాపింపఁజేయుచునే యుండెను. సర్వజన సులభంబులగువిద్యామందిరములఁ గట్టించుచునేయుండెను. దయాళుఁడగు నొకమహీపతినుద్బోధించి యసంఖ్యదివ్యసాధ్యంబగు ననాథశిశుసంరక్షణాగారము నాతనిచే నాతని రాజధానియందు వెలయింపఁజేసెను. కాని ప్రపంచమునం దొక్కసారిగాఁ బాపమునకుఁ జోటు లేకుండఁజేయుట యనిన సామాన్యకార్యమా? ఎంతకాలమునుండియో యధఃపతిత మైపోవుచున్న భారతసౌభాగ్యము నొక్కసారిగా యథారూపమునఁ బునరుద్ధారణముంగావించుట యనిన సాధారణకృత్యమా? అగుఁగాక.

ఇట్లని యెంచి యజ్ఞానులవలె మహాత్ములుమాత్రము తమ ప్రియత్నములను విడువఁజాలరు. అట్టి మహాపురుషులింకను జనించుచుండుటచేతనే పాతాళమునఁ బడిపోవుచున్న భారత భూమి యిప్పటికిని బరమధామమునకే కన్నెత్తిచూడఁ గలుగుచున్నది!

అప్పనికిఁ గ్రమముగాఁ జర్మవ్యాపారమును శల్యవ్యాపారమును జేయుటకుఁ దగినయవకాశము లభియించెను. అతని కప్పటికి •రంగఁ డిచ్చిన పదికాసులును శాపముపెరిఁగినట్లుగఁ బదివందలకాసులయ్యెను. బాలికయగుముత్యాలు పశువిశసనమునకు భయపడుచుండుటచే నాతఁడాపల్లెకు దూరమునందున్న పెరటిలోఁ బశుమారణకర్మశాల నేర్పఱచుకొనియెను. ముత్యాలిప్పుడు నిమ్నజాతిబాలికాపాఠశాలలోఁ జదువుకొనుచున్నది. ఆ పాఠశాల కల్యాణానందస్వామిచే స్థాపింపఁబడినదే. స్వామి యచ్చట నిమ్నజాతిసులభంబగు రాత్రిపాఠశాలగూడ సంస్థాపించెను.

ఒకనాఁటిసంతలో నప్పఁడు చాలఁ బశువులను గొనియెను. అందొక యావు లేఁజూలు గలదయ్యె యుండెను. అది చిరకాలము గొడ్డువోవుటచేఁ దెలియక యజమాని దానినమ్మివైచెను. అది తొలుచూలగుటచే నాపెయ్య మిగులనందముగను గోమలముగ నుండెను. ఈఁగవ్రాలినచో జారిపోవునట్లుగానుండెను. అమృతధవళవర్ణశోభిత యగునాగో వాదిలక్ష్మివలె నగపడుచుండెను. ఆలక్ష్మినిఁ జూచి యప్పనియిల్లాలిమనను కరఁగిపోయెను. స్త్రీహృదయము మిగులఁగనికరమైనది. అవును!

స్త్రీలే లోకమునకుఁ గన్నతల్లులు! లోకమునుద్ధరించుతల్లులు! తల్లికంటె దయామయమూర్తి మఱియెక్కడనుండును? లోకమునం దీపరమార్థమును గ్రహింపఁజాలని యజ్ఞాను లాత్మద్రోహులై పోవుచుందురు.

ఆమె భర్తను బ్రార్థించి యెట్లో యంగీకరింపఁజేసి యా గర్భిణీధేనువును దనయింట నుంచుకొని బిడ్డవలె నెంతయో గారాబమునఁ బెంచుకొనుచుండెను. విశ్రాంతిసమయములందు బాలిక యగుముత్యాలుకూడ నాగోవునకు నీరును మేఁతయుఁ బెట్టుచు నానందముతోఁ జూచుకొనుచుండెను. దానికొమ్ములకుఁ బూవులను జుట్టుచుండెను. దానిమెడలోఁ బుష్పహారములను వైచుచుండెను. బడినుండి వచ్చి మరల బడికిఁ బోవువఱకు నామాతంగబాలిక యాగోదేవితోడనే యాడుకొనుచుండెను.

ఆ నాఁడొకదొరగారికిఁ జూలావుమాంసము విందునకై కావలసివచ్చెను. ఆతఁ డాసమాచారమప్పనికిఁ దెలియఁజేసెను. అతనికిఁ బశువధోద్యోగమునందే కాక శల్యచర్మవ్యాపారములయందుఁగూడ నాదొరగారిసాహాయ్యము విశేషముగ లభించియుండెను. ఇప్పు డాతనిమాట యెట్లు త్రోసివేయఁగలఁడు? కాని యాకస్మికముగఁ జూలావిప్పు డెక్కడ దొరకును? ఆ కారణముచే నప్పఁడు తనయింటనున్న లేఁజూలిపెయ్య నుపయోగించి దొరగారికోరికం దీర్పవలయు నని నిశ్చయించుకొనియెను. పాప మాగంగిగోవున కింకను గండము వదలిపోలేదు కాఁబోలును! తినఁగోరుదొరగారి నిరోధముతీవ్రమైనప్పుడు, ఖండించుటికవానికిఁ గనికారముః లేకుండఁ బోయినప్పుడు, సాధుజంతు

వగు గోవునకుఁ జావుకంటె గత్యంతర మేమున్నది? అప్పుడు తనభార్యకుఁ దెలియకుండఁగనే యాగోవును వధ్యశాలకుఁ దోలుకొనిపోయెను.

ముత్యాలు బడినుండి యింటికి వచ్చెను; పుస్తకముల నింటనుంచి తిన్నఁగఁ బశుశాలయొద్దకుఁ బోయెను. ఆమెకచ్చట నావ గపడలేదు. గుండెలు కొట్టుకొనుచుండ నాబాలిక తల్లి యొద్దకుఁ బోయి యావేదని యడిగెను. పాపమా మెకుమాత్ర మేమి తెలియును? పసితొందరలో నామె "పాలముతోలి రేమో!" అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ముత్యాలున కంత మాత్రముచేఁ దృప్తికలుగలేదు. ఆ బాలిక వెంటనే పశుఖండన శాలవైపునకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయెను. అప్పటి కప్పుడే నలుగురు మనుష్యులా యావు పాదములను బంధించి పడఁద్రోసి పట్టుకొనియుండిరి. అప్పుడు కత్తి చేతఁబట్టుకొని దానిగళబంధము నెడలించి చంపుటకు సిద్ధముగనుండెను.

పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్న ముత్యాలు దూరమునుండియే యాదారుణ ప్రదర్శనము నవలోకించి కరుణాకంపితస్వరముతో "నాయనా! నా యావును జంపకుము! చంపకుము! చంపకుము!" అని కేకవైచెను. అప్పుడు వెనుదిరిగి చూచి "పొమ్మా! ఇంటికిఁ బొమ్ము! నీవిక్కడ కెందుకువచ్చితివి?" అని గద్దించి పలికెను. ఆ బాలిక నేసందులనుండి చూచినదో - ఆమె మధురస్వరము నెంతలో విని యానవాలు పట్టఁగలిగినదో గాని పాపము మృత్యుముఖమునఁ బడిపోవుటకు సిద్ధముగ నున్న యాగోవు భయసూచకస్వరముతో "అంబా!" యని యొక్క-

యటుపటుచెను. ఆయార్తస్వరశ్రవణమున గుండెచెదరి బాలిక యగుముత్యాలు నిలువునసీరై నిలిచినచోటనే కూలఁబడి పోయెను.

అప్పఁడానంగతిని గ్రహింపకుండఁగనే యతిత్వరితముగఁ దనకార్యమును నిర్వహించుట కుద్యుక్తుఁ డయ్యెను. అంతలో బలిష్ఠుఁడగు నొక పురుషుఁడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి యాయుధ సహితమగు నప్పనిచేతిని బట్టుకొనియెను. ఆతనింజూచి భయ పడి సహాయ పరిచారకులు దూరముగఁ దొలఁగి పోయిరి. అప్పఁడు నిర్విణ్ణుఁడై పోయెను. ఇప్పు డాతనిచేయు పట్టుకొన్న వారెవ్వరు? ఒకప్పుడాతనికి మహోపకారముగావించినరంగఁడే!

రంగఁ డతిశీఘ్రముగ నప్పనిచేతిలోని కత్తిని లాగికొని గోవును బంధించిన త్రాళ్ళనన్నిటిని నిమిషములోఁ గోసి వైచెను. అప్పఁడేమియును మాటాడఁజాలక పోయెను. ఆవు చటాలున లేచి పరుగెత్తిపోవుచు దూరమునఁ బడియున్న ముత్యాలుం జూచి యచ్చట నిలువఁబడిపోయెను. రంగఁ డప్ప నింజూచి "ఓరీ! కానునకు గతిలేక కడుపుమంటచే దీనుఁడవై తిరుగుచున్న యానాఁడు నీకుఁ దగిలినదెబ్బకు నీప్రాణము లెట్లు కొట్టుకొనిపోయినవో యని జాలిపడి నేను నీకుఁ జేసిన యుపకారము నీవిధముగ నిష్కరుణుఁడవై నోరెఱుంగని యెన్నియో ప్రాణములను దీయుటకై యుపయోగ పఱచు చుంటివా? సామాన్యపరిచయము గలపశువు ప్రాణములకు భయపడి పాఱిపోవుచున్న సమయమునఁగూడఁ బడిపోయిన నీబిడ్డను జూచి కాలుగదపఁజాలక నిలువఁబడి పోయిన దే!

చూడుము! బలవంతమగు ప్రాణాపాయస్థితియందున్న పశువును జూచి పెంచిన ప్రేమచే నీ పసిబిడ్డకూడ గుండెచెదరి కూలఁబడిపోయినది! హరిహరీ! నీకాపశువునకున్న జ్ఞానమైనను లేకపోయినది! ఆపసిబిడ్డ కున్నజ్ఞానమును లేకపోయినది! ఎంత యపాత్రుఁడవై పోయితివి!" అని మూఁదలించి పలికెను.

తనయేకపుత్రిక పడిపోయిన దనుమాట విన్నతోడనే యప్పనిగుండె చెదరిపోయెను. శూలాఘాతములవంటి రంగని మాటలా హృదయమును మఱింత కలఁచివైచెను. అందుచే నప్పు డాతఁడున్మత్తునివలె రొజుచుఁ దనతనయ పడిపోయిన దిక్కునకుఁ బరుగెత్త నారంభించెను. రంగఁడాతని ననుసరించి పోయెను.

అప్పుఁడు పోయి చూచునప్పటి కాతనితనయ యొక మహాత్ముని యొడిలో నచేతనయై పడియుండెను. అప్పని కన్నులు చెదరిపోయెను. ఆతఁడు శోకగద్గద స్వరముతో "తండ్రీ! నాబిడ్డను బ్రదికింపుము!" అని యాతని పాద సాన్నిధ్యమునఁ బడిపోయెను. రంగఁడు విభ్రాంతుఁడై పోయెను! ఆమహాపురుషుఁడు కల్యాణానందస్వామి! ఆ స్వామియప్పడామాతంగకన్యకను దన యొడిలోఁ జేర్చుకొని చేతనోద్దీపకములగు నుపచారములఁ గావించుచుండెను!

కల్యాణానందస్వామి దుఃఖముచేఁ దల్లడిల్లిపోవుచున్న యప్పనిం జూచి సాంత్వనస్వరముతో "భయములేదు! జీవహింసం జూచి సహింపఁజాలక యీ పసిబిడ్డ కోమలహృద

యము చెదరిపోయినది. మఱియేమియును భయములేదు. కొంతసేపటిలో నీమె తేరుకొనఁగలదు" అనియెను.

రంగఁడు తత్తరముతో "స్వామీ! పీడ కలుఁగకుండ, గాలిసోఁకకుండ, దృష్టి తగులకుండ రక్షగా నీ పదకమును మా యమ్మ నామెడలో వైచినది. ఈ పిల్ల యిప్పుడు జడిసి కొని యుండవచ్చును. ఈ పదకమును ధరించినచో నట్టిబాధ నివారణము కాఁగలదు" అని చెప్పుచుఁ దన కంఠమునందున్న పదకమునుదీసి యా కన్య కంఠము నలంకరించెను.

స్వామి తన కమండలూదకముల నాబాలిక మోముఁ దమ్మిపైఁ జిలుకరించుచుండెను. కొంతసేపటి కామెకుఁ దెలివి వచ్చినది. ఆమె కన్నులఁదెఱచి చూచి తాను స్వామియొడిలో నుంటి నని తెలిసికొని సిగ్గుచేఁ జటాలున లేచి తండ్రియొద్దకు వచ్చెను. అప్పుడు పరమానందముతో నామెను గౌఁగిలించుకొని "అమ్మా! భయము లేదు. నీ ప్రాణములను నిలిపిన యా మహాత్మునకు నమస్కరింపుము!" అనియెను.

ముత్యాలు స్వామికి నమస్కారముచేసి నిలువఁబడి యెను. అప్పుడు రంగఁ డామెం జూచి "నీకిఁక భయము లేదు. నీ మెడలోని యాపదకము నట్లే యుంచుకొనుము! ఎప్పుడును దీసివేయవలదు!" అనియెను. ఆమె తన మెడలోని బంగారుపదకముం జూచుకొని సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని తిర్యక్ప్రసారితంబులగు మధురవీక్షణములతో రంగనిఁ దిలకించెను. ఆ చూపులలోని భావమును రంగఁడు గ్రహించెనో లేదో

కాని మహాత్ముఁడగు స్వామికిమాత్రి మంతయును దెలిసి పోయెను.

అప్పుఁడు చేతులు జోడించుకొని స్వామివంకఁ దిరిగి కృతజ్ఞతా సూచకముగ "స్వామీ! మీ యనుగ్రహముచే నాబిడ్డ బ్రతికినది! నేను బ్రతికితిని! మీ దాసానుదాసుఁడను! మీయుపకారము నాజీవితమున్నంతవఱకు మఱవను. నేఁడు మీదర్శనము లభించుటచేఁ గృతార్థుఁడ నైతిని!" అనియెను.

స్వామి—ఇదియొక కారణముగఁ బరమసాధువగు నొక యావు చావుతప్పిపోవుటచే మన మందఱమును గృతార్థులమే. నీవీయావునే చంపివైచినచో నీబిడ్డగుండెవగిలి మరణించియుండును. పశ్చాత్తాపదుఃఖముచే నీవును మరణించియుందువు. ఈ దారుణవార్త నాలకించి నీ భార్యమాత్రము జీవింపఁగలదా? జీవహింసాదోషము తుదకు నీకుటుంబము నింతవఱకుఁ దెచ్చియుండును. కాని, యదృష్టవశముచే నాపద తప్పిపోయినది.

అప్ప—ఔను తండ్రీ! పూర్వపుణ్యవశమున నాబిడ్డ నాకు దక్కినది.

స్వామి—పుణ్యమున కంతశక్తి యున్నదని తెలిసిన నీకుఁ బాపమునకు భయమేల కలిగినదికాదు?

అప్పనికాపాదమస్తకమును బ్రకంపించిపోయెను. తాను చేసినదంతయు మహాపాపమే యని యాకస్మికముగ నాతని యంతరాత్మ కుద్బోధనము కలిగెను. అప్పు డాతఁడు భయ

విహ్వలుఁడై "స్వామీ! దాసానుదాసుఁడను! నా సర్వాప రాధములను క్షమించి నన్నుఁ బాపకూపమునం బడిపోకుండ నుద్ధరింపుము!" అని యాతని పాదములపైఁ బడియెను.

స్వామి యాతని లేవనెత్తి "వత్సా! నీవు దారుణ వ్యాపారముచే ధనవంతుఁడవైతివి. ఇఁక నైనను దయావంతుఁ డవై పశ్చాత్తప్తహృదయముతో ధర్మాచరణమునకుఁ గడంగ నిచో నీపాపమునకు నిష్కృతిలేదు" అనియెను.

అప్ప—స్వామీ! నేను మహాపాపాత్ముఁడను! నాకెట్టు లైనఁ దరణోపాయమును బ్రసాదింపుఁడు!

అప్పుడు రంగఁడప్పని జూచి "ఇంతటినుండి యెన్నఁడు నిట్టిపాపమును జేయ నని నీవీస్వామిపాదములనుముట్టి ప్రతిజ్ఞఁ జేయుము?" అనియెను.

అప్పఁడు భయసంభ్రమములతో స్వామిపాదములపైఁ బడి "స్వామీ! పాదములసన్నిధిని, పరమేశ్వరునిసన్నిధిని, పంచభూతములునీ సాక్షులుగా మనఃపూర్వకముగఁ బ్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను. నునేనిఁక నాజీవితమునం దెన్నఁడును జీవహింస చేయఁబోను! చేయఁబోను! ముమ్మాటికినిఁజేయను" అనియెను.

స్వామి యాతని లేవఁదీసి "వత్సా! పరమేశ్వరుఁడు నిన్నాశీర్వదించుఁగాక! నీవేస్థలమునఁ బశుమారణకర్మాగార మును స్థాపించితివో, యాస్థలమునందే గోసంరక్షణశాలను నెలకొల్పి జీవితము సార్థకముగఁ జేసికొనుము. మాంసశల్య చర్మవ్యాపారములు మాని కావలసినన్ని పశువులను గొని మేపుచు దధిఘృతక్షీరవ్యాపారముచే నీధనము నీకును, లోక

మునకు నుపయోగించునట్లుచేసి యింకను విశేషలాభమును, పుణ్యమునుగూడ గణింపుము." అని బోధించెను.

అప్ప—స్వామీ! మీపాదసాక్షిగ నింతటినుండి యట్లేచేసెదను. ఇది మొదలు నాధనజీవితములను సాధుజంతు సంరక్షణమునందే వినియోగించెదను.

స్వామి—మంచిది! నీకు శుభమగుఁగాక! కరుణామయి యగు నీబిడ్డ నీబిడ్డయైపుట్టుటచేత నీవు ధన్యుఁడవైతివి.

ముత్యాలు సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొనియెను. రంగఁడు పరమానందభరితుఁడయ్యెను. కరుణార్ద్రహృదయులనిన రంగని కెంతయో యానందము—నవనవోన్మేషయౌవనవిరాజితయుఁ గుసుమకోమలియు నగుముత్యాలమ్మ యాతనికి నిజముగ నానందస్వరూపిణియైయుండెను.

ముత్యాలు స్వామికిని రంగనికిని నమస్కరించి సెలవు గైకొని యావునొద్దకుఁ బోయెను. తనప్రాణపదమైయున్న యావు దయామయుఁడగు రంగనిమూలమునఁ దనకుఁ దక్కినదిగదా యని యామె సంతోషము! ఆమె తిరిగితిరిగి చూచుచు, మెల్లమెల్లగా నాయావును దనయింటికిఁ దోలుకొనిపోయెను.

నిశితాయుధముకంటెను నిష్ఠురవచనమే హృదయమున బలవంతముగ నాఁటుకొనియెను. కఠినహృదయమునుగూడ మృదులవచనము కరఁగించివైచినది. భవపర్వతములఁ బ్రకంపితములుగఁ జేయఁజాలిన పాపప్రవాహమిప్పుడు ప్రబోధ దూర్వాలేశమాత్రముచేతనే బంధింపఁబడిపోయెను.

కంటకమును గంటకముచేతనే వదలింపవలయు నని తలంచి కల్యాణానందుఁడు గావించిన పత్ప్రయత్న మీవిధమున సఫలమయ్యెను!

౪

అవనతోన్నతగతుల కా • కాఖిరతులె
కారణము; లవి పరిణామ • కాలమందుఁ
గష్టసుఖదాయకము లని • గాంచి వాని
నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ • నెంచఁగలఁడు!

సంవత్సరాది - కావ్యకుసుమావళి.

భారతరావునకుఁ గ్రైస్తవపాఠశాలయం దుపాధ్యాయ పదము లభియించినది. అందుచే నాతఁ డిప్పుడు తనకుటుంబ ముతోఁ గాకినాడయందుఁ బ్రవేశించి యుండెను. సరస్వతి యిదివఱకే తారకాపురమును వదలిపోయినది. ఇప్పుడు పత్యవతికూడ నచ్చట లేకుండఁబోయినది. అందుచేఁ దారకాపురి మిప్పుడు తననామమునకుఁ దగినట్లు కళావిహీనమై యసుర పురమువలెనే యుండెను. చంచలరా వొక్కఁడే యగుటచే నాతఁడు కాకినాడలో భారతరావున్నయింటియందే కలసి యుండెను. నిరంతరపరిచయముచే నాతఁడు కొలఁదికాలము లోనే యాకుటుంబములోనివాఁడుగఁ బరిణమించిపోయెను. సరళస్వభావ యగుసత్యవతి తనయన్నతో మాటాడినట్లుగనే యాతని సంతోషముకొఱకుఁ జంచలరావుతోఁ గూడఁ జనవుగ సంభాషించుచుండెను.

అప్పుడప్పుడు వారుముగ్గురును గలసి యనేకవిషయములఁ గూర్చి చర్చించుకొనుచుందురు. సత్యవతియును భారతరావును, బుద్ధిశక్తియం దొకరినొకరు మించినవారు. చంచలరావు తెలివికలవాఁడేగాని యాతఁడెల్లప్పుడునుగూడ విషయమెట్టిదైనను వాదప్రాబల్యమునుబట్టియే వ్రాలిపోవుచుండును. అందుచే నాతఁ డొక్కప్పుడు భారతరావుపక్షమునను మఱియొక్కప్పుడు సత్యవతిపక్షమునను జేరుచుండును. ఆనగరమునం దప్పుడప్పుడు జరగుచుండుసభలకుఁ దఱచుగ వారు ముగ్గురును గలసియేపోవుచుందురు. ఆత్మధర్మమున కభ్యంతరము కలుగనంతవఱకుఁ దనయన్న సంతోషముకొఱకే తనజీవితమును వినియోగింపవలయునని సత్యవతి నిశ్చయించుకొనియెను. భారతరావుకూడ సత్యవతిమనసు నొవ్వకుండఁగనే సంచరించుచుండెను.

నేఁటిసాయంకాలమున భారతరావును సత్యవతియు నొకగదిలోఁగూర్చుండి విద్యావిషయమున మాటలాడుకొనుచుండిరి. రాత్రియెనిమిదిగంటలైపోయెను. అంతలోఁ జంచలరావుకూడ నచ్చటికి వచ్చెను. భారతరా వాతనిం జూచి "ఇంతయాలస్యముగ వచ్చితివేమి?" అని ప్రశ్నించెను.

చంచ—సనాతధర్మమందిరమునఁ గల్యాణస్వామి యను నొకసన్యాసియుపన్యాసమిచ్చుచుండుటచే నేనాసభకుఁ బోయితిని. పూర్తియగువఱకును వదలి వచ్చుటకు బుద్ధిపుట్టినదికాదు.

సత్య—ఆస్వామియుపన్యాస మంత మనోహరముగ నున్నదా?

చంచ—ఆ! వినితీరవలయును. ఆతఁడాధర్మపద్ధతులం గూర్చి చెప్పుచున్నప్పుడు, అహింసాధర్మమును బోధించుచున్నప్పుడు, అఖిలసోదరత్వమును సిద్ధాంతీకరించుచున్నప్పుడు సభ్యులందఱును చిత్రప్రతిమలవలె నైపోయిరి. ఆతనిప్రతివాక్యమును సర్వమతసమ్మతముగ నుండెను.

అని చంచలరా వాయుపన్యాససారమంతయు వారికిఁ దెలియఁజేసెను. అప్పుడు భారతిరా వాతనింజూచి "సంఘసంస్కరణముం గూర్చి యేమియును జెప్పలేదా?" అని ప్రశ్నించెను.

చంచ—చెప్పకేమి? అహింసా ధర్మమునందును, సర్వసోదరత్వమునందును గావలసిన సంస్కారముల నెన్నిటినో నిరూపించి యున్నాఁడు.

భార—అతిబాల్య వితంతువివాహ సంస్కరణములం గూర్చి చెప్పలేదా?

చంచ—వివాహ ధర్మము లన్నియు సమగ్రముగఁ దెలిపియున్నాఁడు. కాని ప్రత్యేక సంస్కరణముంగూర్చి వేఱుగ నేమియును జెప్పలేదు.

సత్య—ఇంకేమి చెప్పవలయును? ఉపన్యాస సారమంతయును వినియే యుంటిమిగాదా? భారతవర్షమును స్వర్గధామముగఁ జేయుటకుఁ గావలసిన సంస్కరణములన్నియు నందిమిడియే యున్నవి. ఇంకను జెప్పవలసిన దేమున్నది?

భార — సంఘాభివృద్ధికి మూలకారణమగు వితంతు

వివాహసంస్కరణమే వక్తవ్యాంశము కాకపోయినప్పు డాయుప న్యాసమువలన నింకేమిప్రయోజన మున్నది ?

చంచ—ఔను! విమర్శించి చూడఁగా నాలోపమున్న ట్లగపడుచున్నది. విమర్శనీయాంశమగు వితంతువివాహముం గూర్చి చెప్పవలసినదే.

సత్య—సనాతన ధర్మమునకును వితంతూద్వాహము నకును సంబంధ మేమున్నది ?

భార—లేకేమి? అదియును సంఘశ్రేయమునకు సాధ నమే కాదా ?

చంచ—అదియే ముఖ్యసాధనము.

సత్య—కావచ్చును! కాని త్రికాలాబాధ్యములై సర్వ శ్రేయోదాయకంబు లగుధర్మములు సనాతనధర్మములు. ఇఁకఁ దాత్కాలికముగఁ బ్రత్యేకవ్యక్తి శ్రేయోదాయకంబులుగ నగపడుచున్నవిమాత్రి మైచ్ఛికధర్మములు. సనాతనధర్మ ములు శాసనములవలె సర్వజనులును బ్రతిపాలింపఁదగిన విధాయక ధర్మములు. ఐచ్ఛిక ధర్మములో—అవి వారివారి యిష్టానుసారముగ నాచరింపఁదగిన యనుకూలధర్మములు! అవశ్యానుష్ఠేయంబులగు విధాయకధర్మములను నిరూపించుట పెద్దలధర్మముగాని యథేచ్ఛానుగ్రహణీయంబులగు ననుకూల ధర్మములను శాసించుట వారిపని గాదు.

భార—ఊఁ! అట్లైనచో ననుకూలధర్మము లనర్థక ములనియా నీయభిప్రాయము ?

సత్య—ధర్మమైనప్పుడు నిరర్థక మెట్లగును? ధాతిక సుఖలోభముచే సామయికముగ నాచరించుచున్న యీవితంతూద్వాహధర్మము సనాతన వివాహధర్మమువంటి దెట్లగును?

భార—అట్లయినచో సతిబాల్యవివాహము సనాతన ధర్మమే కాఁబోలు!

సత్య—అట్లని స్వామి చెప్పినట్లు లేదే!

భార—చెప్పకపోయిన నేమి? చేయుచునేయున్నారు కాదా? అందుచేతనే వితంతూద్వాహములు కావలసివచ్చినవి. ఆవశ్యకధర్మము నేర్పఱచుకొనవలసి వచ్చినది.

సత్య—అన్నా! ఎంతమాట! లోకము తప్పుచేయుచున్నదని చెప్పి ధర్మమును సంస్కరించుట ధర్మమా? లోకమును సంస్కరింపవలయును!

భార—అనంత మగులోకమును సంస్కరించుట యచిర కాలములో సాధ్యమగునా? అంతవఱకును దురాచారదుఃఖపీడితలగు ననాథలగతి యేమికావలసినది?

సత్య—లోకమునం దెన్నికష్టములు లేవు! వాని నన్నిటి నెవ్వఁడు తీర్పఁగలఁడు? లోకమున శోకమనుమాటయే లేకుండ నెవ్వఁడు చేయఁగలఁడు?

భార—తల్లిదండ్రులు చేసినతప్పుచేఁ జిన్నతనము నందే విగతభర్తృక లగు ననాథబాలిక లట్టే యామరణదుఃఖతలై యుండవలసినదా?

సత్య—అట్టి తల్లిదండ్రులతప్పుచేతనే చిరసౌభాగ్యవతులై సుఖించుచున్న సతీమణులమాట యేమిచెప్పెదవు?

భార—సుఖము ననుభవింపవచ్చునుగాని కష్టము ననుభవించుట దుస్సహముకాదా ?

సత్య—వితంతువు స్వయముగనే వివాహము చేసికొనుననుకొందము! ఆ భర్త తప్పక చిరజీవియై యుండు ననునిశ్చయ మెక్కడ నున్నది ? మరణము సహజమైనప్పుడిట్టి దుఃఖములను దప్పించుకొనుట కవకాశ మెంతమాత్రమునులేనేలేదు.

భార—ఎప్పుడో కష్టము వచ్చునని యెంచి సుఖేచ్ఛనువదలుకొన వలసినదేనా ? పురుషులు పునర్వివాహము చేసికొనుటలేదా ?

సత్య—పురుషులైననేమి, స్త్రీలైననేమి ? కష్టములననుభవించుటకు సిద్ధపడినవారే కాల్పనికసుఖంబుల నభిలషించుచుందురు.

భార—సుఖము నభిలషించుట జీవధర్మము కాదా ?

సత్య—పరమధర్మమునకును భౌతిక సుఖమునకునుసంబంధ మెంతమాత్రమునులేదు. పరస్పర భిన్నప్రకృతులగునారెండు నెన్నఁడు నొక్కచోఁ గలసియుండఁజాలవు !అట్టి సుఖమునకే యాశపడినవా రాధర్మమును వదలుకొనుచుందురు. ఆ పరమధర్మమునే యవలంబించువా రట్టిసుఖమునుద్యజించుటయే నిత్యసుఖముగ భావించు కొనుచుందురు.అన్నా ! ధర్మము ననుసరించి మనము నడవవలయునుగానిధర్మ మెన్నఁటికిని మనయిష్టము ననుసరించి మెలంగునదికాదు. సుఖభ్రాంతిచే స్వేచ్ఛానుకూలముగ నాచరించుచున్న

కృత్యము లన్నియును ధర్మములేయగునా ? అట్లని ధర్మ తత్త్వజ్ఞులగు ప్రాజ్ఞు లెవ్వరంగీకరింతురు ? ఈ యైచ్ఛికధర్మ మును సనాతన ధర్మముగఁ బరిగణించి చెప్పలేదని స్వామిపైఁ దప్పు వెట్టుట కల్పబుద్ధులమగు మన మెంతవారము ?

భారతరావు మఱి మాటాడఁ జాలకపోయెను. అతఁడు తనలో "ఈమెప్రవర్తనములయందుఁగాని వాక్కులయందుఁ గాని, హృదయమునందుఁగాని మానవసాధారణ స్వభావ మెంతమాత్రమైన నున్నట్లగపడుటలేదు." అని భావించు కొనియెను. ఈ సంభాషణము నాలకించుచున్న చంచలరావు క్రమముగ హృదయము కలఁగిపోవుటచే బరిశ్రాంతుఁడై పడకకుర్చీపైఁ జేరగిలఁబడిపోయెను. అతని యాశామార్గము నకుఁ బురోభాగము దుస్సహాకంటక గుల్మాన్వితమై యభేద్య పర్వతపంక్తులచే నాక్రమింపఁబడిపోయిన ట్లాతనికిఁ దోఁచెను. ఆ యధైర్యముచే నాతఁ డస్వస్థుఁడై దీర్ఘశ్వాసములను విడువ నారంభించెను.

భారతరా వాతనివంకఁ జూచి "అదియేమి యట్లు న్నావు ?" అనియెను.

చంచ—శోంచె మస్వస్థతగా నున్నది. జ్వరమువచ్చి నట్లున్నది. తలనొప్పిగాఁగూడ నున్నది.

భార—నేఁటియెండ మిగులఁ దీవ్రముగనున్నది. నాకు గూడ నించుక యస్వస్థతగ నుండుటచేతనే యింటికిఁ బెందల కడ వచ్చివేసితిని. ఇప్పుడు తొమ్మిదిగంటలైనది. నీకు వేఁడి చేసియుండును. భోజనము చేయుదము లెమ్ము.

చంచ—ఆఁకలి యగుటలేదు. తినవలె ననునిచ్ఛ యేమియును లేదు. నన్నీరాత్రి కిట్లే పరుండనిమ్ము!

అప్పుడు కరుణార్ద్రహృదయయగు సత్యవతి తత్తరముతోఁ జంచలరావును సమీపించి యాతనిచెక్కులపైఁ జేయివైచి చూచెను. ఆమెకోమలకరపల్లవమున కగ్నిస్పర్శమైన ట్లయ్యెను!!

౫

అలలు జనియించి నీటిలోఁ ♦ గలసిపోయె
పల్లగులుగూడఁ జిగిరించి ♦ వాఁడిపోయె
సెక్కడనో గానఁబడకుండఁ ♦ జుక్కగుంపు
నాశలన్నియు వంతలో ♦ నంతరించె.

ఆశ, నిరాశ—కావ్యకుసుమావళి

చంచలరావునకు జ్వరము వదలుట లేదు. రెండుదినములయ్యెను. మూఁడుదినము లయ్యెను. పదిదినము లయ్యెను. ఇంకను జ్వర మట్లే యుండెను. పాపము భారతరావాతనికొఱకెన్నియో పాటులఁ బడుచుండెను. ఎందఱో వైద్యులను దీసికొనివచ్చి మందులిప్పించుచుండెను. శారీరకగుణవైపరీత్యముచేఁ గలిగినస్వాభావికవ్యాధియైనచో మందులకు శాంతింపవలసినదే. కాని చంచలరావు వ్యాధి యట్టిది కాదు. అది మానసికస్వభావవైరుధ్యముచే జనియించినది. మనోవ్యాధికి మందెక్కడ నుండును?

చంచలరావు సత్యవతి నెట్లయినఁ బెండ్లియాడవలయు

నని యాశపెట్టుకొని యుండెను. భారతరావుకూడఁ దనచెల్లెలి నెటులైన నాతినికిచ్చి పెండ్లిచేయవలయు నని యెన్నియోవిధములఁ బ్రయత్నించుచుండెను. సత్యవతిహృదయ మేమాత్రము నొచ్చినను భారతరావు సహింపలేఁడు. మంచిమాటల చేతనే యామె నామార్గమునకుఁ ద్రిప్పవలయు నని యాతని యుద్దేశము. ఏసమయమునం దెట్లు పరిశీలించినను సత్యవతి హృదయ మాతని కందుటయేలేదు. ఆపద్ధతియే యామెకు సమ్మతముగ లేనట్లగపడుచున్నప్పుడు భారతరా నామెతో నామాట యెట్లు చెప్పఁగలఁడు? ఎంతచనువుగ నున్నను జంచలరావునాత్రి మామెతోఁ దనయభీష్టముంగూర్చి యెట్లు మాటలాడఁగలఁడు? సమయము ననుసరించి యామెహృదయమును మరలించి ప్రబోధింపవలయు నని యిరువురునుగూడ నిరీక్షించుచుండిరి.

మొన్నటిసంభాషణమునుబట్టి సత్యవతి దృఢాభిప్రాయము పస్పష్టముగఁ దెలిసిపోయెను. భర్తృవియోగదుఃఖమునుమాత్రమే సత్యవతి యెఱుంగును. పాపమామెకు భర్తృసంయోగసౌఖ్యముంగూర్చి యెంతమాత్రమును దెలియనే తెలియదు. మఱియు నామెకు సుఖదుఃఖములు దైవాధీనము లనియు, దైవదత్తము లగు సుఖదుఃఖము లనుభవించి తీరవలసినవియే యనియు దృఢవిశ్వాస మున్నది. ఇంతేకాక సుఖవాంఛయే దుఃఖ మనియు, దుఃఖనిరసనమే సుఖమనియు నామె యనుభవముచే బాగుగ గ్రహింపఁగలిగెను. అందుచేతనే యామె యంతటిదృఢనిశ్చయురాలై యుండెను.

ఇఁక నా మోహ్హృదయమును మరలించుట యసాధ్యమని భారతరావు నిరుత్సాహపడిపోయెను. చంచలరావునకుఁగూడ నుత్సాహభంగమయ్యెను. ఆతనియాశ కవకాశము లేకుండఁ బోయినది. అదియే యాతని మనసులోనిబాధ. అదియే యాతనికింతటి ప్రాణసంకటమునకుఁ గారణమైనది. ఆతని కప్పుడు తనపూర్వవృత్తాంత మంతయును దలఁపునకు వచ్చు చుండెను. ఆసంగతులాతనికిఁ దలఁచుకొనుటకుఁగూడ దుస్సహములై యుండెను. ఆతని భవిష్యజ్జీవిత మంతయు నంధకార బంధురమైపోయినట్లగపడుచుండెను. తన జీవితము నిష్ప్రయోజనమైపోయినదని యాతనిహృదయము పరితపించుచుండెను. ఏదేనొక సంస్కరణముం గావించి యాముూలమునఁ బేరునం పాదింపవలయు నని యాతనికోరిక. ఇన్నిటికిని మూలమైనసత్యవతి నెట్లయినను బెండ్లియాడ వలయునని యాతనియాశ. ఆయాశ ఫలించుట కవకాశము లేకుండఁబోవుచున్నది. అయిన నాతఁడు దానిని దెగింపుకొనఁజాలకుండెను. అందుచేతనే యాతని కామనోవ్యాధి! ఆ మనోవ్యాధిచే నాతఁడు కృశించి పోవు చుండెను.

చంచలరావునకుఁ దీవ్రజ్వరము వదలుటలేదు. అప్పుడప్పు డాతఁడు జ్వరాతిరేకముచే 'బరాకుమాటలాడుచుండెను. "అది మూఁగది! అదిగో! మూఁగది! మూఁగది' అని యాతఁడు మంచముపైఁ దూలిపోవుచుండెను 'దొంగలు! దొంగలు!" అని కేకలువైచుచుండెను. 'స్వామి సత్యమే చెప్పినాడు.' అనిలోలోపల గొణుగుకొనుచుండెను. 'రాజర

త్నము! రాజరత్నము !' అని యస్పష్టముగఁ బలుకుచుఁ కన్నులఁ దేలవైచుచుండెను. ఆ యసంబద్ధ ప్రలాపములం జూచి సన్నిపాత లక్షణము లేమోయని సమీపమునందుండి యుపచారములఁ జేయుచున్న సత్యవతి మిగుల భయపడియెను. భారతరావుకూడ నట్లే దిగులుపడుచుండెను. ఆ జ్వరమొక ప్పుడు శాంతముగను మఱియొకప్పుడు తీక్ష్ణముగనుండెను. అందుచేఁ జంచలరావునకుఁ దెలివిగను మఱపుగ నుండెను.

పిఠాపురములో భూలోకధన్వంతరియగు నొకసన్యాసి యుండెననియు నాతనిమూలమున నెందఱో వ్యాధిబాధితులకు నివృత్తి లభించుచున్నదనియును భారతరావునకుఁ దెలియవచ్చెను. అందుచేఁ జంచలరావు నచ్చటికిఁ బంపి యౌషధము నిప్పింపవలయునని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. అతఁడు చంచలరావునొద్దఁ గూర్చుండి మెల్లగా "మిత్రమా ! ఇచ్చటి యాంగ్లేయవైద్యము నీకేమియును బనిచేసినదికాదు. పిఠాపురమున నాయుర్వేదఘనవైద్యుఁ డొకఁడున్నాఁడట ; పరమ హంస క్రియలచే నాపరమహంస నిమిషములో నెట్టివ్యాధినైనను గుదుర్పఁగలఁడు. నీవక్కడకుఁ బోయి మందు తీసికొన్నచో బాగుగ నుండును. స్థానమును వైద్యమునుగూడ మార్పుటవలన నీకు స్వస్థత కలుగవచ్చును" అనియెను.

చంచలరావు హీనస్వరముతో "అంతశ్రమ యెందుకు - క్రమముగా నదియే యుపశమించును" అనియెను.

భార—అట్లుకాదు. ఎన్నిమందులిచ్చినను జ్వరము వద

లుటలేదు. దినదినమునకుఁ గృశించి పోవుచున్నావు. ఇట్లె యూలుక చూచుచున్నచోఁ బ్రమాదము కాదా ?

చంచ—అక్కడ నాకెవ్వరున్నారు. పాప మిచ్చట సత్యవతి యొట్టికష్టమును లేకుండ నాకెల్లవిధముల నుపచారములు చేయుచున్నది. అక్కడ దిక్కెవ్వరున్నారు.

సత్యవతి జాలితో "మాయన్నయొకటియు నీవొకటి యునా ? నీకారోగ్యముకలుగుటయే నాకానందము. నేనుగూడ నీతోవచ్చి నీకించుక యారోగ్యము కలుగువఱకును నీయొద్దనే యుండెదను' అనియెను.

చంచలరావున కించుక జీవితాశ గలిగినది. భారత రావున కొంకింతయూరట గలిగినది. అప్పుడాతఁడు చంచలరావుతో "మిత్రమా! నీకెట్టికష్టమును గలుగదు. సత్యవతి నీకు పచారములు చేయుచుండును. సెలవుదినములలో నేనుగూడ వచ్చి నీయొద్దనేయుండెదను" అని సమాధానపఱిచెను.

భారతరావుతల్లిదండ్రులు చంచలరావును దమబిడ్డ వలెనే చూచుకొనుచుండుటచే వారుగూడ నాతనికి ధైర్యము చెప్పి యాప్రయాణమునకు సమ్మతింపఁజేసిరి. చంచలరావు మాఱుమాట చెప్పలేదు.

౬

ఏయెండ కేపూవు ♦ లిటువీడనాఱొ
నాయెండకే వాఁడు ♦ నంచును దెలిసి
వాసనావళిత భ ♦ వ్యంబును మఱచి
క్షణభంగురం బైన ♦ స్వసుఖంబు నమ్మి
యక్షయ దుఃఖంబు ♦ లనుభవించుటకు
దొరకొంటి విది యేటి ♦ దుర్బుద్ధి నీకు!

విచారలహరి - కావ్యకుసుమావళి.

పిఠాపురమునందే కాక యానగరమునకుఁ జుట్టుపట్టుల నున్న పట్టణములయందేమి, పల్లెలయందేమి వైద్యశిరోమణి యగు సన్యాసి నెఱుంగనివా రెవ్వరును లేరు. కాని, యాతఁ డెవ్వఁడో యెచ్చటివాఁడో యాసంగతులుమాత్రము స్పష్టముగ నెవ్వరికిని దెలియవు. ఆతఁడు సంసారమును ద్యజించి వచ్చినసన్యాసి యని కొందఱును, సన్యాసాశ్రమమునఁ జరించుచున్న సంసారియని మఱికొందఱు నాతనింగూర్చి యనేకు లనేకవిధములుగఁ జెప్పుకొనుచుందురు. మంచిగనైనను జెడ్డగనైనను సత్యము నెఱుంగనివారే చెప్పుకొనుచుండుటచే మనకు వారి యేమాటలను విశ్వసించుటకైనను నవకాశము లేదు. ఏమైననేమి — వ్యాధిపీడితులగువా రనేకు లెచ్చటెచ్చటినుండియో వచ్చి యాతని నాశ్రయించి మందులను దీసికొనుచుందురు.

ఆమహాత్ముఁడు సర్వజన సామాన్యముగ ధర్మవైద్యమునే చేయుచుండును. అనేకధర్మకార్యములుగూడఁ జేయించు

చుండును. అతని శాంతవచనములు హృదయాకర్షణము గావించుచుండును. అతని సౌమ్యరూపము మనోరంజకమై యుండును. జబ్బుకుదురనివారు తమకింకను గర్మపరిపక్వము కాలేదని యనుకొనుచుందురు. రోగము కుదిరినవా రాతని బూజించి వీడ్కొని యానందముతో నిండ్లకుఁ బోవుచుందురు. అందుచే నాతని వైద్యప్రతిభ సుప్రసిద్ధమై యుండెను.

భారతరావు పిఠాపురమునందలి పేటలో నొక ప్రత్యేక గృహము నద్దెకుఁ దీసికొని చంచలరావు నందుంచెను. చంచలరావా సన్యాసియొద్ద మందుఁ దీసికొనుచుండెను. సత్యవతి యాతని కుపచారములు చేయుచు నచ్చటనే యుండెను. భారతరావు శుక్రవారము రాత్రికివచ్చి సోమవారమునాఁటికి మరలఁ గాకినాడకుఁ బోవుచుండెను. సన్యాసి మందులచేతనో సత్యవతి నిత్యసన్నిహితయై యుపచారములు చేయుటచేతనో క్రమక్రమముగఁ జంచలరావునకు స్వస్థత కలుగుచుండెను. అచ్చటినీరును, గాలియు నాతని కారోగ్యకరములుగా నున్నవని యెంచి భారతరా వాతనిచే మఱియొక నెలదినములు సెలవు పెట్టించి సంపూర్ణారోగ్యము కలుగువఱకుఁ జంచలరావచ్చటనే యుండుట కేర్పాటు గావించెను.

చంచలరావున కారోగ్యము కలుగుచున్నది. అతని ప్రాణము లేమూర్తిపై నాధారపడియున్నవో యాతనిహృదయ మేమూర్తియనుగ్రహము నభిలషించి నిరంతరమును ధ్యానించుచుండెనో యాపేమైకమూర్తి సత్యవతి నిత్యము నాతని కన్నులయెదుటనే మెలంగుచున్నది! ఆకరుణామూర్తి యాతని

దనప్రాణములకంటెను బ్రియముగనెంచి యుపచారములం గావించుచున్నది. ఆతని కదియే పరమానందముగ నుండెను. ఆయానందముచేతనే యాతని మనోవ్యాధి యుపశమించినది. కాని చంచలరావుమనసున కిప్పుడు మఱియొకవ్యాధి తటస్థించినది. ఆవ్యాధిచే నాతనిహృదయము నిరంతరమును జలించిపోవుచుండెను. ఆయావేగమును సహించుట యాతని కతిదుర్భరముగ నుండెను. ఆతని బాహ్యశరీరమునం దారోగ్యమగపడుచున్నను నంతరంగమునం దనిర్వాచ్యమగు నాందోళన మగుచునే యుండెను.

చిరకాలమునుండి తనహృదయమును వేధించుచున్న మనోరథమునంతను విస్పష్టముగఁ గరుణార్ద్రహృదయ యగు సత్యవతికి విన్నవింపవలయునని యాతఁ డావేగపడుచుండెను. అనాలోచితముగ నొక్కసారిగాఁ దనయుద్దేశమును దెలిపినచో సుకుమారహృదయయగు సత్యవతి యెంతినొచ్చుకొనునో యని యాతఁడు శంకించుకొనుచుండెను - తనసుఖముకొఱకు కామె యెంతటికష్టమునైన సహించినది. తనప్రాణముకొఱ కామె నిజప్రాణములను వినియోగించినది. అట్టి ప్రేమైకమూర్తియు నిరంతరపరోపకార పరాయణయునగు సత్యవతి కోమలహృదయము నొచ్చునట్లు మెలంగ సాహసించుట యెంతటికష్టము! ఈసంగతి తలంచుకొన్నప్పు డాతనిమతి చలించిపోవుచుండెను. ఆచంచలహృదయమును గుదురుపఱచుకొనుట యాతని కతిదుస్సహముగా నుండెను.

వికలహృదయుఁడగు నాతనివదనమునుండి యవ్యక్త

ముగ నప్పుడప్పు డసందర్భములగు వాక్యములు వెలువడుచునే యుండెను. అవి యాతని చంచలహృదయమునందలి చంచలోద్దేశముల నస్పష్టముగఁ బ్రకటించుచునే యుండెను. కాని నిర్మలహృదయ యగు సత్యవతి వాని నంతగాఁ బాటించుట లేదు. ఆమె మానసమువలన నాతని కాశ వర్ధిల్లుచునేయుండెను.

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలైనది. వేసవికాలమగుటచేఁ జంచలరావు వింటిముంగిటఁ జల్లగాలికై పడకకుర్చీపైఁ గూర్చుండియుండెను. సత్యవతియును భోజనముచేసి వచ్చి యాతనికి సమీపమున నరుఁగుపైఁ గూర్చుండి కొవ్వొవత్తి దీపపు వెలుఁగున శ్రీమద్రామాయణమును జదువు కొనుచుండెను.

అప్పుడు చంచలరావామెం జూచి కృతజ్ఞతాసూచక స్వరముతో "సత్యవతీ! నీవు దినమంతయు నాకొఱకు శ్రమపడుచునే యుంటివి. అయినను జాలరాత్రివఱకును రామాయణము చదువుకొనుచుందువు. అధికపరిశ్రమచే నీ కెక్కడ జబ్బుచేయునో యని నాకు భయముగనున్నది" అనియెను.

సత్యవతి మధురస్వరముతో "శ్రీమద్రామాయణము సర్వజీవశ్రమ నివారణౌషధము కాదా?" అనియెను.

చంచ—దయామయి వగునీవు నిజముగ నాపాలిటికి శ్రీమద్రామాయణము వైతివి.

సత్య—ఎంతమాట!

చంచ—అట్లనవలదు! నీమూలముననే నేనుజీవింపఁ గలిగితిని.

సత్య—ఇందు నేఁజేసిన దేమున్నది? ఇంచుక సాహాయ్యమే కాదా? పరమేశ్వరుఁడు నిన్ననుగ్రహించినాఁడు.

చంచ—పరమేశ్వరానుగ్రహమును నేనభిలషింపలేదు. నీ కొఱకు నీ నిత్యసందర్శనము కొఱకు నీ నిరంతరసహవాసము కొఱకు నేను జీవించియుంటిని.

సత్య—నీ హృదయము నేనెఱుఁగుదును.

చంచ—కాని, నీ హృదయముమాత్రము నాహృదయము వంటిది కాదు.

సత్య—నీవు నావంటివాఁడవయినచో నాహృదయము నీ హృదయమువంటిది కావచ్చును.

చంచ—మనయిరువురి హృదయములు నొక్కటియై యుండవలయునని నాకోరిక.

సత్య—భావము లొక్కటియైనచో నట్లే కావచ్చును.

చంచ—నీవు న న్నేభావముతోఁ బ్రేమించుచుంటివో నాకు బోధపడుటలేదు.

సత్య—మన మిరువురమును బరమేశ్వరుని సంతానములమే కావునను, బ్రేమైకస్వభావముగల జీవసముదాయములోని వారమే కావునను నేను నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాను.

చంచ—అట్లయినచో నేను నిన్నుఁ బ్రేమించునట్లు నీవు నన్నుఁ బ్రేమించుట లేదనుకొందును.

సత్య—ఎందుచేత?

చంచ—నాకున్నకోరిక నీకులేదు కావున-

సత్య—నాకుఁ గోరఁదగిన దేమున్నది?

చంచ—నేనును నీవంటిజీవినేగావున నీవు నాప్రాణము లను నిలుపుటకుఁ గోరఁదగదా ?

సత్య—ఆవిషయమున నాలోప మేమున్నది ?

చంచ—నాప్రాణములను నిలుపవలయు ననుకోరిక యున్నచో నీవు నీయుద్దేశమును మార్చుకొనవలయును. నా ప్రాణరక్షకముకొఱకు నీవు నన్నుఁ బెండ్లియాడవలయును. మన యిరువురి హృదయములు నావిధముగ నేకములై మనయిరువురి జీవితములు నల్లుకములై నప్పుడుగాని నాకీలోకమున జీవించుట కాధార మేమియునులేదు. ఆకోరిక చేతనే ఆయాశచేతనే నేనింకను జీవించియుంటిని.

చంచలరా వింతటియవివేకియై నిర్భయముగఁ దన యెదుట నిట్లు మాటలాడునని సత్యవతి యనుకొనలేదు. నీచాభిలాషియగు నాతనివాక్యము లామె కసహ్యములుగఁ దోఁచెను. అప్పుడామె తీవ్రస్వరముతో "నీనడవడికిఁ దగినట్లు నీవు మాటలాడుటలేదు. కాని నీహృదయము నీపేరునకుఁ దగినట్లే యున్నది. నీనీచమోహవికారము నిర్మలప్రేమ యని భావించి నేనే పొరపాటుపడితిని. నాస్వభావము నెఱిఁగి యుండియు నీవు నీచాతినీచునికంటెను నికృష్టముగ సంభా షించుచుంటివి. నీవేమో విద్యాధికుఁడ వనియు నా సోదరునకు మిత్రుఁడ వనియు, సోదరసమానుఁడ వనియు భావించితిని, గాని యింతటి యధమాధముఁడ వని నేననుకొన లేదు "అని గద్దించి పలికెను.

చంచలరావు మొగ మింతచేసికొని హీనకంపితస్వర

ముతో "సత్యవతి ! నన్ను నిందింపకుము. నీదయాపాత్రుఁడ నగునాపైఁ గోపింపకుము ! నీచమోహమో, నిగాఢ ప్రేమమో తెలియదుగాని నాకు నీయెడల ననిర్వాచ్యమగునిచ్ఛయొకటి యున్నమాట మాత్రము సత్యము. అదియే నిమిష నిమిషమునకును నాకోరికల వర్ధిల్లఁజేయుచున్నది. నాయాశల కంతము లేండఁజేయుచున్నది. ఆ పరితాపముచేతనే నాహృదయము వేగిపోవుచున్నది. నాసర్వాంగకములును దహించుకొనిపోవుచున్నవి. ఈప్రాణములు నీమూలముననే నిలిచినవి. ఆకారణముచే నివి నీయధీనములై యున్నవి- నీచేతితో నిలిపిన యీప్రాణములను మరల నీచేతులతోనే తీసివేయఁ దలచితి నచో నేనేమి చేయఁగలను? ప్రేమామృతహృదయవగు నిన్నుఁ బ్రేమార్ద్రహృదయముతోఁ బ్రార్థించుచున్నాను! ఈదీనుని బరిగ్రహించినను బరిత్యజించినను నీవే యధీశ్వరివి. నిగ్రహానుగ్రహములు నీచేతిలోనున్నవి. ఏమనుకొన్నను నీవే నాహృదయేశ్వరివి—నాజీవితేశ్వరివి - నీప్రేమైకవదనమునుండికూడ నట్టియమృతమధురవచనము నొక్కసారి యాలకించి నీపాద సన్నిధానమునఁ బ్రాణములు విడిచివైచినను నాకుఁ బరమానందమే." అని వేఁడుకొనుచుఁ జంచలరావు తత్తరముతోఁ బోయిప్రకంపితహస్తములతో సత్యవతిచేతులను బట్టుకొనియెను. సత్యవతి యాతనిచేతులను ద్రోసివైచి చటాలున లేచి నిలువఁబడి ధీరగంభీరస్వరముతో "పాపాత్మా! నీకింతటి దుర్బుద్ధి యున్నదని నేననుకొనలేదు. నీకు నేఁజేసిన యుపకారము పామునకుఁ బాలుపోసినట్టుగ నైనది! నే నొంటిగ

నుంటివనియా నీకింతటిసాహసము! ధర్మములేదా? దైవము లేదా? దురాత్మా! దూరముగ" అనిధిక్కరించెను.

చంచలరావున కాతంక మధికమైనకొలఁదిని మోహాము ముంచుకొని పోవుచుండెను. అతని కప్పుడు తనసంగతియు ఎదుటి సంగతియును దెలియుటలేదు. అతఁడీప్రపంచమునే మఱచి పోయెను. చంచలరావు దీనస్వరముతో "సత్యవతీ! నాప్రాణములు తల్లడిల్లిపోవుచున్నవి. ఈ దాసానుదాసుని నీపాదసేవకునిగ ననుగ్రహింపుము." అని ప్రార్థించుచు నున్మత్తునివలె నామెను బలవంతముగ గౌఁగిలించుకొనఁబోయెను. అగతిక యగు సత్యవతి కెవ్వునఁ గేకవైచి యవశయై పడిపోయెను.

అంతలోఁ బ్రాకారద్వారము బలవంతముగఁ దెఱచిన చప్పుడయ్యెను. ఆ నిమిషములోనే యరటిచెట్లసందులనుండి యతిలోకమోహనశృంగారమూర్తియగు నొకరమణీమణి యాకస్మికముగ నాతనియెదుటికివచ్చినిలువఁబడియెను. ఆమెం జూచిన తోడనే చంచలరావులికిపడి మతిభ్రష్టునివలె నొక్కపరుగునఁ బోయి దొడ్డితలుపు తెఱచుకొని గాఢాంధకారములో నెండిపోయిన యేలేటికాలువంబడి పాఱిపోయెను. ఆసుందరీమూర్తి కూడ నాతఁడు పోయినమార్గమునే యనుసరించి యంధకారములో నదృశ్యమైపోయెను.

ఆ సుందరీమూర్తి విలాసభవనమునందలి మధుమతి; మరిడమ్మ గుడిలోని పూవులమ్మ—ఆమె యిచ్చటి కెట్లు వచ్చినది? నిర్భయముగ నొకయువతీమణిని బలవంతముచేయుటకు

సాహసించియున్న చంచలరా వారమణీమణిం జూచినంత మాత్రమున నే భయపడి పాఱిపోవుటకుఁ గారణ మేమి? ఏమైన నేమి మధుమతి మానవతీ శిరోమణి యగుసత్యవతిపాలిటి యాపన్నివారణమంత్రాధిష్ఠాన దేవతవలె నాకస్మికముగ సాక్షాత్కరించినది. ఆ కారణముచేతనే సత్యవతికిప్పుడు తటస్థించిన మహావిపత్తు తప్పిపోయినది. సాధుస్వభావులను సర్వేశ్వరుఁ డీవిధముగనే సంరక్షించుచుండును.

సత్యవతి దారుణభయావేశముచే మూర్ఛితయై పడియుండెను ఇంకను నామెకుఁ దెలివి కలుగలేదు. ఇంతలో మఱియొక రమణీమూర్తి యాయింటఁ బ్రవేశించెను. ఆమెతో నిరువురు పురుషు లుండిరి. వారు మెల్లమెల్లగ సత్యవతి నెత్తికొనిపోయి వెలుపలనున్న బండిపై నెక్కించి యెచ్చటికో తీసికొనిపోయిరి. ఈ స్త్రీమూర్తి మధుమతి ననుసరించివచ్చినదా? సత్యవతిని దీసికొనిపోవుటకై వచ్చినదా? ఈరమణీమూర్తి యెవ్వరు?

౭

కాలగతికిని భేదంబు • కలదె యనుచుఁ
జెప్పుచుందురు కొంద ఱ • చ్చెరువు గాఁగ;
విశ్వసింపంగఁ జెల్లునే • వీరిమాట?
కాలపరిణామముల కావ•వాలు దైచి
ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం • బఱచుచుండఁ
దెలిసి యెవ్వారు కాదని • పలుకఁగలరు.

సంవత్సరాది — కావ్యకుసుమావళి

దేవగురుఁడు సింహరాశియందుఁబ్రవేశించెను. గోదావరీపుష్కరము వచ్చినది. ఆపుణ్యకాలమునఁ బావనగౌతమీసలిలావగాహనంబులచేఁ బాపకళంకనిర్మూలనముం గావింపవలయునను సదుద్దేశముతో దేశదేశములనుండి యనేకప్రజలు రాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రవేశించి యుండిరి. ఆ నగర మప్పుడు ప్రత్యేకప్రపంచమువలె నుండెను. ధర్మదేవత యచ్చటఁ దాండవమాడుచుండెను. ఆనగరమునం దప్పుడు సుభిక్షదుర్భిక్షముల కన్యోన్యజయాపజయంబు లగుచుండెను. పాపపుణ్యములకుఁ బరస్పరసంఘర్షణము లగుచుండెను. రోగారోగ్యములకు నిరంతర సంకులసమరము జరగుచుండెను. సుఖదుఃఖములు రెండు నొండొరుల నాక్రమింపవలయునని ప్రయత్నించుచుండెను. ఆపుణ్యసమయమునం దాపుణ్యక్షేత్రమునకుఁ బుణ్యాకాంక్షితులై పుణ్యాత్ములును బాపాత్ములునుగూడ వచ్చియుండిరి. దేవతలును రాక్షసులునుగూడ మానవాకారములం దాల్చి విచ్చేసియుండిరి.

ఇట్లని రాజమహేంద్రవరమునకు నూతనత్వమేమియు నగపడుటలేదు. అప్పటికి నిప్పటికి నొక్కరీతిగనే పాపపుణ్యసమ్మిశ్రితమై యుండెను. గోదావరినదియందలి యమృతజలమెంతపవిత్రమైనదియో విలాసభవనమునందలి మదిరారసమంతటి యపవిత్రమైనది. ఆపుణ్యనదీగర్భమునందలి మృదుతరంగనినాదము లెంతటిసుధామధురములైనవో యాపాపగృహాంతర్భవనములయందలి రహస్యాలాపనిస్వనములంతటి

విషతిక్తములైనవి. ఆదివ్యవేణిక నెందఱు సేవింతురో యానీచ మందిరము నంతకంటె నధికులే యాశ్రయించుచుందురు. అట్లయ్యును, సర్వంకలికలుష సంహారిణి యగు గౌతమీమాత నాశ్రయించి యుండుట చేతనే మనకథాకాలమునాఁటికి రాజమహేంద్రవరనగరము తనపురాతనౌన్నత్యమును నామమాత్రముచేనైనను నిలుపుకొనఁగలిగి యుండెను.

గోదావరీతీరమంతయు నిసుక వైచిన రాలకుండునంతటి జనసంఘముచేఁ గిక్కిరిసి యుండెను. కొందఱు ఫలపుష్పములను గోదావరీమాత కర్పించుచుండిరి. కొందఱు భక్తికొలఁదిని, శక్తికొలఁదిని రాగినాణెములను బంగారునాణెములనుగూడ సమర్పించుచుండిరి. కొందఱు కుంకుమ, పసుపు, పండ్లు మొదలగునవి పంచిపెట్టుచుండిరి. కొందఱు దంపతిస్నానములు చేయుచుండిరి. కొందఱు తీర్థవిధులఁ దీర్చుకొనుచుండిరి. దానములును, బూజలును లెక్కలేకుండఁ జరిగిపోవుచుండెను. ఆ జనసమ్మర్దము వలన స్నానము చేసినవారు వెలుపలకు రాఁజాలకుండిరి. స్నానార్థులకుఁ జోటుదొరకుటలేదు. భూరికలుషసంహారిణులగు పుణ్యతరంగిణులన్నియు నీ పుష్కరపుణ్యకాలమునం దాత్మపాపవిమోచనమునకై వచ్చి గౌతమీనిర్మల సలిలావగాహనములం గావించి పోవుచుండు నని పురాణప్రసిద్ధము. అట్టిమహాపాపభయవినాశిని యగు గోదావరిని సేవించుటకై భరతఖండమునందలి యెచ్చటెచ్చటిప్రజలో వచ్చియుండిరి.

కాలునిలుపుట కెచ్చటను జోటులేదు. పురపాలకులు ప్రజాసౌఖ్యమునకు వలయు ప్రయత్నములను జేయుచుండిరి.

అందందుఁ బాకలను, బందిళ్ళను వేయించి తీర్థప్రజకు నిలువ నీడలఁ గల్పించుచుండిరి. వచ్చువారు వచ్చుచుండిరి. పోవువారు పోవుచుండిరి. కేయుంబవ లొక్కటే జనసమ్మర్దముగనుండెను.

ఒకనాఁటిరాత్రి తొమ్మిదిగంటలవేళఁ బేదరాలగు నొక యువతి పసిబిడ్డను జంకఁబెట్టుకొని విలాసభవనమునకు సమీపమందున్న యొక పెద్దయింటియొద్దకుఁబోయి ద్వారమునొద్ద సంకుచితభావముతో నిలువఁబడి దీనస్వరముతో 'అమ్మా! ఈపసిబిడ్డకుఁ గొంచె మన్నము పెట్టెదరా?' అని యడిగెను. తోడనే లోపలినుండి యొక స్త్రీకంఠస్వరముతో 'భోజనములై పోయినవి. అన్నములేదుపో!' అనువాక్యములు వినంబడియెను. పాప మాపేదరాలు ఖిన్నురాలైపోయెను. ప్రొద్దుటినుండియుఁ బసిబిడ్డ యన్నములేక యేడ్చుచుండెను. కన్నకడుపు చుమ్మలు చుట్టుకొనిపోవుచుండెను. అన్నములేకుండఁ దాను ఇన్నాటికైన సహింపఁగలదుగాని యాఁకలిచే నేడ్చుచున్న పసిబిడ్డను జూచుచుఁ దల్లి యెట్లోర్చియుండఁ గలదు? ఇంకొక సారి యడిగినచో నాగృహిణి హృదయము కరఁగునేమో చూతుమని యాశ యామెను బ్రేరేపించెను. అప్పుడామె మరల 'అమ్మా? నేనాఁకలి కెట్లయిన సహించుకొని యుండఁగలను. ఈపసిబిడ్డకుఁ బ్రొద్దుటినుండియు నన్నముదొరకినదికాదు. ఎంతయున్న నంతియే చాలును. తల్లీ! దయయుంచి యీబిడ్డను బ్రతికింపవా?' అని బ్రతిమాలి యడిగెను.

అప్పు డాగృహిణి కోపముతో "ఒకసారి చెప్పినఁ

దెలియదా ! పోపొమ్ము ! ” అని కసరుచుఁ జటాలునఁ దలు
పులు మూసికొనియెను.

అప్పు డాయరఁగుపైఁ గూర్చుండియున్న యొకపురుషుఁ
డాదీనాలాపముల నాలకించి కనికరముతో నాపేదరాలిం
జూచి “తల్లీ ! ఈ యింట నన్నము లేనిమాట నిజమే. కొంచె
మన్న ముండఁగా నేనిప్పుడే తినివైచితిని. అయ్యో తల్లీ !
నీవించుక ముందుగ వచ్చినచో నీబిడ్డ కాయన్నములోనిదైనఁ
గొంచెము పెట్టఁగలిగియుందునే ! ” అని నొచ్చుకొనియెను.

అప్పుడాపేదరాలు శోకగద్గదస్వరముతో “అయ్యా !
నేనెన్నఁడు నెవ్వరి నడిగిన దాననుగాను. బిడ్డయేడుపు వినలేక
పట్టెఁడన్నమునకై యిట్లడిగికొనవలసివచ్చినది. ” అనియెను.

ఆ దీనాలాపముల కాపురుషుని హృదయము నీరై
పోయెను. ఆత డప్పుడు తనలో “పాపము ! బ్రతికి చెడిన
యిల్లాలు పసిపాపకుఁ బట్టెఁడన్నమైన దొరకినదిగాదు” అని
కటకటపడుచు గుభాలున నరఁగుపైనుండి యురికి శీఘ్రగమ
నముతో విలాసభవనము వైపునకు వెడలిపోయెను.

ఆ పుష్కరదినములలోఁ బుణ్యస్రవంతినియగు గోదా
వరీదేవి యెట్లుసముత్సాహతరంగిత యైపోవుచుండెనో యట్లే
విలాసమందిరముకూడ విలాసతరంగిత మైపోవుచుండెను. పురు
షుఁడు నిస్సంశయముగ నామందిరమునఁ బ్రవేశించి సోపాన
ముల నధిరోహించి మేడమీఁదికిఁ బోయెను. ఆతని నెవ్వరు
నడ్డగింపలేదు. మేడపైఁబట్టపగలుగ దీపములు వెలుఁగుచుండెను.
అందొకగదిలో రత్నకంబళముపైఁ గూర్చుండి వేంకశ్వేటే

రుఁడు వారసుందరీచతుష్టయ సహితుఁడై పేకయాట నాడు చుండెను. ఆతని పార్శ్వమునందున్న మదిరాకలశము లాదీప కాంతులలో మెఱసిపోవుచుండెను. అందఱయొద్దను మధుర భక్ష్యభాజనములు దొంతులుగ నమర్పఁబడి యుండెను. ఆయాట వట్టిదికాదు! కాసులతోఁ బందెము! వేంకటేశ్వ రుఁడు తాగుచుఁ, దినుచు, నాసుందరీమణులతోఁ గలసి యాడుచు, నోడుచున్నకొలఁది నుత్సాహముతోడనే కాల క్షేపము చేయుచుండెను. ఆవిలాసతరంగమునందాతనికి రెండవ ప్రపంచ మగపడుట లేదు.

ఆసమయమునకు సరిగ నాపురుషుఁ డామందిరమునఁ బ్రవేశించెను. వేంకటేశ్వరుఁ డాతనిం జూచి యులికిపడియెను. ఆతఁడు రంగఁడు! అందుచేతనే వేంకటేశ్వరుఁ డదరిపడియెను. రంగఁడు తీవ్రస్వరముతో "నాకిప్పుడే మైనఁ గొన్ని భక్ష్యము లను బెట్టవలయును! నే నతిశీఘ్రముగ నొకచోటికిఁ బోవల యును!" అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు కోపఘూర్ణితవదనముతో "రంగా! సమయాసమయములఁ దెలిసికొననక్కఱలేదా? ఎప్పుడు నొక్కటే మాదిరియా? ఇప్పుడు గాదు పొమ్ము!" అని కసరి పలికెను.

రంగఁడు వికటస్వరముతో "చచ్చిపోవుచున్నప్పుడు సమయాసమయ నిరీక్షణములా! చాలుఁ జాలు! పడఁతుల యొద్ద నుంటివనియా భయములేనట్లు పలుకుచున్నావు?"

అని గద్దించుచు బలవంతముగ నచ్చటనున్న భక్ష్యఫుఁబళ్లెరములలోఁ జేతికి దొరకినవన్నిటిని దీసికొని యతిత్వరితముగ వచ్చినత్రోవనే బయలుదేఱి పోయెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డప్పు తీసికొనవలయునని యచ్చటికి వచ్చియుండెను. నాఁటిరాత్రి సానులతోడియాటలోఁ జేతిలోని కాసులు చెల్లిపోవుట కంత విచారము లేదుకాని యాఁడువాండ్ర యెదుటఁ దన మరియాద పోయినదని ,యాతఁడు చాల విచారించెను. ఏమిచేయఁగలఁడు ? అన్నిటికిని సిద్ధమై యున్న ప్రబలముష్కరుఁడగు రంగని నెవ్వరడ్డుకొనఁగలరు ?

రంగఁ డతివేగముగఁ దనకా పేదరా లగపడిన యింటి యొద్దకుఁబోయి చూచెను. ఆమె యచ్చటలేదు. ఆతఁడు నిరుత్సాహముతో నిట్టూర్పులు విడుచుచు "అయ్యో! చెప్పనైనఁ జెప్పితినిగాను. దొరకునో దొరకవో ముందుగ నేమని చెప్పుదు నని యనుకొంటిని. పాప మామె హతాశురాలై యెచ్చటికో పోయియుండును. కాని యామెయిఁక మఱియొక యింటికిఁబోయి యన్నమడుగఁజాలదు. ఈరాత్రి తిండిలేకున్నఁ బాపమాబిడ్డ యేమైపోవునో గదా !" అని చింతించుచు గోదావరియొడ్డున జనసంఘమునం దామెను వెదకికొనుచుఁ బోవుచుండెను.

౮

తావకీనపవిత్ర సం॥దర్శనమునఁ
దావకీన తేజోమయ ॥ దర్శనమునఁ
దావకీనవాత్సల్యప్ర ॥ దర్శనమున
దావకీనానుబోధని॥దర్శనమున
మాత! నాపాపసంఘంబు ॥ మాయమయ్యె
జనని! నాయంధకారంబు ॥ సమసిపోయె.

మాతృగీతము

గోదావరియొడ్డున చెట్టుక్రిందఁ బరుండి యొకవృద్ధురాలు శూలనొప్పిచే బాధపడుచుండెను. ఆమె సమీపమున దీనవదనయై యొకయువతి కూర్చుండి యుండెను. ఆమె నందిట నున్న పసిబిడ్డ విడువకుండఁ బోరుపెట్టుచుండెను. ఆయువతి యాబిడ్డ నూఱడింపఁజాలక కన్నీరుపెట్టుకొను చుండెను. అప్పుడా వృద్ధురాలు మూలుగు మానివైచి 'తల్లీ! చంటిబిడ్డకు గుప్పెఁడన్నము దొరికినదికాదా? పాపపురోగముచేఁ బడిపోవుటచే నీవంటిదానిచే నన్ను మడిగింపవలసి వచ్చినది. ఆగర్భశ్రీమంతుఁడగు నీబిడ్డ యాఁకలిచే నేడువవలసినదా? అమ్మా! ఎటువంటిదాని కెట్టికష్టములు వచ్చినవి!' అని యమ్మాలింపఁ దొడంగెను.

యువతీమణి శోకవిహ్వలయై 'అత్తా! ఏజన్మమునం దెట్టిపాపము చేసితినో యీజన్మమునం దనుభవింపలేననినఁ దప్పునా? పూటకు గతిలేని యీనిర్భాగ్యురాలికిఁ బుత్రుఁడు కూడ నెందుకు?' అనియెను.

వృద్ధు—తల్లీ! ఆఁకలిచేఁ దూలిపోయిన నీయొద్ద గుక్కెఁడు పాలైనను లేవు. ఏడ్చుటచే బిడ్డకు నోరెండుకొని పోవుచున్నది! ఎట్లో మెల్లగ నేనైనను బోయి గుప్పెఁడన్న మెవ్వరినైన నడిగి తెచ్చెదను.

యువ—నీవు పెద్దదానవైతివనియు నిన్నుఁ బూవులలోఁ బెట్టి పూజింపవలయుననియు నేనాశపడితిని. కాని నాకా యదృష్టము పట్టినది కాదు. కూర్చుండి లేవలేని ముసలితనము నందుఁగూడ నీవు నాకొఱకే కష్టపడవలసివచ్చినది. ఈస్థితిలో నీవెక్కడకుఁ బోఁగలవు?

వృద్ధు—అక్కఱలేదు. మెల్లగఁ బోయి వచ్చెదను. వెన్నెల వచ్చుచున్నది. ఈసమీపమునం దెవ్వరినైన నడిగి కొంచెమన్నము తీసికొనిరాఁగలను. ఇది యూరుగాని యడవి కాదుగదా! చంటిబిడ్డపేరు చెప్పినచో నెవ్వరికైనను గడుపు గరఁగకపోదు.

అని యావృద్ధురాలు మెల్లగ లేచి సమీపము తీర్థవాసులునివసించియున్నపందిళ్ళవైపునకుఁ బోయెను. క్రమముగా వెన్నెల వచ్చుచుండెను. ఆయువతియొడిలోనిబిడ్డ యేడ్చి యేడ్చి సొమ్మసిలిపోయెను. పాపము తల్లి దీనవదనముతో బిడ్డపై గన్నుపెట్టుకొని యుండెను. ఆయువతీమణి యెవ్వరు? ఆనవాలు పట్టుట కవకాశమైన లేకుండ నెంతలో నెట్లుమారిపోయినది! ఆమె పాపము మనయనసూయయే! అన్నమును దేఁబోయినవృద్ధురాలు వంటలక్కయగుజోగమ్మ. అవస్థమారిపోవుటచే నాకారముకూడ మారిపోయినది.

వేంకటేశ్వరుఁ డవివేకియై బలవంతముగఁ బరిత్యజించిన తరువాత నగతిక యగుననసూయకుఁ బాపము జోగమ్మయే తల్లియయ్యెను; దిక్కయ్యెను. జోగమ్మకు మఱి యెట్టిస్వాస్థ్యమును లేదుగాని జేగురుపాడునం దొకయిల్లుమాత్రి మున్న ది. ఆమె యనసూయవచ్చుటకుఁ దీసికొనిపోయి కన్నబిడ్డవలెఁ బోషించుచుండెను. జోగమ్మ యనిననాయూరివారందఱకును మిగులగౌరవమున్నది. అదియే యామెకున్న ధనము. అంత మాత్రిముచే దినములు గడచుట యెట్లు? ఆమెయారోగ్యమున కనుకూల మగురీతిని బోషించుటకు ధనము కావలసి యుండెను. పాపము జోగమ్మయొద్దమాత్ర మేమున్నది? ఆమెయొద్దనున్న కొలఁదిద్రివ్యము వారిపోషణము క్రింద నాలుగైదు నెలలలో వ్యయమైపోయెను. తరువాత నిఁక నేమున్నది? తుద కనసూయయొద్దనున్న యలంకారములే గతియయ్యెను.

అనసూయ యచ్చటనే ప్రిసవించి యాచిన్నిబిడ్డను గనియెను. ఆకుమారున కిప్పుడు రెండవయేఁడు వచ్చినది. ఎప్పటికైనను వేంకటేశ్వరునకు దయకలుగునేమోయని యనసూయయును జోగమ్మయును నిరీక్షించుచునే యుండిరి. అందుకుఁ దగినప్రియత్నములను జేయుచునేయుండిరి. కుమారుఁడు కలిగెనని సమాచారమంపినప్పుడు కూడ నానిర్భాగ్యుఁడు విసిపించుకొనలేదు. నిరాశాదుఃఖిత యగు ననసూయ యాచిన్నికుమారునిమీఁదనే ప్రాణములు పెట్టుకొని శల్యావశిష్టయై జీవించియుండెను.

వృద్ధురాలగుటచేతను గోదావరీపుష్కరము వచ్చుట

చేతను, మఱియొకపుష్కరమేమో తానేమో యని యెంచి పుణ్యాలుబ్ధయగుజోగమ్మ గోదావరీస్నానమునకుఁ బోవలయు నను తనయుద్దేశము ననసూయకుఁ దెలియఁజేసెను. అనసూయ యామెను బోయిరమ్మని చెప్పినదిగాని జోగమ్మ యామె నొంటిగ నింటనుంచి పోవుటకు సమ్మతింపలేదు. అందుచే నావృద్ధురాలికోరికఁ దీర్చుటకై యనసూయకూడ నామెతో బయలుదేఱవలసివచ్చెను. ఆమె వచ్చునప్పుడు నాలుగు రూపాయలు కూడఁ దెచ్చుకొనియెను. దానధర్మముల కాధనము చాలక పోయిన మాటేఁగాని చిన్నబిడ్డచేతిలో నొక్కచిలుకయైనను గొనిపెట్టుట కవకాశము లేకుండఁ బైమీఁదిబట్ట పక్షి యెత్తుకొని పోయినట్లు కొంగునఁగట్టుకొన్న నాలుగురూపాయలును గోదావరిలో జాఱిపడిపోయెను. అందుచేతనే యీయవస్థ తటస్థించినది!

అనసూయ తనయదృష్టముంగూర్చి తలపోసికొనుచు నొంటిగఁ గూర్చుండి యుండెను. అంతలోఁబసిబిడ్డ మేల్కని మరల నేడువనారంభించెను. కడుపులో నాఁకలి యగుచుండఁగాఁ గంటికి నిద్రయెట్లువచ్చును? అనసూయ యాబిడ్డ నెత్తుకొని లేచి వెన్నెలలోఁ దిరుగుచుఁ జందమామం జూపి యూఱడించుచుండఁగా నానవాలువట్టి భక్ష్యభాజనములతో రంగఁడు వగర్చుకొనుచు నామెను సమీపించి "అమ్మా! అన్నము దొరకినదికాదు. ఈభక్ష్యములతో నీవును నీబిడ్డయు నీరాత్రి కెట్లో యాఁకలిఁ దీర్చుకొనుఁడు" అని యాపల్లెరములదొంతి యామెసమీపమునందుంచెను.

అనసూయ యాశ్చర్యముతో "నాయనా! నీవు పుణ్యాత్ముని వలె నగపడుచున్నావు. ఇంత రాత్రివేళ నివియన్నియు నీ కెచ్చట లభించినవి?" అనియెను.

రంగ—నీబిడ్డ యేడుపుఁ జూచి సహింపఁజాలక విలాస భవనమునకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయి యచ్చట మదోన్మత్తుఁడగు నొక విలాస ప్రియునియొద్దనుండి బలవంతముగ నూడఁ బెరికికొని వీనిని దీసికొనివచ్చితిని. నేనువచ్చుసరికి నీవాయింటియొద్ద లేవు. నిన్ను వెదకికొనుచు నిక్కడకు వచ్చునప్పటి కాలస్యమైనది. ఎంతయాఁకలిగ నున్నదో! ఈభక్ష్యములలోఁ గొన్ని నీబిడ్డకుఁ బెట్టి కొన్ని నీవు తీసికొను మమ్మా!

అన—అయ్యో! నాయనా! ఎంతపని చేసితివి! బలవంతముగ నితరుల సొమ్ము లాగికొనుట పాపముకాదా?

రంగ—కడుపుమండినవా రేడ్చుచుండఁగాఁ గన్నులు మూసికొని పోయినవారు కరుణించి పెట్టుదురా తల్లీ! అట్టివారికిట్లే శాస్తి చేయవలయును. ఇందుఁ బాప మేమున్నది?

అన—ఇతరుల హృదయమునకుఁ గష్టము కలిగించుట యధర్మము కాదా?

రంగ—ఇతరులకష్టమును జూచుచు నూరకుండుట మాత్రము ధర్మమా?

అన—కాదు.

రంగ—అందుచేతనే నిర్ధనుఁడ నైన నా కొకధర్మమును నిర్వహించుటకై యీపని చేయవలసివచ్చినది. ఆఁకలి తీరకున్నచో నీరాత్రి నీవును నీబిడ్డయును జీవించుట కష్టము.

ఈభక్ష్యములు లేకపోయినంత మాత్రమున నాతఁడు మర ణించునా యేమి?

అన—అంతమాత్రముచేత నీవుచేసినపని ధర్మము కానేరదు. మమ్ము బ్రదికెంచుపుణ్యమునకై నీవు మఱియొకని హృదయమును నొప్పించుపాపమును జేసితివి. నాయనా! అమృతమును విషకుంభముతో నెత్తుకొన్నందువలన లాభ మేమున్నది? తండ్రీ! ఆఁకలిబాధచే నల్లాడుచున్న మాబాధం జూచి నీకు దయకలిగినది. అట్టిబాధను నివారించుట నీకు ధర్మముగాఁ దోఁచినది. ఇంతటి దయార్ద్రహృదయుఁడవగు నీ కితరులను బాధించుట యధర్మమని యేలతోఁచినదికాదు? బాధకు జాలిపడుస్వభావముగల నీవు బాధను గల్పించుట కెట్లోపఁగలిగితివి?

ఆప్రబోధ వాక్యామృతకిరణములచే రంగని సర్వజీవాణువులు నొక్కసారిగఁ దీవ్రసంచలితము లైపోయెను. అతని యంతరంగమునందలి విజ్ఞాననయనకమల మాకస్మికముగ వికసించెను. అప్పుడాతఁడు తనపూర్వచరిత్రము నంతను సమాలోచితముం గావించుకొనియెను. అంతయును విషామృత సంకలితమై యున్న ట్లాతనికి విస్పష్టముగ బోధపడియెను. సర్వమయియగుజ్ఞానశక్తి యీవిధముగ మూర్తీభవించి తన యెట్టయెదుట సాక్షాత్కరించిన దనియుఁ, దన్నుద్ధరించుటకే యీవిధముగఁ బ్రబోధించిన దనియు భావించుకొనియెను. అప్పుడు రంగఁడు నిర్వేదకంపితస్వరముతో "తల్లీ! నేను పాపాత్ముఁడను! కనకారామునకు వశుఁడనైపోయి నాజీవితము

నందు నేనిట్టి కార్యముల నెన్నింటినో చేసియుంటిని. జాలిచేఁ దాత్కాలిక ధర్మనిర్వాహణలాలసుఁడనై యధర్మతత్త్వమును గ్రహింపఁజాలకపోయితిని ! ఇప్పుడు నీ ప్రబోధచంద్రికలచే నాయజ్ఞానాంధకారము విరిసిపోయినది ! నీవీ దీనమానవు నుద్ధరింప నేతెంచిన దివ్యశక్తివి కాని సామాన్య మానవరమణీ మణివి కావు తల్లీ ! నేనింతటినుండి యట్టిపాపకార్యములు చేయనని నీపాదములనన్నిధిని శపథము చేయుచున్నాను. ఈభక్ష్యముల నాఁకలిచేఁ దపించిపోవుచున్న నీచిన్నిబిడ్డకైన నించుక పెట్టి నాకడుపుమంటను జల్లార్పుము!" అని ప్రార్థించెను.

అన—వలదు ! పాపకళంకితంబులగు నీభక్ష్యములను బసిపాపకుమాత్ర ముపయోగింపవచ్చునా ? ఈ యర్భకుఁడు గర్భదరిద్రుఁడైనను నాభిజాత్యసంపన్నుఁడు.

ఆ పరిశాంత వాక్యము విద్యుచ్ఛక్తివలె నతితీవ్రముగ శ్రవణమార్గమున నాతని హృదయాంతరాళమున వ్యాపించెను. అప్పు డాతని హృదయమునం దనిర్వాచ్య మగువేదన యుద యించెను. ఆతఁడా దారుణపరితాపముచే దీర్ఘశ్వాసములు విడుచుచు శిలావిగ్రహమువలె నట్లే నిలువఁబడిపోయెను.

అప్పు డననూయ మృదులస్వరముతో "నాయనా ! ఇవి మిగుల విలువగల వస్తువులవలె నగపడుచున్నవి. ఇవి యెవ్వరివో వారికే యిచ్చివేయుము ! నీ యాదరభావమునకు నే నానందించితిని. మా ప్రాణముల నిలిపిన పుణ్యము నీకు లభియించుఁగాక ! నీ కృతజ్ఞతను నా జీవిత మున్నంతవఱకు మఱచుదానఁగాను" అనియెను.

రంగఁడు మాటాడలేదు. ఆతఁడు నిర్విణ్ణుఁడై యట్లే చూచుచుండెను. అంతలో జోగమ్మ తామరాకులలోనుంచి యన్నమును వ్యంజనములను దీసికొని వచ్చి "అమ్మా! వారెవ్వరో పుణ్యాత్ములు! పేరూరుదావిడ బ్రాహ్మణు లఁట! ఆయిల్లా లెంతయో యాదరించి యీయన్నము పెట్టినది. ఇది నీకును నీబిడ్డకును గూడ సరిపోవును! తినుమమ్మా!" అనియెను.

అనసూయ యాయన్నమును గలిపి బిడ్డకుఁ దినిపించి, తానును దినియెను. రంగఁ డంతయుం జూచుచు ననసూయ భోజన మగువఱకు నిట్లే నిలువఁబడి యుండి యనంతరము తనలో "ధనమదాంధుల సుఖరంగములలో నెంత యధర్మమున్నదో, దరిద్రాభిభూతుల దుఃఖతరంగములలో నంతధర్మమున్నది." అని యనుకొనుచు నొక్క దీర్ఘశ్వాసమును విడిచి "తల్లీ! దయయుంచుము! పోయివచ్చెదను" అని చెప్పి యాభక్ష్యభాజనముల గౌతమీగర్భమునఁ బారవైచి యట నుండి మెల్లమెల్లగఁ దిరిగి తిరిగి చూచుచు వెడలిపోయెను.

౯

జలధరంబులయందు • జలములే గాక
పిడుగు లేమిటికిఁ గ•ల్పింపఁగాఁబడెనో ?
ఫణిఫణంబున విష•పటలమే గాక
మాణిక్య మేటికిఁ గ•మర్పఁగాఁబడెనో ?
అంబుధిలోఁ బడ•బాగ్ని యేమిటికో ?
కర్దమంబునను జెం•గలువ యెందులకో ?

విచారలహరి — కావ్యకుసుమావళి

కఠినశిక్షణముకంటె మృదులప్రబోధనమే యవివేకమునకు మంచిమందు. ఎన్నెన్నిసారు లెంతెంతటి శిక్షల ననుభవించినను రంగనికిఁ దన తప్పు దెలిసికొనుట కవకాశము లభియించినది కాదు. ఆతని కిప్పు డనసూయప్రశాంతమధుర వచనప్రబోధముచే నాకస్మికముగ నాత్మాపరాధ మద్దములోని ప్రతిబింబమువలెఁ దేటతెల్లమై పోయినది. పశ్చాత్తాప దుఃఖముచే నాతఁడు తల్లడిల్లిపోవుచు నావెన్నెలలో గోదావరీ తీరముంబట్టి యున్మత్తునివలె నడచిపోవుచుండెను. ఎక్కడకుఁ బోవుచుండెనో, ఎక్కడకుఁ బోవలయునో యాతఁ డూహించుకొనుటలేదు. ఎక్కడకుఁబోయినను హృదయతాప మాతని ననుసరించియే వచ్చుచుండెను. ఆతఁడట్లే పోవుచుఁబోవుచు నాయాసముచే నొకచింతచెట్టుక్రిందఁ గూలఁబడియెను.

ఆ యర్ధరాత్రమునం దచ్చట జనసంచార మేమియును లేదు. పుచ్చపువ్వువలె వెన్నెల యంతట నలముకొని యుండెను. ఆ చల్లని వెన్నెలలోఁగూడ నాతని సంతాపము

వర్ధిల్లుచునేయుండెను. ఆతఁడు నిర్వేదవిహ్వల హృదయుఁడై "దరిద్రుఁడనైన నాహృదయమున కీదయ యేలకలుగవల యును? కఠినవర్తనుఁడనైన నాకింతటికనికర మేల యుండ వలయును? ఆ యెండకు నీ వెన్నెలకును సంఘటన మెట్లు కలిగినది? ఈ విరూపసంఘటనముచేత నే నేనధర్మమార్గము నంబోయి యధఃపతితుఁడనై పోయితిని- ఏమి? నేను దయచేత నిర్దయుఁడనై పోయితినా? కనికరముచేతఁ గఠినవర్తనుఁడ నై పోయితినా? కాదు కాదు! చంచలహృదయుఁడ నగు నేను, సనాతన ధర్మానభిజ్ఞుఁడ నగు నేను ఆకస్మికోద్దీపితంబగు భావము ననుసరించి పోయితిని. నాకాయావేశముచే నాలో చనము లేకుండఁ బోయినది. అందుచేతనే నేను బుణ్యము నకుఁ దెఱచిన కన్నులతోఁ బాపమును గనిపట్టఁజాలకపోయి తిని. జాలికిఁ గొట్టుకొనుచున్న హృదయముతో బాధను గ్రహింపఁజాలకపోయితిని. ఈ విధముగఁ బాపపుణ్యప్రవాహ ముల నడుమఁ గొట్టుకొనుచు నాజీవితము నిరర్థకమై పోయి నది! ఎఱిఁగియు నెఱుఁగనియవస్థలోఁ బుణ్యము లనియెంచి యెన్నియో పాపకార్యములను గావించితి. ధర్మలోభముచే నధర్మమార్గము నవలంబించితిని! ఆ యమ్మ చెప్పినమాట సత్యమే! అమృతమును విషకుంభముతో నెత్తుకొనుటవలన నేమిలాభము? ఔను. ఆయవివేకముచే నా విధాయక ధర్మ మధర్మకళంకితమై పోయినది. ఆదివ్యరమణీ మూర్తి యుద్బో ధించినట్లుగా నధర్మకళంకము నేయాభిజాత్య సంపన్నుఁడు సహింపఁగలఁడు? నే నధమాధముఁడ నగుటచే నధర్మమునఁ

బడిపోయితిని. ఏమిచేయుదును ? నేను నిరుపేదల కష్టములను జూచి సహింపఁజాలను. అధర్మహృదయులగు నర్థలుబ్ధుల మూలముననే వారికట్టికష్టములు కలుగుచున్నవి. ఆ కష్టములను నివారించుట కుపాయాంతర మేమున్నది? లేదు. ఈయన మర్థున కింక నుపాయము లేదు. సర్వభూతదయా పరుండగు సర్వేశ్వరుఁడే యీసాధుసంతాపమును నివారింపవలయును. నేనెవ్వఁడను? ఆదయామయుని యనుగ్రహముకంటె నింక నుపాయములేదు. హాపరమేశ్వరా! దీనబంధూ! దీనచింతామణీ! దీనజనసముద్ధరణమునకు నీకంటె దిక్కెదియును లేదు. జగన్నాథా! జనార్దనా! జగజ్జనకుఁడవగు నీవు నీసాధుసంతానముపైఁ గటాక్షింపుము! రక్షింపుము! రక్షింపుము! రక్షింపుము!" అని ప్రార్థించుచుఁ బరితాపదుఃఖావేశపరవశుఁడై పడిపోయెను.

ఒక్కింత సేపటిలో నెవ్వరోవచ్చి యాతని వెన్నుచఱచి నట్లయ్యెను. రంగఁ డులికిపడి కన్నులు విచ్చి చూచునప్పటి కాతని యెదుటఁ బ్రబోధానందస్వామి సాక్షాత్కరించి యుండెను. రంగఁడు భయభక్తివినయ సంభ్రమములతో స్వామి పాదములపైఁబడి "మహాత్మా! ఈ పాపాత్ము నుద్ధరింపుము!" అని ప్రార్థించెను.

స్వామి యాతని లేవఁదీసి "వత్సా! నీ వెట్టిపాపము చేసితివి ?" అనియెను.

రంగ—స్వామీ! పరులకష్టములను జూడఁజాలక పాపము చేసితిని.

ప్రిబో—అట్టివాఁడవు పాప మెట్లుచేయఁగలిగితివి?

రంగ—అందుచేతనే పాపమని యెఱుంగకపోయితిని.

ప్రిబో—ఏమిచేసితివి?

రంగ—దరిద్రుల కడుపుమంట చల్లార్పుటకై ధనాఢ్యులను బాధించితిని.

ప్రిబో—ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు? ఎడమకాలు జబ్బుచే సన్నగిలి పోవుచున్నదని జాలిచేఁ గుడికాలి రక్తముతో దానిని బూరింపవచ్చునా? ఇందువలన రెంటికిని మోసమగుట లేదా?

రంగ—స్వామీ! అదియెట్లు సరిపడును?

ప్రిబో—నీవు ధనవంతునిగొట్టి దరిద్రునకుఁ బెట్టితి వంటివి. అందుచే దరిద్రుఁడు ధనవంతుఁడై దుష్టుఁడు కావచ్చును. ధనవంతుఁడు దరిద్రుఁడై కష్టములపాలు గావచ్చును గాదా?

రంగనికి అప్పన్నచరిత్ర జ్ఞప్తికి వచ్చెను. తనతప్పు తెలిసిపోయెను. అతఁడు తెల్లపోయి "మహాత్మా! నేనుపేదల కష్టములను జూచి సహింపఁజాలను. ఏమి చేయుదును?" అనియెను.

ప్రిబో—నీకు జాలియున్నచోఁ గష్టములను దీర్పుము! కాని యందుకొఱకు నితరులకుఁ గష్టములను గల్పింపకుము!

రంగ—కాసునకు గతిలేనివాఁడను బేదలకష్టముల నెట్లు వారింపఁగలుగుదును?

ప్రిబో—నీకుఁ జేతనైనంత చేయుము? చేయలేని దానికై చింతింపకుము!

రంగ—స్వామీ! చేయలేనివాఁడను జింతింపకుండుట యెట్లు?

ప్రబో—లోకమునఁ గష్ట మనుమాటయే లేకుండఁ జేయుట యెవ్వరితరము?

రంగ—మహాత్మా! దీనులగు వారికష్టముల నూరక చూచుచు నీలోకమున జీవింపఁజాలను. మనోధైర్యమునకైనను మరణమునకైనను మార్గముం బ్రసాదించి యీదుఃఖ సముద్రమునుండి నన్నుద్ధరింపవా?

ప్రబో—బిడ్డా! పరమార్థమును జెప్పుచుంటిని విను. నీవు దుఃఖించుచున్న నీసోదరులతోఁ గలిసి దుఃఖింపుము; సుఖించుచున్న నీతోడివారితోఁ గలిసి సుఖింపుము. అప్పుడు నీకును వారికినిగూడ సుఖము గలుగును. అప్పుడు నీకు సుఖదుఃఖములు సమానము లగును. అప్పు డీలోకమున నీకు దుఃఖానుభవ మనుమాటయే లేకుండఁబోవును.

రంగ—తండ్రీ! నీయమృతమయ ప్రబోధవాక్యములు నాయల్ప హృదయమునకుఁ బట్టుటలేదు. పశ్చాత్తాప దుఃఖతుఁడ నగు నన్ను నీపాదసేవకునిగ ననుగ్రహించి పాపపంకమునం బడిపోవకుండ నుద్ధరింపుము.

ప్రబో—వత్సా! ఏతల్లిమూలమున నీకును జీవలోకమునకు ననుబంధము కలిగినదో, యేజనని నీకును నీతోడి జీవులకును బ్రియజననియో, యే దేవిమూలమున నీసర్వలోకములు నుద్ధరింపఁ బడుచున్నవో యాజగన్మాతను సందర్శించెదవుగాని

రమ్ము! అప్పు డా దేవి యనుగ్రహమున నీ సకలసంశయము లును దూరీభూతములై పోవును.

రంగఁడు భక్త్యావేశముచే స్వామిపాదములపై సాష్టాంగ పడి "స్వామీ! నేను నీదాసానుదాసుఁడను. నన్ననుగ్రహింపుము." అని ప్రార్థించెను.

ప్రబోధానందుఁడు "వత్సా! రమ్ము!" అని యాతని దనతోఁగూడఁ దీసికొనిపోయెను.

౧౦

దీనజనములకును గామ • ధేనువైన
అర్థిబృందమ్మునకును గ • ల్పాగమైన
యిట్టినీగృహమందు నీ • కేమికొదవ ?
అలరించుచుంటివా • యాంధ్రపుత్రి !

జాతీయగీతము— కావ్యకుసుమావళి

కోటిలింగక్షేత్రమునందలి దేవాలయమునకు సమీప మునం దొక పెద్దమఠముండెను. ఆపవిత్రమఠ మిప్పుడు రేయుం బవలు విశేషజనానంద కోలాహలితమై విలసిల్లుచుండెను. ఆ పుష్కర పుణ్యసమయమునకు వచ్చినవారిలో ఆ కోటిలింగ స్వామిని సేవింపవచ్చిన వారిలో ఆమఠమునకుఁ బోయిచూచి యానందతన్మయులై పోనివా రొక్కరును లేరు. మాతృ మందిరమునందలి మాతృదేవతా మూర్తి యిప్పు డాత్మీ యాఖిలభారత పుత్రి సందర్శనార్థమై యామఠమున వేంచేసి యున్నది. సమాదరశీతలంబు లగు ప్రసన్నకటాక్షములచే

నాత్మపుత్రులననుగ్రహింపవలయునని యచ్చట వెలసియుండెను. అందలి సువర్ణపీఠకమలనివాసిని యగు జగన్మాతృకామూర్తి నానందముతో సేవింపవలయునని తండోపతండములై నిరంతరము ననేకప్రజలు వచ్చుచుఁ బోవుచుండిరి. ఆ మాతృకామూర్తి యెవ్వరుదర్శించిన వారికే తమతల్లివలెఁ బ్రత్యక్షమగుచుండెను. పిన్నలు, పెద్దలు, స్త్రీలు, పురుషులు, సాధువులు మౌనులు, వీరు వారననేల యందఱును భయభక్తి వినయ విశ్వాసములతో జగన్మాతను సందర్శించి కృతార్థులగుచుండిరి. చూచినవారు చూడనివారికిఁ జూపించుచుండిరి. తెలియనివారు తెలిసినవారికిఁ దెలుపుచుండిరి. ఎక్కడఁజూచినను మాతృసందర్శనార్థులే! ఎక్కడవిన్నను మాతృప్రార్థనములే! ఆ జగజ్జనని యమృతమయ కటాక్షములచే నప్పుడు రాజమహేంద్రవర నగరమునం దంతటను సర్వసోదరత్వము నెలకొనియెను.

ఆ మాతృపీఠమున కర్చకురాలై యున్న యానందాదేవి తల్లిని దర్శింపవచ్చియున్న భక్తులగు వారినందఱ నమృత మధురవచనములతో నాదరించుచుండెను. భక్తులందఱు నామెను బ్రత్యక్ష దేవతామూర్తిగ భావించి సేవించుచు నారమణీమూర్తి వదనకమలమునుండి వెలువడు మధుర వచనములను వేదవాక్యములవలె శిరసావహించుచుండిరి. ఆనందాదేవి మాతృధ్యానపరాయణులగు బిడ్డలకందఱకును దేటతెల్లముగ నహింస, పరోపకారము, సర్వసౌభ్రాతృత్వము మొదలగు విషయములంగూర్చి మనసు కరఁగునట్లుగ, మనసు నిలుచునట్లుగ, మనసు కలియునట్లుగ నుపన్యసించి యందఱ

నానందసముద్రమున నోలలాడించుచుండెను. అప్పు డా దేవీ మూర్తింజూచి భక్తులందఱును జగన్మాతయే ప్రత్యక్ష మూర్తియై యాత్మపుత్రుల నిట్లు ప్రబోధించుచున్నదను విశ్వాసముతో నాకర్ణించుచుండిరి. ప్రబోధములచే నాస్తికు లాస్తికు లగుచుండిరి. క్రూరులు శాంతులగుచుండిరి. అజ్ఞానులు విజ్ఞానులగుచుండిరి. దురాచారులు సదాచార సంపన్నులగుచుండిరి—సదముల గౌతమీపావనసలిలావగాహనము, సమీపస్థిత కోటిలింగక్షేత్రసన్నివాస సౌభాగ్యము, సర్వ జగన్మాతృకాస్వర్ణస్వరూపసాక్షాత్కారము, సనాతన ధర్మ మార్గప్రబోధనము— ఇన్నియు నొక్కచో లభియించినప్పు డే భారతీయునిహృదయ మానందతన్మయము గాకయుండును? ఏ భారతీయున కాత్మజ్ఞానము కలుగకుండును?

ఆమాతృపీఠమున కక్షయమైన ద్రవ్యమున్నది. అనేకు లగు పరిచారకులును, పరిచారికలు నున్నారు. మాతృసేవా పరాయణులగు వారందఱు నచ్చటి మహాసత్రశాలయందు నిర తాన్నప్రదానమును, అసంఖ్యవస్త్రదానములను గావించు చుండిరి. అప్పు డామాతృస్థానము పేదలకుఁ బెన్నిధానమువలె నుండెను. ప్రేమైకస్వరూపిణి యగుతల్లి కరుణించుచున్నప్పుడు బిడ్డలకుఁ గొదవ యేముండును?

ఆనందాదేవి యర్చకురాలుమాత్రమే కాదు. ఆమాతృ పీఠమున కధీశ్వరి. మాతృమందిరమునకే మహారాజ్ఞీమణి. ఆ దేవి దేవీపీఠమున సాయంకాలపూజలను గావించుచుండెను. మఠమంతయును దీపమాలికాలంకృతమై యుండెను. భక్తా

వేశముచే ననేకు లామఠమునం బ్రవేశించి యుపవిష్టులై మహానందముతో మాతృపూజలను నిశ్చలనయనులై తిలకించుచు నానందముద్రితులై నిశ్శబ్దముగఁ గూర్చుండి యుండిరి. ఆనందా దేవి పూజానంతరమున దేవీపార్శ్వమునందు నిలుచఁబడి భక్తులవంకఁ దిలకించి మృదుమధురస్వరముతో నీవిధముగ నుపన్యసించెను. "బిడ్డలారా! క్రమముగా మీరు మీతల్లి యొడిలో నిదురించుటకే యలవాటుపడిపోయితిరి. ఆ నిద్రలో దుస్స్వప్నములం గాంచి కలవరించుచుంటిరి. అభయప్రదాయిని యగు నమ్మ మీకుఁ బ్రసాదించిన రక్షాయంత్రముల నజ్ఞానముచేఁ బారవైచుకొంటిరి. అందుచే మీకు జాగ్రత్సమయములయందుఁగూడ దుస్స్వప్నములే యగపడుచున్నవి. ఆదుస్స్వప్నములచే మీ రమ్మమాటయే మఱచిపోయితిరి. కాంతాకనకములకై యొండొరులు కలహములం బెట్టుకొనుచుండిరి. జాతిరీతులకై యన్యోన్యవైరములం గల్పించుకొనుచుండిరి. జగన్మాత సకలార్థములను మీకు సంపాదించి యొసంగుచున్నను హాయిగ ననుభవింపఁజాలకున్నారు. కుటుంబకలహములచే మీయర్థము పరాధీనమై పోయినది. అందుచే మీరు హింసాచౌర్యములకు లోఁబడిపోయితిరి. దుర్వ్యసనములపాలై పోయితిరి. మీయార్యధర్మ మంతరించిపోయినది. ఆకారణముచే మీసర్వశక్తులును నశించిపోయినవి. మిమ్ము మీ రేమఱచి యజ్ఞానముచే నస్వత్వము నాపాదించుకొని యాత్మద్రోహులై దుఃఖించుచున్నారు. బిడ్డలగు మీకష్టములం జూడఁజాలక లోకమునకంతకును దల్లియగు మీకన్నతల్లి విలపించుచు గ్రుడ్డునకుఁ

గుంచెడునీళ్లను గుప్పురించుచున్నది. కుమారులారా! కుమారీ మణులారా! మీ రించుక కన్నులువిచ్చి మీతల్లిని దర్శింపుఁడు; మీ రెవ్వరో యించుక పరిశీలించి తెలిసికొనుఁడు. మీయమ్మ కన్నీటితో, గద్గదస్వరముతో నిట్లు చెప్పుచున్నది. "బిడ్డలారా! మీరందఱును నాకన్నబిడ్డలు; మీరందఱును దోడఁబుట్టువు లైనప్పు డిందెవ్వరిని హింసించినను మీకే దుఃఖము కాదా? ఎవ్వరికపకారముచేసినను మీకే నష్టము కాదా? అజ్ఞానముచే నంతఃకలహములం గల్పించుకొని సర్వసంపత్సమృద్ధంబగు మీ శాంతిమందిరమును సర్వశూన్యంబగుదుఃఖావాసముగ నేలచేసి కొనఁదలంచెదరు? నామాట వినుఁడు! అహింసయే మీయనాది పరమధర్మము; పరోపకారమే మీపరంపరాగతపరమార్థము; సర్వసమత్వమే మీసనాతనధర్మసూత్రము. కన్నులఁ దెఱచి తత్త్వమునుగ్రహించి మీరీమాటలను మనసునందుంచికొని సోదరులగుమీరందఱునన్యోన్యసహాయులై మీపెద్దలమార్గము ననుసరించి మెలంగఁగలిగినచో మీకుసర్వసుఖములునుగర తలామలకము లగును! సర్వశక్తులును స్వాధీనము లగును. సర్వా భీష్టములును సఫలము లగును. తల్లియే దైవమని తలంచు నార్యులవంశమున జన్మించిన మీరు మాతృవాక్యపరిపాలకులై సుఖింపుఁడు. బిడ్డలారా! మీ సుఖమే నాసుఖము. మీ యానందమే నాయానందము. మీధర్మమును, మీధనమును, మీగౌరవమును, మీసుఖమును, మీసర్వమును గాపాడుకొను శక్తి మీలోననేయున్నది. ఒక్కసారి కన్నులార మీతల్లి

నగుననుచుఁ దిలకింపుఁడు. బిడ్డలారా! మీకు శుభ మగుఁగాక!
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః"

అప్పు డా ప్రజాసంఘమునుండి "జయ! ఆంధ్రమాతకు జయ! జయ! భారతమాతకుజయ! జయ! జగన్మాతకుజయ!" అను నానందజయజయ ధ్వనులు చెలరేఁగెను. మాతృభక్తి పరాయణులగు వారల కందఱకును నానందాదేవిమూలమున మాతృదేవతాప్రసాదము లభియించెను.

అప్పు డందొకవృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు భక్తిపూర్వకముగ నానందాదేవిని సమీపించి "తల్లీ! ఈ దేవతార్చన పేటిక యీ మాతృదేవతాపీఠమునం దుండఁదగినది. ఇందు సర్వార్థ చింతామణీమూర్తి యున్నది. దీని నీపీఠమున భక్తిపూర్వకముగ సమర్పించుకొనుట కనుజ్ఞ దయచేయవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాను." అని యాపేటికను దేవీపీఠసాన్నిధ్యమునం దుంచెను.

ఆనందాదేవి మందహాస వదనముతో "బిడ్డలెట్లు పూజించినను మాతృదేవత కానందమే! ఈ జగన్మాత మీ పూజల నంగీకరించినది." అనియెను.

ఆ వృద్ధబ్రాహ్మణునకు నశరీరస్వర్గము లభియించినట్లయ్యెను. అతఁ డానందముతో "అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ" అని స్మరించుకొనుచు దేవీప్రసాదము నందుకొని వెడలిపోయెను.

౧౧

భయమో, బాంధవమో, మఱి పరిచయంబో
కారణంబుగఁ గలిగిన కలయికలవి
సమయమునుంబట్టి మార్పులు జరగుచుండుఁ
గాని మిత్రత్వ మట్టిది కాదు కాదు !

ఆత్మసఖుఁడు — కావ్యకుసుమావళి

విలాసభవనమునకు గోపాలకృష్ణరా వనునాతఁ డధికారియై యుండెను అతఁ డొక్కప్పు డొక పెద్ద యుద్యోగస్థునియొద్ద వంటబ్రాహ్మణుఁడై యుండెను. ఆ యుద్యోగస్థుఁడే యాతనియందలి ప్రేమచే గోపాలరావునకు వివాహముఁ జేయించెను. ఆతని నింకను నభివృద్ధికిఁ దేవలయునని నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఇట్లుండఁగ నానీచుఁడు ధనాశచే విలువగల యాయుద్యోగస్థుని వ్రేలియుంగరమును దొంగిలించెను. ఆ స్వామిద్రోహమునకై యాతని కాఱుమాసములు శిక్షయయ్యెను. శిక్షానంతరమున నాతఁడింటికి వచ్చునప్పటి కాతనిభార్య కాపురమునకు సిద్ధమయ్యెను. కుటుంబపోషణమున కాతనికి సామర్థ్యమెక్కడిది ? అట్టి దుస్స్వభావముగల యాతని నిఁక నెవ్వరు తమయింట వంటబ్రాహ్మణునిగా నుంచుకొందురు? అందుచే నాతనికి గత్యంతరము లేకపోయెను. తుద కాతఁడు తానును భార్యయును రాజమహేంద్రవరము చేరి పూటకూళ్లు పెట్టుకొనుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచుండెను.

క్రమముగా నాతఁడు ద్యూతకారులకుఁ బెట్టుబడులు పెట్టియుఁ, దాగ్రుబోతులకు ధనసాహాయ్యము చేసియు, వ్యభిచారులకు వసతివాడలఁ గల్పించియు నిట్టి నీచవృత్తుల నవలం

బించి ధనము నార్జించుచుండెను. ధనాభివృద్ధి యైనకొలఁదియు నాతని కాసంబంధములగు వ్యాపారములన్నియు వర్ధిల్లుచునే యుండెను. తట్టతుద కాతని పూటకూటియిల్లు విలాసభవనముగ మాఱినది. ఆతనికిఁ బ్రత్యేకముగ నంతకంటెను విలువగల నివాసభవనము కూడ నున్నది. ఆయింటియందే యారాత్రి యనసూయ పసిబిడ్డకుఁ బట్టెడన్నము దొరకినది కాదు.

గోపాలరావు విలాస భవన వ్యాపారమువలనఁ గ్రమముగ లక్షాధికారి యయ్యెను. ఆతనికి సంతానము లేదు. అనుభవించుట కాతఁడు నాతని భార్యయే! అయినను నాతనికి ధర్మబుద్ధి లేదు. ఇల్లాలుకూడ నాతని సహధర్మిణియే! ఆశ్రయమే దొరకక యల్లాడిన యాతఁడిప్పు డనేకుల కాశ్రయుఁడయ్యెను. మరియాద చెడిపోకుండ మద్యపానము చేయఁగోరు మహానియులును, మడి చెడిపోకుండ మాంసాహారము చేయఁగోరు మహానుభావులును, పేరు చెడిపోకుండ వ్యభిచారము చేయఁగోరు పెద్దపెద్దలును నాతని కాప్త మిత్రులై యర్థసంబంధులై యాశ్రితులై మెలంగుచుండిరి. అందుచే నాతనిసత్య స్వరూపము తెలియని యధికారులుకూడ నాతని గౌరవించుచుండిరి. జూదరులు, జారులు, చోరులు మొదలగుదుర్వ్యసన పరాయణు లందఱునుగూడ నాతనియాశ్రయము నభిలషించి తిరుగుచుండిరి.

కోటిలింగ క్షేత్రమున మాతృదేవతాపీఠము వెలసినది మొదలు, మాతృ ప్రతిమూర్తియగు నానందాదేవి మధుర ప్రబోధచంద్రికలు వ్యాపించుచున్న కొలఁదిని గ్రమక్రమ

ముగ విలాసభవనము నిస్తేజమై పోవుచుండెను. ఆవెన్నెల వెలుఁగులోఁ గన్నులఁదెఱచిన యాంధ్రపుత్రులకు స్వస్వరూప జ్ఞానోదయ మగుచుండెను. ఆ విస్పష్ట చంద్రికాప్రభలలో మాతృప్రబోధితు లగు ననేకులకు మరలఁ దమతమ రక్షా యంత్రములు లభియించుచుండెను. వారి దుస్స్వప్నములు వదలి పోవుచుండెను. అందుచేతఁ గ్రమక్రమముగ దుర్వ్యసనములు దూరీభూతములై పోవుచుండెను. ఇంతయును జేరి తుద కేమైనది? విలాసభవనమునకు రాఁబడి లేకుండఁబోయినది. గోపాలరావునకు వృత్తిచ్ఛేదమై పోవున ట్లగపడియెను.

గోపాలరావున కీనడుమఁ గొలఁదికాలమునుండి దామోదరునితో సఖ్యము కలిగినది; ఆతనిమూలమున విశేష ధనలాభముకూడఁ గలిగినది. ఆతనినిగూఢచరిత్ర మంతయు గోపాలరావునకుఁ దెలియును. రాత్రిపదిగంటలయినతరువాత గోపాలరావు దామోదరుని గోదావరి యొడ్డునకుఁ దీసికొని పోయెను. ఇరువురును నొక విజనస్థలమునఁ గూర్చుండి రహస్యముగ సంభాషించుకొనుచుండిరి.

గోపా—దామోదరా! ఈదిక్కుమాలిన దేవీపీఠము మనకుఁ బ్రక్కలోని బల్లెమువలె దాపురించినది. అజ్ఞానులందఱు నాయానందమాయలలోఁ బడిపోవుచున్నారు.

దామో—ఔను. మనోమోహనమూర్తి యగు నా త్రిపుర సుందరి మధురకంఠస్వర మెత్తి మాటాడుచున్నప్పు డజ్ఞానులననేమి—ఎంతటివిజ్ఞానులైన నామెకు దాసానుదాసులై పోవుట కాశ్చర్య మేమున్నది?

గోపా—అదియే మనకొంప ముంచుచున్నది. పురుష్కారముతో వదలిపోవు ననుకొంటినిగాని యేండ్లాదివఱకును వదలు నట్లు లేదు. ఇంతలో మనపని మట్టమై యైపోవును.

దామో—ఇందుకుఁ బ్రతీకార మేమైన నాలోచించి తివా ?

గోపా—ఆలోచన కేమున్నది? ఆ పీఠమీనగరమునం దింక నగపడకుండఁ జేయవలయును.

దామో—అది యెట్లు?

గోపా—నీచేతిక్రింద బలవంతు లెందఱోయున్నారు. నే నెఱిఁగినవారుకూడఁ జాలమందియున్నారు. వారిని వీరిని గూడఁగట్టుకొని నీవు ప్రయత్నించినచో దేవీపీఠము పేరు లేకుండఁ జేయుట యెంతసేపు? త్రిలోకసుందరియగు నానందను నీవెటులైనఁ దక్కించికొనఁగలిగినచో విలాసభవనము నీకు విలాసభవనమగును! నీవు మధుమతికై దేవులాడుచుంటివి గాని యది యానంద కాలిగోటికైనను సరిపోలునా? నీ వెఱుఁగవు గాని మధుమతి మూఁగది?

దామో—ఆలాగా? పై మెఱుఁగు చూచి భ్రమపడి పోయినాను. నీకెంతశక్తియున్నదిరా? మూఁగదానిచే మూఁడు లోకముల నేలించితివే.

గోపా—తెలియకుండ సంచరించుచుంటివి గాని నీవు మాత్రము సామాన్యుఁడవా? నీవు తలఁచుకొన్నచో నిమిష ములో నానందను వశపఱచుకొనఁగలవు.

దామోదరుఁ డించుకసే పాలోచించి "ఔను. నాకును

మునుపటివలె నుండవలెనని లేదు. పెండ్లిచేసికొని యొకయింటి వాఁడనుగావలయునని యున్నది. ఆనంద లభించినచో నానంద సామ్రాజ్యము లభించినట్లే. కాని, దేవీపీఠమునకు బలవంతు లగు వేలకొలఁది పరిచారకులున్నట్లగపడుచున్నదే. సాహసించి పోయినచోఁ జచ్చుటయే గాని మఱి లాభ మేమున్నది?" అనియెను.

గోపా—మన లాభముకొఱకు మన ప్రాణములనైన నర్పించుటకు సాహసించి పనిచేసికొనవలయునుగదా? నీకు నిత్యమును ద్రాగుటకని జూదమునకని దానికని దీనికని ధనముకావలయును. నాకును గావలయును. ధనములేకున్నచో దిన మెట్లు గడచును? కావున ధనముకొఱకు మనమెట్టిపని నైనను జేసికొనవలయును.

దామోదరున కంతలో గోపాలునిదుస్సంకల్ప మంత యును బోధపడియెను. అతఁడు తీవ్రస్వరముతో "గోపాలా! నాకేమో ధనము కావలసియున్నట్లును, నీవేమో నిరంతర మును నాకు దానము చేయుచున్నట్లును మాటలాడుచుంటివే! నాడబ్బు నాకిచ్చుటకు నీకింత విచార మెందుకు" అనియెను.

గోపాలుఁడు మెల్లగా "మిత్రమా! నాకైనను నీకైనను ధనము విలాసభవనమునుండియే రావలయునుగాదా" అని యెను.

దామోదరుఁడు కోపముతో "అదియేమి? నాకీయవల సిన దేమైనది? వేంకటేశ్వరునిలక్షరూపాయలయాస్తిని నీకఱు పదివేలకుఁ గ్రయము వ్రాయించితినిగాదా? అతనికి నీవిచ్చినవి

ముప్పదివేలేనా? మిగిలినముప్పదివేలలోను సగము పదు నేనువేలు నీవు నాకీయనక్కఱలేదా? హీనక్రియమువలన నీకదనముగ దొరకినలాభములో నాకుఁ బంచిపెట్టకపోయి నను నాపదునైదువేలైన నాకీయనక్కఱలేదా?

గోపా—ఆమాట యెందుకు? అప్పుడప్పుడు నీకుఁ గావలసిన సొమ్మిచ్చుటయే గాని యంతయు నొక్కమాఱుగ నిచ్చెదనంటినా?

దామోదరుఁడు క్రోధవిస్ఫారితనయనుఁడై "ఓరిదుర్మార్గుఁడా! నన్నుఁగూడ మోసముచేయఁ దలఁచితివా!" అని గద్దించెను.

గోపాలుఁడు కన్ను లెఱ్ఱచేసి "ఏమి యట్లెగసియెగసి పడుచున్నావు? కొట్టెదవాయేమి?" అనియెను.

దామో—కొట్టెదనా? గోదావరిలోఁ బాతిపెట్టెదనా!

అని యొక్క చెంపకాయఁ గొట్టెను. గోపాలుఁడు మాత్రము బలహీనుఁడా? పౌరుషహీనుఁడా? అతఁడు తోఁక ద్రొక్కినపామువలెఁ గ్రోధావేశపరవశుఁడై దామోదరుని పొట్టపై నొకతన్ను దన్నెను. సమానబలపౌరుషములుగల యాయిరువురును నొండొరుల నతిక్రమించి యాగోదావరీ తీరమునం దంధకారములోఁ జాలసేపటివఱకును గొట్టుకొని యాయాసముచే నిరువురును స్మృతితప్పి పడిపోయిరి. అప్పు డాకస్మికముగ నెవ్వరో కొంతమంది వచ్చి యాయిరువురను భుజములపై నెత్తుకొని తీసికొనిపోయిరి.

౧౨

దడదడం గూర్చి కంపంబు • దొడరు వేళ
ననలసాన్నిధ్యమును గోరు • నట్టివేళఁ
దమి విశేషించి యసుఖంబుఁ • దార్చువేళ
మదిఁ గలంగించునాదు హే • మంతవేళ
ముడుచుకొని కన్నులను మూసి • గడపినాఁడఁ
గాని యావేళ నాముందు • గలినిగూర్చి
క్షణము నేనైన నూహింపఁ • జాలనైతి!
నగము గుర్రించుచునుండె నే • మున్న దింక!

సంశయము — కావ్యకుసుమావళి

ఆగర్భశ్రీమంతుఁ డగు వేంకటేశ్వరున కిప్పు డన్నవస్త్రములకు గతిలేకుండఁబోయినది. స్వయంకృతాపరాధముచే నాతని సర్వస్వమును నశించిపోయినది. ధనకామిని యగునాగమణి నిర్ధనుఁడగునాతని దనయింటికి రాకుండఁ దరిమివైచినది. రాజరత్నముచేఁగూడ రావలదని చెప్పించుకొనుట కాతని కిష్టము లేకపోయినది. అందుచే నాతఁడు కడసారి యామెను జూడకుండఁగనే పెద్దాపురమును వదలిపోవలయునని నిశ్చయించుకొనియెను. కొన్నిదినములనుండి దామోదరుఁ డాతని కగపడుటయే లేదు. అగపడిన మాత్రమున నేమిలాభము? తన కిన్నియనర్థములును దామోదరుని మూలముననే తటస్థించినవని యాతఁడు తెలిసికొనియెను. కట్టుబట్టలకంటె నాతనియొద్ద నొక కాసైనను లేదు. ఆతఁ డట్లే బయలుదేఱెను. అఱకాలి కెన్నఁడు నవనీపరాగమైన సోఁకి యెఱుంగని యాసుకుమారమూర్తి కఱకుకంకరమార్గమునఁ గాలినడకను బోవుచుండెను.

కుసుమకోమలమగు ననసూయహృదయమును నొప్పించిన పాపమునకుఁ బ్రతిఫల మనుభవింపవలదా? కూ్రరహృదయుఁడై యబలయగు ననసూయ కట్టికష్టముం గల్పించెనో నిర్భాగ్యుఁడై యాతఁ డిప్పు డట్టి కష్టమునకుఁ బాత్రుఁడై పోయెను.

అతని కీలోకమునం దిఁక నేమున్నది? ఇల్లులేదు; వాకిలిఁ లేదు; మడిలేదు; మాన్యములేమ; ఏపతివ్రతాశిరోమణి యాతనికటాక్ష వీక్షణములఁ కెదురుచూచుచున్నదో, యే ప్రేమైకమూర్తి యాతనినే తనప్రాణముగ నెంచి ప్రేమించుచున్నదో, యేసాధ్వీరత్న మాతనినే దైవముగఁ దనహృదయ కమలమున నిలిపి పూజించుచున్నదో యట్టిభూలోక దేవీ మూర్తి యగు ననసూయకంటె నాతని కాత్మీయమగు పదార్థ మీలోకమునం దేదియును లేదు. నిర్భాగ్యుఁడగు వేంకటేశ్వరున కంతయు ననుభవమునకు వచ్చినది. మునుపు వారకాంతఁ బొందు వలదని చెప్పినవారందఱు నాతని కనిష్టులై పోయిరి. ఆత్మేశ్వరియగు ననసూయను మరలఁ బరిగ్రహింపుమని బోధించిన మిత్రులందఱు నాతనికి శత్రులైపోయిరి. ఆమోహాంధకారములో నాతని కనుకూలమార్గ మేదియో ప్రతికూలమార్గ మేదియో యగపడినది కాదు. మధురఫల మేదియో విషఫలమేదియో తెలిసినదికాదు. ఆతనికన్నులు మూసి పోయినవి; బుద్ధి చెదరిపోయినది; దొరకినత్రోవయే మంచిదని యెంచి తోఁచినరీతిని సంచరించెను. ఆ కారణము చేతనే యాతఁ డమృతసరోవరమును వదలి తుట్టతుదకు దుఃఖాంధకూపమునఁ బతితుఁడై పోయెను.

ఇప్పటి కాతఁడు కన్నులను దెఱచి చూచుకొనియెను. ఒక్కసారిగ నాతనికిఁ బూర్వస్మృతి కలిగినది. ఆదినమున బలవంతముగఁ దనచేఁ బరిత్యజింపఁబడిన యాదినమున - అవమానదుఃఖమును సహింపఁజాలక యగతికయై కొయ్యబొమ్మవలె నిలువఁబడిపోయిన యనసూయ దీనవదన మాతనికన్నుల గట్టిన ట్లుండెను. అప్పుడాపవిత్రప్రేమామృతమూర్తి వదన కమలమునుండి వెలువడిన యమృతమధురంబులును, ప్రణయ నిశితంబులును, శోకకంపితంబులు నగుప్రబోధవాక్యము లిప్పు డాతని శ్రవణకుహరములఁ బ్రతిధ్వనించుచున్నట్లుండెను. అతని హృదయము పగిలిపోవుచుండెను. పశ్చాత్తాపదుఃఖముచే నాతని సర్వాంగకములును బ్రకంపితములై పోవుచుండెను; ప్రతప్తములై పోవుచుండెను.

ప్రాణేశ్వరి యగు ననసూయ నెటులైన మరలదర్శింపఁ గోరుట యాతనికి లజ్జాకరముగఁ దోఁచుటలేదు. అర్ధాంగి యగుననసూయపాదములపైఁ బడి యపరాధములను క్షమింపఁ గోరుట యాతని కవమానకరముగఁ దోఁచుట లేదు. ఆమె ప్రేమమయి యనియు శాంతిమయి యనియు నాతఁ డెఱుఁగని వాఁడా? ప్రేమమయదంపతుల ప్రేమమయహృదయముల నేముఖలేశము పరస్పరసన్నిబద్ధములుగఁ జేయఁజాలినదో యట్టి సుకుమారపుత్రగాత్రపరిష్వంగసౌఖ్యము నాతఁడు నిర్లక్ష్యముగ నవివేకియై త్యజించివైచెను. ఆదుఃఖ మాతనిహృదయాంత రాళమునం దప్పుడప్పుడు పొంగిపొరలుచునే యుండెను ఇప్పు డన్నిదుఃఖములు నొక్కసారిగ నాక్రమించుకొని యాతని

జీవితమును యాతనామయంబుగఁ జేసివైచెను. ఆదారుణ దుఃఖతాపముచే నాతనిగుండె పగిలిపోవలసినదే. ఆతనిప్రాణము లెగిరిపోవలసినదే. కాని యాతనికింకను నాశ వదలిపోలేదు.

ఆయాశచేతనే యాతఁడు ప్రాణములతో నిలువఁబడియుండెను. ఆయాశచేతనే యాతఁ డతికష్టముతో జేగురుపాడునకు బయలుదేఱెను. పుత్రోత్సంగవతియైయున్న యాత్మేశ్వరి యగుననసూయను దర్శింపవలయునునని యాశ! ఆయాశచే నాతనికి మార్గాయాస మగపడుటలేదు. అడుగుక్రిందఁబెట్టని వేంకటేశ్వరుఁ డిప్పు డామడలకొలఁదిదూరము నడుచుచున్నాఁడు. స్వయంకృతాపచారముచే నాతని కిప్పు డిట్టియవస్థాంతరము కలిగినది. దూరాలోచనము చేయక మనసు పోయినరీతిని పోవుచుండునవివేకుల కెప్పటికైన నిట్టి పశ్చాత్తాపదుఃఖమునకుఁ బాల్పడుట తప్పదు.

అట్లాతఁడు పోవుచుండఁగా మార్గమధ్యమునం దొక వృద్ధబ్రాహ్మణుఁ డాతనిం జూచి విచారాశ్చర్యసూచకస్వరముతో 'వేంకటేశ్వరరావుగారా?' అని పలుకరించెను. అట్టియవస్థలో నాతని కాబ్రాహ్మణసందర్శనము దుస్సహముగ నుండెను. అందుచే వేంకటేశ్వరుఁడు తలవంచుకొని నిలువఁబడిపోయెను. అప్పు డాబ్రాహ్మణుఁడు 'నాయనా! ఇట్లుంటి రేమి? కాలినడకను బయలుదేరితి రేమి?' అనియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు దుఃఖముతోఁ దనజీవితచరిత్రమంతయు నాతనికిఁ దెలియఁజేసెను. బ్రాహ్మణుఁడు విచారముతో 'నాయనా! ఆనాఁడే నూఱుమాపా

యలదక్షిణతో మీరునాకు దానముచేసిన దేవతార్చనపేటికతో నేనన్ని పుణ్యక్షేత్రములను దర్శించితిని. అందలి సర్వార్థ చింతామణీమూర్తి నావంటివానిచే వేలకొలఁది పుణ్యకార్యములను జేయించినది. ఆ మూర్తి యనుగ్రహముచేఁ గాసుచేతలేని వాఁడను గనకవర్షము గురియింపఁగలిగితిని. తుదకు రాజమహేంద్రవరమున నిరతాన్న వస్త్రదానములంగావించుచు దీనజనోద్ధారణముం గావించుచున్న దేవీపీఠమునకా దివ్యమూర్తిని సమర్పించివైచితిని. ఆమూర్తి యెన్నితరములనుండి మీయింట నున్నదో! పాపమది లేకపోవుటచేతనే మీయింటికిట్టిగతివచ్చిన దేమోకదా! నాయనా! నీవా దేవీపీఠమును సందర్శింపుము. అందుచే నీదుఃఖములు తొలఁగిపోఁగలవు. పరమేశ్వరుఁడు నిన్ననుగ్రహించుఁగాక' అనిచెప్పి యాతని యొద్ద సెలవుగైకొని వెడలిపోయెను.

వేంకటేశ్వరుఁ డట్లో జేగురుపాడునఁ బ్రవేశించునప్పటికి రాత్రియొనిమిదిగంట లయ్యెను. అతఁ డెన్నఁడు నాయూరు వచ్చిన వాఁడుకాఁడు. ఎవ్వరి నెఱింగినవాఁడుకాఁడు. అతఁడు గ్రామదేవత గుడియొద్దకుఁ బోవునప్పటికి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యను నొక సద్బ్రాహ్మణుఁ డాతని కగపడియెను. వేంకటేశ్వరుఁడు మార్గాయాసముచే నిట్టూర్పులు విడుచుచు నాతనిం జూచి 'అయ్యా! జోగమ్మ నెఱుఁగుదురా?' అని యడిగెను.

సుబ్ర—ఎఱుఁగ కేమి?

వేంక—ఆమెయిల్లెక్కడ?

సుబ్ర—ఈ ప్రక్కసందులోనే యున్నది. ఎందుకు?

ఆమె యిచ్చుట లేదు. పుష్కరస్నానమునకై రాజమహేంద్రవరముపోయినది. చాలదినములైనది. ఇంకను రాలేదు.

వేంకటేశ్వరుఁ డప్రతిభుఁడై 'అయ్యా! ఆ యింటిలో ......' అర్థోక్తియందే సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి 'ఆయిల్లాలుకూడఁ బసిబిడ్డనెత్తుకొని యామెతోడనే పోయినది. ఆ మహాపతివ్రత నిర్భాగ్యుఁడగు భర్తచేఁ బరిత్యజింపఁబడుటచే శ్రీమంతురాలగు నామెకు జోగమ్మతోఁగూడఁ బోవలసివచ్చినది.' అనియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు హతాశుఁడై నిలువునఁ గూలఁబడిపోయి యాఁడుదానివలె నేడువనారంభించెను. దుఃఖము, ఆయాసము, ఆఁకలి యొక్కసారిగ నాతని ముంచివేయుటచే నాతడు స్మృతితప్పి పడిపోయెను. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి యాతని నేద దేర్చి మెల్లగఁ దన యింటికిఁ దీసికొనిపోయెను.

౧3

వడివడిగఁ బోవు కాల ప్రవాహమందుఁ
బొడము సుడిగుండములలోనఁ బడి మునింగి
పాంచభౌతికవస్తు ప్రపంచ మెన్ని
యెన్ని మార్పుల నందదో యింతదనక !

కావ్యగీతము - కావ్యకుసుమావళి

కల్యాణానందస్వామి ప్రబోధోపన్యాసములచే దేశమునఁ జాలవఱకు సాధుజంతువులబలి ప్రదానములు ప్రచారమున లేకుండఁబోయినవి. కటికవాండ్రి నిరంతరజీవహింసాకర్మ

ములు నిర్మూలములై పోయినవి. అందందు విజ్ఞానప్రబోధక సమాజములు వెలసినవి. నిమ్నజాత్యుద్ధరణ విద్యాశాలలు నెలకొల్పఁబడినవి. గోసంరక్షణ శాలలు స్థాపింపఁబడినవి. ప్రజలలో నజ్ఞానము వదలి యైకమత్యము వర్ధిల్లుచుండెను. వృత్తులనుబట్టి యేర్పడినజాతిభేదముల ననుసరించిన యన్యోన్య వైషమ్యము లంతరించి పోవుచుండెను. సర్వసమత్వ మంతటను వ్యాపించు చుండెను. అహింసయుఁ బరోపకారము నావశ్యక ధర్మములుగఁ బరిగణింపఁబడుచుండెను. దుర్వ్యసనములు క్రమముగఁ దొలఁగిపోవుచుండెను. అందఱును గన్నులఁ దెఱచి మాతృదేవతను దర్శింపఁ గలుగుచుండిరి. ఆంధ్రదేశమంతయు నాత్మమందిరమే యని భావింపఁగలుగుచుండిరి. అందుచే సర్వసౌభ్రాతృత్వ మందఱకు ననుభవమునకు వచ్చుచుండెను. ఆత్మాభివృద్ధికి—ఆత్మసోదరాభివృద్ధికి—ఆత్మదేశాభివృద్ధికి—అదియే ముఖ్యసాధనమని యందఱకును బోధపడు చుండెను. కల్యాణానందస్వామి నందఱును గలిపురుషునిదన్ని కలియుగమునఁ గృతయుగ ధర్మముల నెలకొల్పిన పరీక్షిన్నరేంద్రుని వలె భావించుచుండిరి. ప్రజలవిశాలహృదయ రాజ్యముల యందుఁ గల్యాణానందస్వామియే యానంద చక్రవర్తియై యుండెను.

మాతృమందిరమున మాతృసేవాదీక్షితుఁడై వచ్చిన దేవీదాసుని మూలమునఁ గల్యాణానందస్వామి ధర్మగిరి ప్రాంతారణ్యమునంగలచోరకుటుంబముల నన్నిటిని కృషికుటుంబములుగాఁ జేసివై చెను. వారందఱును జౌర్యమునే కాక మద్య

పానమునుగూడ మానివైచి జగద్ధాత్రి యగుభూదేవి నాశ్రయించి జీవింప నారంభించిరి. స్వామియనుగ్రహముచే నాకృషిక కుటుంబములకును గోసంరక్షణ శాలలకును నిత్యసంబంధ మేర్పడియెను. అందుచే ధర్మగిరి ప్రాంతమునందలి మహారణ్యమంతయును సస్యక్షేత్రమై పోయెను. మద్యపాన హింసా చౌర్య దీక్షితులగు వారందఱు నిప్పుడు మాతృసేవా దీక్షితులై పోయిరి. వారిసత్ప్రవర్తనముం గాంచి యానందించి స్వామి నేఁటి దినమున వారల కందఱకును మాతృదీక్షాకంకణములఁ బ్రసాదించు చుండెను. మాతృదేవతా ప్రసాదము నొసంగు చుండెను.

జనులు గుంపులు గుంపులై వచ్చి స్వామియనుగ్రహముచే గిరిపాలికా దేవ్యాలయమున దీక్షాకంకణమును ధరించు చుండిరి. ఆయాలయమునందిప్పుడు చిదానందా దేవి సాక్షాత్కరించుటలేదు. ఆజగన్మాత బిడ్డలగుతమ్మందఱను గటాక్షించి యుద్ధరించి మరల మాతృమందిరమునఁ బ్రవేశించిన దని యందఱును భావించుకొను చుండిరి. స్వామి యానాఁడు వారలకందఱకును యథేచ్ఛముగ మృష్టాన్న వస్త్రదానములను గావించు చుండెను. నాఁడు ధర్మగిరియందంతటను సన్న సంకీర్తనము లే. ధర్మగిరియంతయు సన్నగిరియై పోయెను. అందఱును మాతృదేవతాప్రసాదముచేఁ బరితృప్తులై పరిశుద్ధాంతఃకరణములతో వచ్చి స్వామిని బరివేష్టించి కొలిచి యుండిరి. స్వామి సమున్నత శిలాఫలకముపైఁ గూర్చుండి యందఱకును మాతృమహిమంగూర్చి బోధించు చుండెను. అందఱు సత్యోత్సాహముతో నాలకించు చుండిరి.

అప్పుడాసాయం సమయ శీతలవాయుతరంగముల నుండి విశృత స్వరముతో నీక్రిందిగీతము వినవచ్చుచుండెను—

అమృతములోపలనే విషమున్నది
యదియొక చిత్రముకాదా!
హిమకరుచెంగటనే విప్పున్నది
యిదియొక చిత్రము కాదా!—అ॥
పూవులతోఁటలనే ముండ్లున్నవి
బోధపడినదా లేదా?
తావులలోపలనే పొగరున్నది
తలకెక్కినదా లేదా ? —అ॥
స్నేహములోనే ద్రోహంబున్నది
జీవులకేమిఁక దారీ ?
దేహములోనే తేలున్నప్పుడు
దిక్కేమున్నదిరోరీ ? —అ॥

అందఱు నాశ్చర్యముతో నాలకించుచుండిరి. అంతలోఁ దరుణసుందరమూర్తియగునొక యున్మత్తవ్యక్తి యాపర్వతము నధిష్ఠించి వారివంకకే వచ్చుచున్నట్లగపడియెను. అతఁడతివేగముగ నాపర్వతము నెక్కివచ్చి యా జనసమూహముంగాంచి యున్మాదోద్రేకముచే విశృత నటనములంగావించుచు—

తెలిసినదయ్యా ! తెలిసినదీ-మది
కలిసినదయ్యా ! కలిసినదీ॥
జిలజిలదేజెలఁజిలుకుచు నున్నను
బలికినవన్నియుఁ బలుకులు గావని ॥తెలి॥
తోఁచినదయ్యా ! తోఁచినదీ-తల
యూఁచినదయా ! యూచినదీ
చూచుటకందముతోఁచినయంతనె
పూచిన వన్నియుఁ బువ్వులు గావని ॥తోఁచి॥

వచ్చినదయ్యా ! వచ్చినదీ - స్మృతి
వచ్చినదయ్యా! వచ్చినదీ
అచ్చికబుచ్చికలాడినమాతృశ్రీ
ఒచ్చెన అందము భ్రాంతలు గారని ॥వచ్చి॥.

అనిపాడుచు నభినయింప నారంభించెను. పాపమాతఁడు మన భారతరావే? భారతరావు పిఠాపురమువచ్చి చూచు నప్పటికిఁ జంచలరావును సత్యవతియు నాతని కగపడకుండఁ బోయిరి. చంచలరావు బలవంతముగ సత్యవతి నెత్తికొని పోయెనని యాతఁడనికొనియెను. సత్యవతి నెట్లయిన నంగీకరింపజేసి చంచలరావునకుఁ బెండ్లి చేయవలయునని యాతని యుద్దేశము. ప్రాణసమానయగు నామెమనసు నొప్పించుట యాతని కిష్టములేదు. చంచలరావునకు నామెకు నెట్లైన నన్యోన్యానురాగము కల్పింపవలయునని యేయామె నాతనితోఁ బిఠాపురమునకుఁ బంపియుండెను. ఆమె యంగీకరించినచో నానందకరముగ వారిరువురకును వివాహమే యైయుండును. అగపడకుండ బోవుటకుఁ గారణమేమి? కారణాంతరమేమైన నున్నచో నొక్కరైన నగపడకుండ మందురా? తప్పకుండ జంచలరావే సత్యవతిని బలవంతముగ నెత్తుకొనిపోయెనని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను. భారతరావునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బ్రాణమైనసోదరి ప్రాణమిత్రుఁ డనుకొనుచున్న చంచలరావుచే బలవంతముగ నపహరింపఁబడిపోయినది. ఆవిచారముచేతనే — ఆపరితాపముచేతనే — ఆనిరంతరధ్యాన సమాలోచనములచేతనే పాప మాతనిమతి చెదరిపోయినది! తానొకటితలంచిన దైవ మొకటి తలంచినట్లయ్యెను. దేశ

కాలపాత్రములఁ బాటింపక కేవలము పట్టుదలయే ప్రధాన ముగఁ గార్యదీక్షితులగువారి కందఱకును దుదకిట్టి ప్రతిఫలమే లభించుచుండును. భారతిరావున కట్టిప్రతికూలఫలమే లభియించినది.

కల్యాణానందస్వామి యాతని దనయొద్దకుఁ దీసికొని రమ్మని దేవీదాసున కాజ్ఞాపించెను. దేవీదాసుఁ డాతనికెదురుగఁబోయి చేయి పట్టుకొనియెను. భారతరావు వెఱ్ఱిచూపులు చూచుచు "నీవు దొంగవా ? "అనియెను.

దేవీ—భయములేదు. నాతో రమ్ము !

భార—నీవు పిచ్చివానివలె నున్నావు. నేననీతో రాను.

అనియాతఁడు పెనఁగులాడ నారంభించెను. దేవీదాసు మునుపటి భీముఁడే యైయున్న యెడలఁ గావడిపెట్టెవలె నాతని నెత్తి గమ్యస్థానమునకుఁ జేర్చియుండును. కాని యిప్పుడాతఁడట్లు లేఁడు. అందుచే దేవీదాసు భారతరావును మంచిమాటలతోఁ దీసికొనిపోయి స్వామి సన్నిధిని నిలువఁబెట్టెను.

స్వామి యాతనిం జూచి కరుణాపూరిత స్వరముతో "అదియేమి యట్లున్నావు ?" అనియెను.

భారతరావు చేతులు త్రిప్పుచు "ఎట్లున్నాను? నీవెట్లుంటివో నే నట్లుంటిని—నాకు మతి లేదు—నీకు గతిలేదు. నేనాత్మద్రోహిని—నీవు ధర్మద్రోహివి ! బంధుద్రోహివి !" అని గంతులు వైచుచుఁ జప్పటలు చఱచుచు—

పోయినదయ్యా ! పోయినదీ-చెడి
పోయినదయ్యా ! పోయినదీ
మాయయు మోసము మహిలో రాజ్యము
చేయుచు నున్నవి జీవుల సౌఖ్యము ॥పోయి॥
మారినదయ్యా ! మారినదీ-గతి
మారినదయ్యా ! మారినదీ,
దూరంబెఱుఁగని దుర్బుద్ధుల ధి
క్కారముపాలయి కాలము శీలము ॥మారి॥

అను పాడుచు వికటహాసము చేయుచు వికృతముగ నాడ నారంభించెను. కల్యాణానందస్వామి నిర్విణ్ణుఁడై యేమియు మాటాడఁజాలక పోయెను. భారతరావు మఱియును వికృత తాండవములం గావించుచు గురుతరోన్మాదా వేగముచేఁ గుప్పిక్కు త్రిప్పుకుండ—

సన్యాసంబే సెఱతనమా ? బల
విన్యాసంబే దొరతనమా ?
అన్యాయముగా నన్నలఁ దమ్ముల
వాలిని బంధుల నడఁచిన వారికి ॥సన్యా॥
సెఱతనమా ? నేర్పరితనమా ? ట
క్కరితనమా ? సిగ్గరితనమా ? తుం
టరితనమా ? దూబఱితనమా ? క
ల్లరితనమా ? యల్లరితనమా మఱి
సన్యాసంబే సెఱతనమా ? బల
విన్యాసంబే దొరతనమా ? —

అని కరతాళములతోఁ గోలాహలధ్వనులు చేయుచు నొక్కుమ్మడి పరుగున నటనుండి వెడలిపోయెను. అందఱు నాశ్చర్య విభ్రాంతులై పోయిరి. శ్రీకల్యాణానందస్వామియును జిచ్చ వడిపోయెను.

౧౮

దేవదేవ ! మహాత్మ ! తా • దీయదివ్య
భావబోధక విశ్వప్ర • బంధమందు
నెచట శ్రీరామచుట్టిరి ? • యెచటఁ జి త్త
గింపవలె నని వ్రాసి ము • గించినావు ?
మొదలు తుది లేనినీగ్రంథ • మును సతంబు
నెంతచదివిన నెంతయూ • హించుకొన్న
నెవ్వ రీకావ్యమును రచి • యింపు మనిరో?
యెవరి కీకృతి నొసఁగితో • యెఱుఁగరాదు.

ప్రకృతి ప్రబంధకర్త - కావ్యకుసుమావళి

కల్యాణానందస్వామి వికలహృదయుఁడై పోయెను. ఏదియో మహాపరాధముం గావించినట్లాతఁడు భావించుకొనఁ దొడంగెను. విధాయక కర్మమునకును విధాయక ధర్మమునకునుగల విభేదతారతమ్యములంగూర్చి యాతఁడు తనలోనే పూర్వపక్షసిద్ధాంతములను జేసికొనుచుండెను. ఆతనికి ధైర్యము చెదరిపోయినది; తత్త్వము తెలియకుండఁ బోయినది. ఆతఁడు పాపపుణ్యములను భావనామయ తులాయంత్రమునందుంచి తూపవలయునని ప్రయత్నించుచుండెను. భావము చెదరిపోవుచుండుటచే నాతని ప్రయత్న మసాధ్యమైపోవుచుండెను. ఆతని హృదయాంతరాళము గ్రీష్మప్రతప్తమైపోయెను. వాత్యాప్రకంపిత మైపోయెను. ఆ పరితాపముచే నాతని సర్వాంగకములును జ్వలించిపోవుచుండెను. ఆసుడిగాలిచే నాతని ప్రాణవల్లికలు తల్లడిల్లి పోవుచుండెను.

ప్రబోధానంద ప్రియశిష్యుఁడగు కల్యాణానందస్వామి యంతటివాఁడు భ్రిమోన్మాదగ్రస్తుఁడగు భారతరావు పిచ్చి మాటలచే నింత భీరుఁడై పోవుట యెందుకు ? మదగజమును మశకము నిరసించినట్లు మనశ్చలనముగల భారతరావు మనో నిగ్రహముగల మహనీయుఁడగు స్వామిని దిరస్కరించినాఁడు. భారతరావు కేవలమును బిచ్చివాఁడు. అట్టి యవస్థలోఁ ప్రపంచమునే లక్ష్యముచేయనియాతఁడు పరమ హంసయగుస్వామిని బహుమానింపలే దనుటలో వింత యేమున్నది ? స్వామి యేమోకాని యంతవఱ కాలోచించుకొనలేదు.

మనోనిగ్రహము లేనివాఁడని ప్రబోధానందుఁ డాతని నదివఱకే తూలనాడి యున్నాఁడు; అందుచేతినే యాతని కిప్పటివఱకును మాతృమందిర సందర్శన భాగ్యము లభింపఁ జేయుట లేదు. కళ్యాణానందస్వామి యిప్పుడుగూడ నట్లే యగపడుచున్నాఁడేమి ? దారుణకర్ములకుఁగూడ నతి సులభముగ లభియించుచున్న మాతృసందర్శనము తపోధనుఁ డగునాతని కేలదుర్లభమై పోయినది? ప్రబోధానందు నకుఁ బాపాత్ములపై నున్నంతజాలి ప్రియశిష్యుఁ డగునీతనిపై నేల లేకుండఁబోయినది ? కల్యాణానందస్వామి యిట్లే తర్క వితర్కములను జేసికొనుచు నొంటిగ నాగిరిగర్భాలయమున సత్యదేవున కెదురుగ దీర్ఘ శ్వాసములను విడుచుచుఁ గూర్చుండి యుండెను.

ఆయాలోచనా పరంపరలలో నాతని హృదయ మవశ మైపోయినది. ఆతని కన్నులు మూఁతలుపడిపోయినవి. అప్పుడు

సంపూర్ణ యౌవనకళాసమంచితయగు జగన్మోహన దేవీమూర్తి యమృత శుభ్రవసనావకుంఠనవతియై యంతరంగమునం దల్ల నల్లన విహరించుచున్నట్లాతనికి గోచరించెను. ప్రబోధానంద స్వామి యామూర్తినే దేవీమూర్తిగ భావించుచుండు మని యాతని కుపదేశించియున్నాఁడు. అతఁడాప్రబోధముననుసరించి తదేకదృష్టితో ధ్యానము చేయుచునే యుండెనుగాని యప్పు డప్పు డాకస్మికముగ నాతనిలక్ష్యము చెదరిపోవుచుండెను. కళ్యాణానందస్వామికిఁ గార్యనిర్వహణమునందెంతటి సంపూర్ణ సామర్థ్యమున్నదో మనోనిగ్రహమునం దంతటి సంపూర్ణ శక్తి లేదు. అతఁడింద్రియ విజితుఁడు కాఁడు గాని సంపూర్ణముగ నతీంద్రియుఁడు కాఁజాలకపోయెను. సంపూర్ణ చంద్రునియందుఁ గళంకమువలె నాతని కున్నలోప మదియొక్కటియే. కరుణించి యా యొక్కలోపమును మన్నింపవలయునని యాతఁ డనేక పర్యాయములు ప్రబోధానందునింగూర్చి క్షమాప్రార్థనములం గావించుకొనియే యున్నాఁడు. తనప్రియశిష్యుని నిష్కళంకు నిగఁ జేయవలయునని ప్రబోధానందుని పరమోద్దేశము.

కల్యాణానందునకుఁగూడ నట్టికోరికయే యున్నది. కాని, యాతనికి ధ్యానభంగ మగుచుండెను. ప్రేమైకనయన ములతోఁ దన్ను వీక్షించుచున్నట్లున్న యా దేవీమూర్తి నాతఁడు నిశ్చల నయనములతోఁ జూడఁజాలకుండెను. అవనత వదనయై తన్నుఁ బ్రార్థించునట్లున్న యామెను బ్రార్థింపవ లయు ననిన నాతనికి వాక్స్తంభనమై పోవుచుండెను. ఆదివ్య మూర్తి మందహాసవదనారవిందసందర్శనమున నాతని సర్వేం

ద్రియములు నమృతరసావగాహన సుఖము ననుభవించుచునే యున్నవిగాని యాకస్మికముగ నాసుఖామృత సముద్రమున మునిఁగిపోవుచున్నవి. మఱియు నాసుఖామృత సముద్రము నిస్తరంగ గంభీరమై యుండుటలేదు; భావతరంగ కల్లోలితమై యుండెను. ఆకల్లోల తరంగములంబడి యాతని సర్వేంద్రియములును జెదరి కొట్టుకొని పోవుచుండెను. అతికష్టముతో నాతఁడాత్మసంయమనము చేసికొనుచునే యుండెను. కాని యాతని కాశక్తి నిలుచుటలేదు.

కల్యాణానందునకు నిరుత్సాహములేదు గాని యుత్సాహము కలుగుట లేదు. ఆతనికి నిరాశలేదుగాని యాశ కవకాశము కలుగుట లేదు. ఆసందిగ్ధావస్థలో నాతఁడు కొట్టుకొని పోవుచుండెను. ఎందఱనో దీనుల నుద్ధరింపఁజాలిన యామహాత్ముఁ డిప్పు డాత్మసముద్ధరణముకొఱకు కార్తుఁడై ప్రబోధానందానుగ్రహమున కెదురుచూచుచుండెను. కరుణాళుఁడగు ప్రబోధానందుఁ డాతని కటికష్టోపాసనము నేలవిధించెనో! కల్యాణానందునకది యిష్టమగు కష్టమేయని స్వామియుద్దేశమై యుండవచ్చును. కాని శిష్యుఁడగు కల్యాణానందున కట్లు తోఁచుటలేదు. ఆతఁ డాదేవీమూర్తిని దర్శింపఁజాలకుండెను. ఆతని ప్రాణములు చలించిపోవుచుండుటచేఁ గన్నులుచెదరిపోవుచుండెను. అంతలో నాదేవీమూర్తి యంతర్ధానమై పోయెను. అప్పు డాతఁడు శోకగద్గదస్వరముతో "హా దేవీ! ఎంతపాపాత్ముఁడను." అని పలుకుచు దుఃఖవివశుఁడై పడిపోయెను.

కల్యాణానందునకుఁ దెలివి వచ్చునప్పటికిఁ దాను

లిప్పుడు కట్టుపడిపోయినవి. ఆ గోపాలరా విప్పు డగపడుట లేదు. అగపడినను వేలకొలఁది ద్రవ్యమును విచ్చలవిడిగ వెచ్చించిన చేతులతోఁ గడుపుఁగూటికై వేంకటేశ్వరుఁ డే మొగము పెట్టుకొని యాతనియొద్దకుఁ బోయి యాచింపఁ గలఁడు? అన్నముకొఱ కితరులను దేవిరించుటకంటె నాత్మ త్యాగమే యుత్తమముగ నాతని కగపడుచుండెను. లక్షాధి కారియై జీవించిన లోకమున భిక్షాపాత్రముతో జీవించుట కంటెను దుర్మరణము మఱియొకటి యున్నదా?

కాని, వేంకటేశ్వరరావున కనసూయను దర్శింప వలయునను నాశ బలవంతముగ నడగించుచుండుటచే నాతని ప్రాణములు శరీరమునుండి వదలిపోఁజాలకుండెను. దేవీసత్ర మున నిత్యసంతర్పణములు జరుగుచుండె నను సంగతి నాతఁ డిదివఱకే వృద్ధబ్రాహ్మణునివలన వినియుండెను. ఆ మాట యాకస్మికముగ జ్ఞప్తికి వచ్చుటచే నాధార మేర్పడినదని సంతోషించి మెల్లగఁ గోటిలింగక్షేత్రమునకుఁ బోయెను. ఆ దేవీసత్రమున నన్నవస్త్రములు లభించినవి. అప్పుడచ్చట భుజియించుచు దినమంతయు నల్లాడి యనసూయను వెదకు కొనుచుండెను. ప్రతిదినమును మూఁడువేళలను దేవీపీఠమును సందర్శించి జగన్మాతను బ్రార్థించుచుండెను.

దినములు గడచిపోవుచున్నవి. ప్రాణసమానయగు నన సూయ యగపడుట లేదు. ఆమె జాడయైనఁ దెలుపువా రెవ్వరు నగపడకుండిరి. ఆ దుఃఖముచే నాతని ప్రాణములు తల్లడిల్లి పోవుచుండెను. ఆ పరితాపముచే నాతనికిఁ బ్రాణము

లను నిలిపికొనియుండుట మిగుల దుర్భరముగా నుండెను. మహా రాజువలె జీవించుట కాతని కన్నవస్త్రములు లభియించు చున్నవి. మహామాత దుర్లభదివ్యసందర్శన మాతనికి నిరంతర మును సులభముగ లభించుచున్నది. మహాపాపతాపసంహారిణి యగు పావనగాత్రమూతరంగిణి సర్వకాలములయందు నాతనికి స్వాగత మొసంగుచున్నది. అయినను లోకమంతయు నాతని కంధకారముగనే యుండెను. ప్రేమామృత దివ్యజ్యోతి యగు ననసూయ యాతని కన్నులకు దూరమై పోయినది!!

సాయంకాలపూజాసమయమున దేవీపీఠపార్శ్వము నందు నరిగ నానందాదేవి యెప్పుడును నిలిచియుండుతావున ననసూయ చిన్నబిడ్డనెత్తుకొని మాతృదేవతాప్రతిమూర్తిం బోలి నిలిచియున్న ట్లాతని యాశానయనములకుఁ బొడ కట్టెను. ఆనందోద్రేకముచే నాతఁ డామెను సమీపించుటకు లేవఁబోయెనుగాని యాకస్మికముగ నపచారభయ మాతని నడ్డగించివైచినని. స్వప్నభ్రాంతియేమో యనియెంచి యాతఁడు కన్నులను దుడిచికొని మఱియొకసారి పరీక్షించెను. అప్పుడచ్చట వేంకటేశ్వరుని కాత్మేశ్వరియగు ననసూయ యగపడలేదు! ఆనందమూర్తి యగు నాపసిబాలుఁ డిప్పు డామె కౌగిలిలో నాడు కొనుటలేదు. ఆ దేవీపరిచారిక యగు నానందాదేవియే యిప్పు డచ్చట నిలిచి భువనమాతను బూజించుచున్నది. ఆతని విభ్రాంతినయనముల కానందయే యనసూయ యైనది! ఆ విభ్రాంతిచేతనే యాతని కీయఖిలప్రపంచము ననసూయ మయం బుగ నగపడుచుండెను.

వేంకటేశ్వరుఁడుకూడఁ దుదకట్లే భావించుకొని తత్త్వమును నిశ్చయించుకొనియెను. ఆతని కారాత్రి యాహార మనవ్యాప్తమై పోయినది. అతని కన్నులకు నిద్రదూరమై పోయినది. ఆదేవీపీఠసాన్నిధ్యమున నాతని విభ్రాంతనయనముల కగపడిన యమృతమోహన సుకుమారవిలసిత వక్షోభాగయగు ననసూయాదేవీమూర్తి యాతని హృదయకమలము నధిరోహించి యుండెను! ఆతఁ డాదేవీధ్యానమునందే నిమగ్నుఁడై పోయెను. ఆ ధ్యానోన్మాదముచే నాతఁడు నిలిచినచోట నిలువఁ జాలకుండెను.

తదేకధ్యానముతో వేంకటేశ్వరుఁ డా పండు వెన్నెలలోఁబడి గోదావరీతీరమునం దున్మత్తునివలె సంచరించుచుండెను. ఆ వెన్నెలలో నాతని దృష్టికగపడిన ప్రతివస్తువు ననసూయవలెనే తోఁచుచుండెను. అనసూయ యొడిలోనున్న చిన్నబిడ్డ యవ్యక్తమధురస్వరముతో "నాన్న—నాన్న" యని యస్పష్టముగ నుచ్చరించుచున్నట్లును, నిట్టూర్పులు విడుచుచు ననసూయ శోకగద్గద స్వరముతో "నాయనా! వచ్చియు రాని నీముద్దుమాటల నానందముతో నీజనకుఁ డాలకించి నిన్నానందింపఁజేయు భాగ్యము నీకుఁ గలిగియు లేకపోయినది! తండ్రీ! భర్తృవంచితురాల నగునాగర్భమునం బుట్టుటచే నీ వింతటి నిర్భాగ్యుఁడ వై పోయితివి" అనివిలపించుచున్నట్లు నాతనికి గోచరించెను. కరుణరసోద్దీపకంబులగువాక్యము లాతనిహృదయగోళమున వజ్రాఘాతమువలెనుండెను.

ఆతఁడట్లే యున్మత్తుఁడై తిరుగుచుండెను. ఉద్భ్రాం

తుఁడై ప్రేమోద్రిక్తంబగు శోకగద్గదస్వరంబున “హా! ప్రాణేశ్వరీ, అనసూయా! ఈపాపాత్ముని పాపపంకమును నీపవిత్రప్రేమామృత రసలేశముచేఁ బరిమార్జితముగఁ జేసి త్వదేక శరణ్యుఁడగు నీదీను నుద్ధరించుకొనుము. ఎల్లెడల నగపడుచుండియు నాశ్రయమొసంగి యాదరింపకుండ నన్నేల యాయాసపెట్టెదవు? ప్రాణప్రియా! నీవు దయార్ద్రహృదయవు—నేను క్రూరచిత్తుఁడను. నీవుపావన ప్రేమమూర్తివి! నేనుపావకలుష విగ్రహుఁడను! అయినను నేను నీవాఁడను! దుర్భరావమానదుఃఖ విగ్రహుఁడను! అయినను నేను నీవాఁడను! దుర్భరావమానదుఃఖవికలసమయమునఁ గూడ నీవు నీయమృత మధురవచనములతో “నీవెప్పటికైన నావాఁడవే!” అని సత్యము వచియించితివి! సాధ్వీమణి వగునీవు నీసత్యవ్రతమును నిలుపుకొనఁగలవు. హృదయేశ్వరీ! నేను నీవాఁడను! నీవు నాదానవు!—అజ్ఞానముచే—ఆగ్రహావేశముచే నేనీ పరమార్థమును గ్రహింపఁజాలక పోయితిని! ఆత్మేశ్వరీ! అజ్ఞానకృతంబగునాయపరాధమును క్షమింపుము! నీకంటె నాకీలోకమున దిక్కెవ్వరియును లేదు. నిరంతరమును నీపవిత్రస్వరూపధ్యానముచే నాపాప చింతనము లన్నియును నిర్మూలములై పోయినవి. పశ్చాత్తాపజ్వాలలచే నా సర్వాంగకములును దహించికొనిపోవుచున్నవి. ప్రాణప్రియవగు నీవు నీ ప్రేమామృత కటాక్ష ప్రసారముచే నీయగ్నిజ్వాలనుండి నన్నుద్ధరింపుము! నీవేనాప్రాణమవు, నీవేనాప్రాణాధారమవు, నీవేనాగతివి, నీవే నానతివి—సతీశిరోమణీ! ఈదుఃఖమునుండి నన్నుద్ధరింపుము!

ఈ పరితాపమునుండినన్ను రక్షింపుము !" అని యుచ్చైస్స్వరంబున విలపింప నారంభించెను.

ఆ సమయమునం దనసూయయుఁ దనవలెనే క్షమాప్రార్థనముల గావించుచుఁ దన్ను వెదకుకొనుచున్నట్లు స్త్రీకంఠస్వరమున వెలువడుచున్న యార్తాలాపము లాకస్మికముగ నాతని చెవులఁబడియెను. ఆతఁడు తదేకధ్యానముతో నాలకించుచుండఁగా ననసూయ యాకస్మికముగఁ బ్రత్యక్షమైనట్లుగ పడియెను. తోడనే యాతఁడు శోకవిస్మయానంద పరవశుండై యొక్క పరుగునఁబోయి "సతీమణీ ! నానర్వాపరాధములను క్షమింపుము;" అనిపలుకుచు నారమణీమూర్తి పాదములపైఁ బడిపోయెను. తోడనే యారమణీమూర్తియును దుఃఖప్రకంపిత స్వరముతో "ప్రాణేశ్వరా ! నేను మహాపాపాత్మురాలను. నీవుక్షమించినచో నాపాపములు పరిమార్జితములు కాఁగలవు. క్షమింపుము !" అని విలపించుచు నిలువునఁగూలఁబడియెను.

వేంకటేశ్వరుఁడు కన్నులవిచ్చిచూచెను. ఆతని సర్వాంగకములొక్కసారిగఁ బ్రకంపితములై పోయెను. అగ్నిజ్వాలనుండి యవ్వలఁ బడిన ట్లాతఁడచ్చటినుండి చటాలునలేచి దూరమునఁ దూలి పడిపోయెను. ఆరమణీమూర్తి యెవ్వరు ? ఆతనికంటికిఁ గాలభుజంగినియైన రాజరత్నము ! !

ఇదియేమి ? వేంకటేశ్వరుఁడు సంజీవనీ మంత్రమును జపించుచుండఁగా మృత్యుదేవత సాక్షాత్కరించినదేమి ? ఆతఁడమృత ఫలము నారగించుచుండఁగా విషకీటము వెలువడిన దేమి ? ఆతఁడు నిత్యానందమయస్వర్గధామమును గోరుచుం

డఁగా నిరతాంధకూపము లభించినదేమి ? ఆతఁడు కలుష పూవులదండకొఱకు వెదకుకొనుచుండఁగాఁ గాలభుజంగిని యగపడినదేమి ?

వేంకటేశ్వరునిహృదయమునం దీభావము లన్నియు నొక్క సారిగ మెఱసి పోయెను. ఆతఁడు భయభ్రాంతుఁడై భయంకర మృత్యుముఖముం గాంచిన ప్రాణలుబ్ధునివలె నూర్ధ్వశ్వాసములతో నటనుండి యొక్కటేపరుగున వెడలి పోయెను. రాజరత్నము నిశ్చేష్టురాలై పోయెను. కొంతసేపటి కానిశ్శబ్దమగువెన్నెల వెలుఁగున దూరమునుండి గంభీరస్వర ముతో "వలదు! సాహసము చేయవలదు ! కుమారా! ఆత్మహత్య మహాపాతకము !" అనుశబ్దమును శీతల వాయు తరంగములనుండి రాజరత్నమునకు శ్రవణగోచరములయ్యెను.

రాజరత్నము భయసంభ్రమములతో గుభాలున లేచి వేంకటేశ్వరుఁడు పరుగెత్తుకొనిపోయిన మార్గము ననుసరించి యతివేగముగఁ బోయెను. ఎంతదూర మట్లుపోయిపరీక్షించినను వేంకటేశ్వరుఁడీఁక నామె కగపడలేదు. గౌతమీ పావన జల తరంగకలస్వనములు తక్క మఱియొట్టిశబ్దము నామెకు వినఁ బడను లేదు. ఆమె యట్లే తిరిగి తిరిగి యాయాసముచే నొక్కచోఁ బడిపోయెను.

౧౬

గురుభక్తి కళారత్నా
కరతరణము శిష్యజీవి కావరణంబున్
గురుభక్తి గలుగువారల
కఱదే సకలార్థసిద్ధి యగుట ధరిత్రిన్

గురుభక్తి-కావ్యకుసుమావళి.

ప్రబోధానందుని యవ్యాజ వాత్సల్యముచే రంగని యజ్ఞాన లేశము వదలిపోయినది. ఆతఁడు మాతృమందిరము నందలి సరస్వతీమందిరమున విద్యావంతుఁ డయ్యెను. మాతృదేవతా సాన్నిధ్యమునం దాతఁడు మాతృసేవా దీక్షితుఁడు కూడ నయ్యెను. మాతృదేవత రక్షాకంకణ మాతనికి లభించినది. శిష్యవత్సలుఁడగు ప్రబోధానందస్వామి యాతనికి రంగదాసుఁడను నామమును బ్రసాదించెను. రంగదాసుని హృదయ మిప్పుడు తీక్ష్ణభావమును వదలి శాంతరసపరిపూర్ణమై యుండెను. ఆఫలమునందలి పులుపు విరియఁబారి పోయెను. ఆజలము నందలి యడుసు దిగజారిపోయెను. ఆకాంతియందలి వేఁడి చల్లారిపోయెను. కాఁగి చల్లారినపాలవలె నాతఁ డిప్పుడు శాంతమూర్తియై యుండెను.

ధర్మ ప్రతిష్ఠాపనమునకు ధర్మమే యాధార మైనదని రంగదాసుం డిప్పటికి సంపూర్ణముగ గ్రహింపఁగలిగెను. ఆతఁ డిప్పుడు ప్రబోధానందస్వామి యనుమతింగైకొని మాతృదేశ మంతటను సంచారముచేయుచు మాతృభక్తి, సర్వసోదరత్వము, భూతదయ యను విషయములంగూర్చి యుపన్యసింప

నారంభించెను. ఆమాతృభక్త శిఖామణి తంబుర చేబూని పాడుచు నావేశనృత్యములం గావించుచు వీథులవెంట నుపన్యసించుకొనుచుఁ బోవుచుండెను. అతని ధర్మోపన్యాసముల నాలకించినవారు అతని యావేశ తాండవములం గాంచినవారు పరక్షణమునందే భక్త్యావేశపరవశులై పోవుచుండిరి; మాతృసేవా పరాయణు లగుచుండిరి.

అతనికి దొంగరంగఁడను నపఖ్యాతి దూరమై పోయినది. అతనిఁ జూచుటకుఁగూడ భయపడువారందఱు నిప్పుడాతని తత్త్వముం దెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. అతఁ డేకులమువాఁడో యింతవఱ కెవ్వరికిని దెలియదు. కాని యార్యధర్మ నిరతుఁడగు నాతని నాంధ్రులందఱు నాత్మీయుని గనే భావించుచుండిరి. మాతృసేవాపరాయణుఁడగు నాతఁడుం కూడ నందఱ నాత్మీయులుగనే తలంచుకొను చుండెను. అతని నెఱిఁగినవారందఱు నింతలో నింతవాఁ డెట్లయ్యె నని యాశ్చర్యపడుచుండిరి. ఆశ్చర్యము కాదా! పాదములంబోఁ దన్ని పాఱవైచిన పాషాణము పద్మరాగమణియైనది! చేతులతోఁ దుడిచివైచిన యశ్లీలశబ్దము చింతామణీ మంత్రమైనది!

అతని యుపన్యాసములు సర్వజన సమ్మతములై యుండెను. సర్వధర్మ సంకలితములై యుండెను. ఆప్రబోధ కుక్కుటారావములు త్రయీసమ్మతములై త్రికాలావబోధకములై యాంధ్రసోదరుల నందఱ నానందోత్థితులం గావించుచుండెను. అందఱు నాప్రబోధ వాక్యముల నాలకించి యావిధ

ముగ నాచరించి యాత్మధర్మ పరిపాలకులై మాతృసేవా నిరతు లగుచుండిరి. అందఱును మాతృమంత్రమును జపించు చుండిరి. అందఱును దమతమ యంతరంగములయందే మాతృ దేవతామందిరమును సందర్శించుచుండిరి. ఆమాతృ మంత్ర ధ్యానముచే నాంధ్రులయంతరంగముల యందు సర్వసోదర సద్భావము జాగరిత మగుచుండెను. పరస్పరభిన్న భావములు పటాపంచలై పోవుచుండెను. అజ్ఞానాంధకారము విరిసిపోవు చుండెను. అందుచే మాతృమందిర మనిన మాతృదేశమే యనియు, మాతృసేవ యనిన మానవసేవయే యనియు మాతృధర్మదీక్ష యనిన నాత్మోద్ధరణదీక్షయే యనియు విస్పష్టముగ నందఱకును దెలిసి పోవుచుండెను.

రంగదాసుఁడు మునుపును, ఇప్పుడును సుప్రసిద్ధుఁడే యయ్యెను. కాని యిప్పు డీతఁ డాతఁడు కాఁడు. భయంకర మగు నీ యిహజీవనమునందే యీతనికిఁ బావనజన్మాంతరము కలిగినది.

రంగదాసుఁడు పట్టణములయందును బల్లెలయందును దిరిగి తిరిగి యుపన్యాసముల నిచ్చుచుఁ గ్రమముగాఁ బిఠా పురమునఁ బ్రవేశించెను. ఆతని యుపన్యాసములకుఁ బీఠము లక్కఱలేదు. పెద్ద లక్కఱలేదు. ప్రణామము లక్కఱలేదు. ప్రత్యుత్థానము లక్కఱలేదు. ఆతఁడు మాధవపుష్కరిణికి సమీపమున మసీదునొద్ద రథములు నిలుచు బయటియందలి రాజమార్గమున నిలువఁబడి పరమానందముతోఁ దంబుర మీటుచుఁ బ్రేమసూచక స్వరమున నీ క్రిందివిధముగ గానము చేయ నారంభించెను.

అందఱకు నొక్కతెయె తల్లి ♦ యన్నలార!
అందఱకు నొక్కఁడే తండ్రి ♦ యన్నలార!
అందఱకు నొక్కటే గతి ♦ యన్నలార!
యన్నలము తమ్ములము మన ♦ మాంధ్రులార!—
దారధనపుత్రవాంఛల ♦ బారినిబడి
తెలివి యుండుటచేఁ బశు ♦ వులను మించి
విశ్వసోదరభావంబు ♦ విస్మరించి
తల్లడిల్లుచు నుంటిమో ♦ తమ్ములార!—
తాను దనపండుఁ దినఁబోదు ♦ తేనెయరఁటి;
తాను దనపాలఁ గ్రోలదు ♦ ధన్యసురభి;
తాను దనతావిఁగ్రోలదు ♦ తమ్మిపూవు;
జగతిలో నరుఁ డొక్కఁడే ♦ స్వార్థపరుఁడు!—
ధారుణీదేవి భరియించు ♦ తల్లి మనకు
ధాత్రిదేవత పోషించు ♦ తల్లి మనకు
అఖిలజీవులఁ దనకడు ♦ పారఁగన్న
తల్లి భూదేవి యొక్కరి ♦ ధనముగాదు!—

ఒకని ముట్టుట దోష మెం ♦ డొకనిచెంత
నొలసియుండుట దోష మిం ♦ కొకనితోడ
మాటలాడుటే దోష మి ♦ దేటిమాట!
హరిహరీ! యేకగర్భజు ♦ లై నమనకు?—
పేదలగుసోదరులనోట ♦ బెడ్డఁగొట్టి
యనుభవంబునకంటె న ♦ త్యధికవృత్తి
ధనము ధాన్య మార్జించి పె ♦ త్తనము సేఁత
వసుపతిత్వమె? తస్కర ♦ త్వంబుగాక—
పొట్టకును బట్టకును లేక ♦ పొక్కి పొక్కి
తోడిబిడ్డలు మలమల ♦ మాడుచుండఁ
గోటలును పేటలును గల్గి కులుకుచుంట
ముష్కరత్వంబు కౌక పై ♦ భుత్వ మగునె?—

కలిమిగలవారు లేనివా ♦ రలకు మిగులు
లేనివారలు కలవారి ♦ లెంక లగుచుఁ
దలఁచి వర్తించుచున్నంత ♦ దనుక మనకుఁ
బాపనిష్కృతి లేదయ్య ! ♦ భారతులార !—
సకలజీవసంతతులకుఁ ♦ జాలినంత
యన్నమును గూర్చుచున్నది ♦ కన్నతల్లి
కడుపుగాలెడితమ్ముల ♦ కన్ను మూసి
యారగింప నోరాదు నే ♦ యన్నలార !—
కలిమిలేముల భేదముల్ ♦ కొలఁదిగొప్ప
భేదములు, జాతిభేద వి ♦ వాదములును
దలఁపవలదయ్య ! సర్వసా ♦ దర్శ్యదృష్టి
నఖిలం గూర్పుఁడయ్య ! మా ♦ యన్నలార !—
ఏకఫలభోగకాంక్ష చే ♦ నెట్లు పక్షు
లేకవృక్షాశ్రయంబున ♦ నెసఁగు; నట్లె,
యేకఫలకాంక్ష చే మన ♦ మేకదేశ
మాతఁ గొలువంగవలెనయ్య ♦ భారతులార !—

సీ॥ మనమహారాజు లాత్మశ్రీ స్వభోగార్థ
మే కల్గలేదని ♦ యెంచుదాఁక
మనభూమినాథు లాత్మకుటుంబభుక్తికే
తమకల్మి కాదని ♦ తలఁచుదాఁక
మనవణిగ్వర్య లాత్మపరివృత్తి ధనాభి
వృద్ధికే యనుబుద్ధి ♦ విడుచుదాఁక
మనలోనమన మొక్క ♦ జననిగర్భమునుండి
యరుగుదెంచితి మని ♦ యరయుదాఁక
శాత్రవోపద్రవంబు, ద ♦ స్కరభయంబు,
భీమదుర్భిక్షపీడ, వి ♦ భేదబాధ
తొలఁగిపోదయ్య ! యిఁక శాంతి నిలువదయ్య
యాత్మసంగతి లేదయ్య ! ♦ యాంధ్రులారా !—

నిమిషములో వేలకొలఁది జను లాప్రదేశమంతటను నిండిపోయిరి. ఆతనిగంభీర స్వరమందఱకును విస్పష్టముగ విన వచ్చుచుండెను. ఆప్రబోధవాక్యములచే నందఱు నానందముగ్ధు లగుచుండిరి. వచ్చినవారు కదలుటలేదు. చిన్నలు, పెద్దలు, స్త్రీలు, పురుషులు, మూఢులు, జ్ఞానులు, వీరువారననేల? అందఱకు నతని వాక్యము లమృతమయములుగానే యుండెను. అతనిలో నేమున్నది? ఆప్రబోధానందుని మహిమలోనున్నది. ఆమాతృదేవతకటాక్షములో నున్నది. మునుపటి యా రంగఁడు కాఁడా యీ రంగదాసుఁడు?

౧౭

తొలుపుఁదక్కిన పౌష • పూర్ణిమారజని
వరశరచ్చంద్రికా • వసనంబుఁ దొడిగె;
అవశయై సొక్కిన • యాషాఢసరసి
ప్రావృడ్ఘనాతప • త్రచ్ఛాయ నిలిచె;
చెలువేదియున్నదై • శిరఱతాతన్వి
లలితవసంతవి • లాసంబుఁగాంచె.

ఏకాంతసేవ.

అప్పుడు, శ్రీకల్యాణానందస్వామి పాదసాన్నిధ్యమునం గావించినదృఢప్రతిజ్ఞ నిప్పటికిని సక్రమముగఁ బరిపాలించుచునే యుండెను. ఆతఁడు పాడిపంటలతోడను ధనధాన్యములతోడను దులతూఁగుచుండెను. ఆతనిగోరక్షణశాల యాంధ్రదేశమున

మప్రసిద్ధమయ్యెను. అతఁడంత్యకులజుఁడుగా నుండియు మద్యపానాదిదుర్వ్యసనదూషితులగు నగ్రవర్ణములవారికంటెనునత్యుత్తమ గుణసంపన్నుఁడై యుండెను. అతని ప్రియైకపుత్రికయగు ముత్యాలిప్పుడు పదునాలుగేండ్ల వయసు కలదయ్యెను. ఆమెకుఁ బెండ్లియీడు వచ్చినది. కాని, యభినవ యౌవనవతియగు నావిద్యావతి కన్నివిధములఁ దగువరుఁ డాతనికులమునం దగపడుట లేదు. అప్పని కది యొక్కటియే విచారముగ నుండెను.

కులమువాఁ డను నుద్దేశముతో బంగరుబొమ్మవంటి యాబాలిక నొకపశుప్రాయునకుఁ గట్టిపెట్టుట యాతని కిష్టము లేక యుండెను. అందుచే ముత్యాలున కింకను బెండ్లి కాలేదు. క్రైస్తవమతము నవలంబించిన శూద్రుఁ డొకఁ డాబాలిక రూపయౌవన గుణసంపత్తిం జూచి యానందించి యొకనాఁ డప్పనియొద్దకుఁబోయి తనకా బాలికనిచ్చి పెండ్లిచేయవలయు నని యప్పనిం గోరెను. అప్పని కా సంబంధము బాగుగనే యున్నట్లగపడియెను. వరుఁడు విద్యావంతుఁడే కాక ధనవంతుఁడు. రూపవంతుఁడు. మతముచే నెట్లయినను గులముచేఁ దమకంటె గొప్పవాఁడు. అందుచే నాతని కా సంబంధముచేయఁదగిన దని తోఁచెను. ఆతఁడు తనయుద్దేశమును దనభార్యకుఁదెలిపెను. ఆమె భర్తమాట కెదురాడలేదు. ముత్యాలున కాసంగతి తెలిసి తండ్రియొద్దకుఁ బోయి "తండ్రీ! నాకాతని బెండ్లి యాడుట కిష్టములేదు. పెండ్లియాడఁదలఁచినచో నేనేనామనసు వచ్చిన వరుని గోరుకొందును! అంతవఱకును నీవు నాపెండ్లికై బెంగపెట్టుకొనవలదు!" అనిచెప్పెను.

అప్పుడు తనప్రేమైకపుత్రిక యగు ముత్యాలును గన్నుల కద్దుకొని పెంచుకొనుచున్నాఁడు. ఆమె మనసున కెట్టి కష్టమును గలుగకుండఁ జూచుకొనుచున్నాఁడు. ఆమె గుణవతి యనియు, వివేకవతి యనియు నాతనికి సంపూర్ణవిశ్వాసమున్నది. అందుచే నప్పుడు తన ప్రియపుత్రికమాట కడ్డు చెప్పఁజాలకపోయెను. బిడ్డకు నచ్చినవరునకిచ్చి పెండ్లిచేయుటయే సర్వోత్తమవివాహమని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనియెను.

ఏఁడాదినుండి ముత్యాలునకు రంగదాసుఁ డగపడుట లేదు. ఆ బాలిక పవిత్రప్రేమమయ ప్రథమదృష్టులు ప్రప్రథమమునం దాతని ప్రేమమయమూర్తియందే ప్రసరించెను. పరిచయవశంబున నా ప్రేమాంకురము క్రమక్రమముగఁ బ్రేమవల్లరి యగుచుండెను. ఇరువురి హృదయములయందును నజ్ఞాతముగ నంకురించి పల్లవించుచున్న ప్రణయలతాతత్త్వమిరువురకు నగ్రాహ్యమేయై యుండెను. కాని తెలియకుండఁగనే యా యిరువురును బరస్పర ప్రేమబద్ధులై యుండిరి. అన్యోన్య సందర్శనములేని వారిశిశిరకాలమునం దా ప్రణయవల్లరి యాకురాల్చినది. వాడిపోవుటకుఁ గాదు. వసంతోదయమున మరలఁ బూర్వాధిక రమణీయముగఁ బల్లవించుటకే— పుష్పించుటకే—ప్రణయామృతఫలసిద్ధిం గాంచుటకే!!

తొంటికంటెను బరమపావనమూర్తియై వచ్చి యుపన్యాస మిచ్చుచున్న రంగదాసునిఁ బరమానందవికసిత నయనములతో ముత్యాలు చూచినది. ఆతని పవిత్రోపన్యాస

సారమును గ్రహించినది. అప్పు డామె హృదయాంతరాళ మున మినుకుమినుకు మనుచున్న ప్రేమజ్యోతి యొక్కసారిగ నుజ్జ్వలితమైన ట్లయ్యెను. ఆమె దూరమునందుండి యట్లే చూచుచు నానందపరవశయై నిలువఁబడిపోయెను. ఉప న్యాసానంతరమున రంగదాసునకుఁ బ్రేమైకమూర్తియగు ముత్యాలు నొకసారి చూచిపోవలయునని కోరిక కలిగెను. పిఠాపురమువచ్చి ప్రణయసుందరి యగునామెను జూడకుండ నాతఁ డెట్లు పోఁగలఁడు?

అతఁడు మాలపల్లెకుఁ బోవుచుండఁగా నాకస్మికముగ ముత్యా లాతనికంటఁ బడియెను. ఆసందర్శన మాత్రముచేతనే యాతఁ డానందపులకితుఁ డై పోయెను. సంవత్సరమునకుఁ దరు వాత మరల సందర్శనము! ముత్యా లిప్పు డమృతమోహన మూర్తి యైయుండెను. అప్పుడు ముత్యాలు లజ్జామధురమంద స్మితవదనయై రంగదాసునకు నమస్కరించి మృదులస్వరంబున "అనుగ్రహమున్నదా? ఈ చరణసేవకురాలు జ్ఞాపకముగ నున్నదా?" అనియెను.

ఆపరిశాంతమధురస్వభావ మెవ్వరిహృదయము నాకర్షింపదు? రంగదాసునకు సర్వేంద్రియములు నమృతావగాహనం బాచరించిన ట్లయ్యెను. అతఁ డానందకంపిత స్వరముతో "లేకేమి? ఈ ముత్యాలపేరు నిరంతరము నాకన్నులఁ గట్టినట్లే యున్నది." అనియెను.

ముత్యా—అదియే నాకోరిక. నేనిప్పుడు ధన్యురాల నైతిని.

రంగ—నీవు సుఖముగఁ జదువుకొనుచుంటివా?

ముత్యా—మీదయచే నాకెట్టికష్టమును లేదు.

రంగ—మీతల్లిదండ్రులు క్షేమముగ నున్నారా?

ముత్యా—సుఖముగ నున్నారు.

రంగ—నీయూ పీనినదా?

ముత్యా—మీయనుగ్రహముచే నది బ్రదికినది. కోడె దూడను బెట్టినది.

రంగ—చూతము; పద—

ఇరువురును సంతోషముతో మాలపల్లెం బ్రవేశించిరి. అప్పఁడానందముతో రంగదాసు నెదురుకొని యింటికిఁ దీసికొని పోయెను; పరస్పరకుశలసంభాషణములచే వారి కొంతకాంతసే పానందముగఁ గడచిపోయెను. రంగదాసుఁడు వారిని విడువలేక విడువలేక తుద కెట్లో యందఱను వీడుకొని వెడలిపోయెను.

౧౮

ఈయల్పశక్తితో ♦ నీరేణుకణము
ఈమహాతత్త్వమం ♦ దెనసినదాఁక
ఈ ప్రేమరసముతో ♦ నీయల్పవీచి
యీసుధార్ణవమునం ♦ దెనసినదాఁక
ఈ స్నేహరసముతో ♦ నీదీపకళిక
యీదివ్యతేజమం ♦ దెనసినదాఁక
ప్రాణేశ! నీదివ్య ♦ పాదపద్మముల
భావించి సేవించి ♦ భక్తిఁ బూజింతు

ఏ కాం త సే వ

ముత్యాలునకు గుండె గుభిల్లుమనిపోయెను. ఆతని దన యింట నుండుమని చెప్పుట కామె కధికార మెచ్చట నున్నది? ఆ యాణిముత్యము నీలిదారమునఁ గూర్పఁబడి యుండెను. ఆ బంగరుచిలుక యినుపపంజరమునం జేర్పఁబడి యుండెను. ఆ సుందరమందిరము పల్లెగూడెమునఁ గట్టఁబడియుండెను. అందుచేతనే యామెకంతటి సన్మానభాగ్యము లేకుండఁబోయినది. ఎంతటిరూపగుణ సంపన్నురాలైన నేమి? ఆమె కడజాతి యందు జన్మించినది. అదియే యామెకుఁగల గొప్పయవరోధము.

ముత్యాలున కేమియును దోఁచుటలేదు. ఆమె మనసు పరిపరి విధములఁ బరుగులెత్తుచుండెను. తమ కుటుంబమునకు రంగఁడు మఱవఁదగని మహోపకారమును గావించియుండెను; హీనజాతి యనియైనఁ దలంపక తన్నుఁ బ్రాణముకంటె నెక్కుడుగఁ బ్రేమించుచుండెను. ఆతని ఋణమును దీర్చికొనుట కుపాయ మేమున్నది? ఆప్రేమమయున కాత్మసమర్పణముం గావించి కృతకృత్యతఁ గాంచవలయునని ముత్యాలు వేడుక పడుచుండెను.

నేనాతని బ్రేమించుచుంటిని. నన్నాతఁడు ప్రేమించుచుండెను. ఇట్టిచో మేమిరువురము నేలకలిసి యుండఁగూడదు? అయ్యో! ఎంత ప్రేమించుచున్నను నేను జండాలకన్యకను గాదా? ఆతఁడు నన్నెట్లుకలుపుకొనుట కంగీకరించును? ఎంత విలువగలదైన నను బాదరక్షలకుఁబర్యంకసౌభాగ్యము లభించునా? ఎంతటి యవివేకము! కులమునుదలంపక తలకుఁ దగనికోరికఁ

గోరుకొనుచున్నాను. బ్రాహ్మణజాతినై పుట్టి పూజాపత్రిమను గావలయు ననుకొనుచున్నాను—ఏమి ? సిద్ధించుట కవకాశము లేకపోవచ్చునుగాని కోరుకొనుట కభ్యంతర మేమున్నది? హీన కులమున జన్మించినంత మాత్రముచే జీవితము నిరర్థకమై పోవలసినదేనా ? పంకమునం జనియించినపద్మిని పరిమళించుట లేదా ! దయామయుఁ డగునాతని నర్థించి చూచెదను. అతఁ డంగీకరించినను నంగీకరింపకున్నను నాహృదయమున కాతఁడే యధీశ్వరుఁడు ! నాకన్నుల కాతఁడే యానందము. నాజీవితమున కాతఁడే నాథుఁడు ! నా కాతఁడే దైవము ! ఆప్రణయ స్వరూపుని పాదములఁ బట్టుకొని ప్రార్థించెదను. పాదదాసిగ నంగీకరించువఱకుఁ బ్రాణములనైనవిడిచెదనుగాని పాదములను విడువను.”

అని యనేకవిధముల భావించుకొనుచు నాబాలిక యర్థ రాత్రివేళఁ దల్లిదండ్రులకుఁ దెలుపకుండఁగనే యిల్లువిడిచి బయలుదేఱెను. అప్పుడే చంద్రోదయ మగుచుండెను. ఆ యస్పష్ట చంద్రాలోకమునం దామె యేకాకినియై నిర్భయముగ శ్రీరాజరాజేశ్వరీ సత్రమునొద్దకు వచ్చెను. చాలరాత్రి యగు టచే నాసత్రి ద్వారము లన్నియును మూయఁబడి యుండెను. రాజమార్గము జనసంచార శూన్యమైయుండెను. అస్పష్టమగు నాపొడుపువెన్నెలలో నశ్వత్థ వృక్షాంతరాళమునం దామె యొక్కతెయే నిలువఁబడి యాలోచించు కొనుచుండెను.

రంగదాసుఁ డాసత్రమున విడిసియుండెనని యామె యెఱుంగును. కాని యాతనిపేరుపెట్టి పిలుచుట కామెకుసిగ్గుగఁ

దోఁచెను. తాను వచ్చిన ట్లాతని కెట్లు తెలియును ? ఆమె యించుకసే పాలోచించెను. ఆతఁడు దయార్ద్రహృదయుఁడు. ఎంతనిద్దురలో నైన నార్తనాదము నాతఁ డాలకింపఁగలఁడు; ఆ యర్ధరాత్రివేళ నాతని సందర్శనమున కంతకంటె నుపాయాంతర మేమియు నామె కగపడలేదు. అప్పుడామె ద్వారమును సమీపించి శోకగద్గదస్వరముతో "అయ్యో! దొంగలు! దొంగలు! రక్షింపుఁడు! రక్షింపుఁడు!" అని కేకలువైచెను.

గాఢనిద్రలోనున్న రంగదాసుని కర్ణయుగళమునం దాయార్తనాద మెట్లు ప్రవేశించెనోగాని యాతఁ డులికిపడి లేచి "భయములేదు. వచ్చుచున్నాను. భయములేదు" అని కేకలువైచుచుఁ దత్తరముతోఁ దలుపుతీసికొనివచ్చి యొక్క పరుగునఁబోయి యామెను సమీపించెను. అప్పుడు ముత్యాలు దీనగద్గదస్వరముతో "రక్షింపుము. రక్షింపుము." అని ప్రార్థించుచు నాతనిపాదములను బట్టుకొనియెను.

రంగదాసు కంఠస్వరమునుబట్టియే ముత్యాలు నానవాలు పట్టెను. ఆవెన్నెలలో నొంటిగవచ్చి తనపాదములపైఁ బడియున్న యామెంజూచి విస్మితుఁడై "ఏమి ? ఏమైనది ? భయములేదు. నీవొంటిగ నిచ్చటి కింతరాత్రివేళ నెందుకు వచ్చితివి ? దొంగలెవ్వరు ?" అని తత్తరముతోఁ బ్రశ్నించుచు నామెను లేవనెత్తెను.

ముత్యాలు లజ్జావనతవదనయై మృదులస్వరముతో "దొంగలెవ్వరును లేరు. నేనే దొంగనై వచ్చితిని" అనియెను.

రంగ—నీతో నెవ్వరు వచ్చిరి ?

ముత్యా—నేనెవ్వరికిని దెలియకుండఁగనే వచ్చితిని.

రంగ—ఏమి ?

ముత్యా—మీదర్శనముచేయుటకు—

రంగ—సాయంకాలమునఁ జూచితివి కాదా ? మరల నుదయమున రమ్మనిన రానా ? ఇంతరాత్రివేళ నొంటిగ వచ్చు టెందుకు ?

ముత్యా - ఏకాంతగ మిమ్ము దర్శించుటకే - ఏకాంత ముగ నాప్రాణములను జలింపఁజేయుచున్న నామనోరథము నేకాంతముగ మీకు విశదపఱచుకొనుటకే - మిమ్ముఁ బ్రార్థించుటకే వచ్చియుంటిని.

రంగ—నీకంతటి కష్ట మేమికలిగినది ?

ముత్యా—నాకోరిక దుర్లభ మగుటచేతనే నాప్రాణ ములు తల్లడిల్లిపోవుచున్నవి.

రంగ—నీకోరిక యేమో తెల్పుము.

ముత్యా—తీర్చెదనని యభయప్రదానము గావించి నచో దెలిపెను.

రంగదాసు నిర్విణ్ణుఁడై పోయెను. ఆబాలిక కోమలహృ దయమునం దెట్టియభిలాష యున్నదియో యాతనికిఁ దెలిసి పోయెను. ఆగాలియే తనహృదయకమలమునుగూడఁ జలింపఁ జేయుచున్నదని యాతనికి బోధపడియెను. ఆబాలిక ప్రణయ మృదులహృదయ మెంతతల్లడిల్లి పోవుచున్నదో యనుభవమును బట్టి యాతఁడు తెలిసికొనియెను. ఏమిచెప్పుటకు నాతనికి నోరాకుటలేదు. ఏమిచేయుటకు నాతఁడస్వతంత్రుడై యుండెను.

అతఁడు మరల నదేమాటగ "నీకోరిక యేమో తెలుపుము!" అనియెను.

ముత్యాలు లజ్జావినయ వినమితవదనయై చేతులు దోయిలించి దీనగద్గదస్వరముతో "దయామయా! అభయ ప్రదానముం గావింపుము. కరుణాళుఁడ వగునీమంగళగళ సూత్రమును నాకంఠముసం దలంకరించి నన్ను బ్రదికించితివి. నేను నీ ప్రేమపాత్రురాలను. నీ ప్రేమార్ద్రహృదయమునకు నే నాత్మసమర్పణముఁ గావించుకొనుచున్నాను. కృపామతివై యభయప్రదానముం గావింపుము "అని వేడుకొనియెను.

రంగదాసుని ప్రేమార్ద్రహృదయము కరగినీరై పోయెను. అతఁ డించుక సే పాలోచించి నిట్టూర్పువిడిచి "బాలికామణీ! ఆకస్మికముగ నేనిప్పు డేమియును జెప్పఁజాలను! - నీవునాతోఁ గూడ రాఁగలిగినచో..."

అర్థోక్తియందే ముత్యాలు " మీరెచ్చటికి రమ్మనిన నచ్చటికి వచ్చెదను. మీ రేమిచేయుమన్నను జేసెదను. మీ యడుగులో నడుగువైచి వచ్చుటకంటె నాకీలోకమునఁ గోరఁ దగిన దేమున్నది? మీ చేతిలోఁ జేయిగలిపి పనిచేయనినాఁడు నా కీ జీవితముతోఁబని యేమున్నది? నీవే నా లోకము—నీవే నా యానందము - నీవే నా స్వర్గము. నీ కంటె నా కీ లోక మున శరణ్య మేమున్నది? " అని యాతని పాదములపైఁ బడియెను.

అప్పుడు రంగదాసుని కర్ణరంధ్రములయందు "స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి" అను నార్యోక్తి ప్రతిధ్వనించుచుండెను.

ఆతని ప్రేమార్ద్రహృదయమున నాదర్శ సతీమణియగు వసుంధతీదేవి జ్యోతిర్మూర్తియై యగపడుచుండెను. ఆదిశక్తియగు మాతంగినీమాత శాంతశృంగారమూర్తియై సాక్షాత్కరించుచుండెను. ఆతఁడు ప్రేమానందపరవశుఁడై యూసెను లేవనెత్తి సాంత్వనస్వరములో "నీ జనకుఁ డంగీకరించునా" అని ప్రశ్నించెను.

ముత్యాలు సంతోషముతో "అనాయాసముగ నమృతము లభించుచుండ నక్కఱలేదను నవివేకి యుండునా?" అనియెను.'

రంగ - అట్లయినచో నీ తండ్రియొద్దకు రమ్ము!

ఇరువురు నప్పుడే యచ్చటినుండి బయలుదేఱిపోయిరి.

౧౯

ఆతిపిపాసాశాంతి ♦ కమృతంబు దొరకె;
అతనుతాపనివృత్తి ♦ కౌషధం బొదవె;
తనువెల్లఁ బులకించెఁ ♦ దన్మయత్వమున;
అంతరంగము పొంగె ♦ నానందగరిమ;
పడియుంటి నవశనై ♦ భవదంతికమున
నన్నుద్ధరింపవే—

ఏకాంతసేవ

అనసూయకుఁ గష్టదశ వదలిపోయినది. ఆమె కిప్పుడు పూర్వముకంటె నధికముగ శుభసౌభాగ్యముల ననుభవించు సుఖకాలము వచ్చినది. అతిదుర్లభంబులగు మాతృదేవతా

ప్రేమమయకటాక్ష వీక్షణము లామెపైఁ బ్రసరించుచున్నవి. పుణ్యచరిత్రయగు ననసూయ పుంజీభవించిన శక్తిస్వరూపము; మూర్తీభవించిన శాంతిస్వరూపము; ఏకీభవించిన ధర్మస్వరూపము - అనసూయ యిప్పుడు తన చిన్నబిడ్డ నెత్తుకొని మాతృదేవీపీఠ పార్శ్వమున రెండవ మాతృదేవతవలె నిలువఁబడి యుండెను. ఆనందాదేవి పరమానందముతో సర్వార్థచింతామణీమూర్తిని రక్షాసూత్రమునఁగూర్చి యా బాలకు కంఠము నలంకరించి యాశీర్వదించుచున్నది. జోగమ్మ యానందముతోఁ జూచుచుండెను. అనసూయ యానందమునకు మేరలేకుండెను. తమ కుటుంబము నెన్నియో తరముల నుండి భోగభాగ్యములచేఁ దులదూఁగించుచున్న యా దివ్యమూర్తి యనాయాసముగఁ దనబిడ్డకు మరల లభించినది. తన కిఁక భర్తృసందర్శనసౌభాగ్యము సమీపమునందే లభింపఁగలదని యనసూయ కప్పుడు ధైర్యము కలిగినది.

ఆసంతోషముచే ననసూయ యానందపులకితశరీరయై భక్తిరసావేశ హృదయముతో నాదిశక్తి యగునాజగన్మాత యెదుట వినయ వినమితవదనయై నిలువఁబడి ప్రార్థించుచుండెను. మాతృసందర్శనార్థులై వచ్చిన మాతృభక్తులందఱు నానందముదితులై యాలోకించుచుండిరి. అంతలో నాకస్మికముగ నెవ్వరో యొకరమణీమూర్తి యామఠమునఁ బ్రవేశించి యాభక్తమండలము నొత్తిగించుకొనుచుఁ బోయి యార్తస్వరముతో "తల్లీ! ఈతల్లినన్నిధిని నాతప్పులను క్షమించి నన్నుద్ధరింపుము." అని పలుకుచు దేవీప్రార్థనము చేసికొనుచున్న యనసూయపాదములపైఁ బడియెను.

అనసూయకు ధ్యానభంగ మయ్యెను. ఆమె సంభ్రమముతో, బాదములపైఁబడిన యాయువతిని లేవనెత్తి విభ్రాంత నయనములతో నామెను దిలకింప నారంభించెను. అప్పు డాయువతి శోకగద్గదస్వరముతో "తల్లీ! నీవు నన్నెఱుఁగక పోయినను నిన్ను నే నెఱుంగుదును. నేను నీసుఖమార్గమునకు సునిశితకంటకమును - నీయానందచంద్రికల కకాలమేఘమును - నీజీవన సర్వస్వమును బలవంతముగ నేనే యపహరించితిని. దయామయీ! దయామయి యగుజగన్మాతయెదుట నాతప్పులను క్షమించి దాసురాలిగ ననుగ్రహింపుము. నీకృపాలేశముకంటె నా ఘోరపాపమునకు నిష్కృతిలేదు. నీశీతల కటాక్షములకంటె నాహృదయపరితాపమునకు శాంతిలేదు. నీ మధురవచనముల కంటె నా మానసికవ్యాధికి మందులేదు. తల్లీ! కరుణింపుము." అని ప్రార్థింప నారంభించెను.

అనసూయ ఱిచ్చవడి చూచుచు నిలువఁబడి పోయెను. ఆమె యెవ్వరై యుండునని యాలోచించుకొనియెను. అంతలో నామె కా నాఁటిచిత్రపటము కన్నులఁ గట్టిన ట్లగపడియెను. తోడనే యామెకు రాజరత్నము మాట జ్ఞప్తికివచ్చెను. ఆ రమణీమూర్తి రాజరత్నమే. చిత్రప్రతిమవలె నామె నిశ్చేష్టయైపోయెను. జోగమ్మ యామెను లోనికిఁ దీసికొనిపోయెను.

అప్పు డానందాదేవి గంభీరస్వరముతో "నీకుఁ బశ్చాత్తాపము కలిగినచో నీజగన్మాత నీసర్వాపరాధములను క్షమింపఁగలదు" అనియెను.

రాజ—తల్లీ! పశ్చాత్తాపదుఃఖమును సహింపఁజాలక

బలవన్మరణమునకు సాహసించితినిగాని పాపాత్మురాల నగు టచే దారుణ నరకభయంబునఁ జావలేకపోయితిని. నా చరిత్రము పాపకళంకిత మైపోయినది.

ఆనం—కొంతవఱకు నీ చరిత్రము నేనెఱుంగుదును. నీ విచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి ?

రాజ—తల్లీ! నాయక్క యగునాగమణి మాటలకులోఁ బడి నేనామె యిచ్చవచ్చినట్లుగ మెలంగితిని. అట్టి నా మూల మున వేంకటేశ్వరునియమృతమయజీవనము విషమయమైపోయి నది. నా యక్కయును కృతఘ్నుఁడగు దామోదరునివలలోఁ బడి కేవల ధనలోభముచే వన్నధోలోకమునకుఁ ద్రోసివైచి నది. దామోదరుని మూలమున వేంకటేశ్వరుని సర్వస్వమును నాశనమై పోయినది. నిరాధారుఁడగు వేంకటేశ్వరుని నాయక్క నాకుఁ దెలియకుండ నాయింటికి రానీయకుండఁ దరిమివైచినది. నాకాసంగతి తెలిసినతోడనే నాకు నాయిల్లసహ్యామై పోయి నది - నాయక్కతోడి సాహచర్య మసహ్యామై పోయినది- నాజీవితమే యసహ్యామైపోయినది. నేనప్పుడే నాయిల్లువదలి నామూలమున నధఃపతితుఁడైన వేంకటేశ్వరుని వెదకి కొనుచు నీ నగరమునకు వచ్చి యర్ధరాత్రివేళ నాతనిదర్శించి క్షమా ప్రార్థనముంగావించితిని. నన్నుఁజూచిమృత్యుదేవతంజూచినట్లుగ భయపడి యాతఁడు పాఱిపోయినాఁడు. నేనీజగన్మాతను దర్శించి పాపవిమోచనమునకై తల్లిపాదపీఠమునఁ బ్రాణాచారము పడఁదలఁచి వచ్చి యుండఁగా దేవీమూర్తియగు ననునాయ

దర్శనము లభించినది. తల్లీ! ఈ పాపాత్మురాలియెడఁ గరుణించి పాపవిమోచనమున కుపాయముంజూపి రక్షింపవా?

ఆనం - తల్లీ! ఆర్యసంఘమున మీరు దేవీపరిచారికలై పుణ్యయువతీమణులుగఁ బరిగణింపఁబడుచుంటిరి. శుభకార్యములయందు శోభనదేవతలుగ భావింపఁ బడుచుంటిరి. అట్టినిత్యసువాసినులగుమీరు క్రమక్రమముగ నజ్ఞానవశంబున నీచవృత్తులఁ నాశ్రయించి పూర్వౌన్నత్యమును బోగొట్టుకొంటిరి. ఆకారణముచేతనే దేవతామూర్తులైయున్నమీరు తుట్టతుదకు రాక్షసీమూర్తులై పోయితిరి. మీ పుణ్యచరిత్రములు పాపభూయిష్ఠములైపోయినవి. మీరు సంఘకల్పమునకు వేరుపురుగులైపోయితిరి. ధనలోభముచే ధర్మమునువిడిచితిరి. కులవృత్తినివిడిచితిరి. గుణమును విడిచితిరి. గౌరవమును విడిచితిరి. అన్నియును విడిచి యాత్మద్రోహమునకుఁ బాలైపోయితిరి. తుదకు మీకు మిగిలిన దేమున్నది?

రాజ - ఏమున్నది? దుఃఖముమిగిలినది. పాపము మిగిలినది. పరితాపము మిగిలినది!

ఆనం - ఇప్పటికి బోధపడినదా?

రాజ - తల్లీ! అనుభవమైనది. వ్యభిచారమే కులవృత్తియనుకొని నంచరించుట జ్ఞానముగల మానవస్వభావము కాదని యనుభవమైనది! ఆ పరితాప జ్వాలలచే నాసర్వాంగకములును దహించుకొని పోవుచున్నవి. తల్లీ! నన్నుద్ధరింపుము.

ఆనం - ఇట్టిపాపము నెన్నఁడుఁ జేయనని తల్లిపాదముల యెదుటఁ బ్రమాణము చేయుదువా?

రాజ - తల్లీ! ఆ పాపవృత్తిం దలంచుకొనిన భయమగుచున్నది. శత్రువులకైన నిట్టి నీచజన్మమును బరమేశ్వరుఁడు ప్రసాదింపకుండుఁగాక! ఈ మహామాత పాదముల సన్నిధిని నే నెన్నఁడు నిట్టిపాపమును గలలోనైనఁ దలంపనని త్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రమాణము చేయుచున్నాను.

ఆనం - ఇంతటినుండి మాతృసేవాపరాయణవై నీవలెనే పాపపంకమున మునిఁగిపోవుచున్న సోదరీమణుల నుద్ధరించుటకై నీ జీవితమంతయు నుపయోగింతునని నీ కన్నతల్లి యెదుట శపథముచేసి స్వధర్మమును నిర్వహింపఁగలిగినచో నీ సర్వాపరాధములను జగన్మాత క్షమింపఁగలదు.

రాజ - తల్లీ! మహామాత యనుగ్రహముచే నా జన్మము సార్థకమగునట్లుగా నట్టి సముద్యమమునందే నా జీవితశేషమును గడపెదను. తల్లీ! నన్నుఁ గటాక్షింపుము! నరకయాతనల ననుభవింపకుండ నన్నుద్ధరింపుము.

ఆనం - అట్లయినచో మహామాత నిన్ను క్షమించుచున్నది, నీ పాపములను క్షమించుచున్నది.

రాజరత్న మప్పుడు భక్తిభావముతో మాతృదేవతకు సాష్టాంగనమస్కారము గావించెను. ఆనందాదేవి యామెకు దేవీనిర్మాల్యకుసుమమును బ్రసాదించెను.

౨౦

చీఁకటులఁ జెంపు చేసిన ♦ చేతితోడ
వెన్నెలల సృజియించిన ♦ విభుఁ డెవండొ
అట్టికర్మాధిపతియాజ్ఞ ♦ యంబులోనిది
విష్ణుడై యిప్పుడైనను ♦ వెదకికొనుఁడు!

భవాబ్ధి—కావ్యకుసుమావళి

శిక్షామందిరమునఁ బ్రబోధస్వామియెదుట భయభక్తి వినయ వినమితవదనులై చేతులు జోడించుకొని గోపాలకృష్ణరావును, దామోదరరావును, జంచలరావును నిలువఁబడి యుండిరి. అప్పుడు స్వామి ప్రశాంత గంభీర స్వరముతో 'కుమారులారా! మీ హృదయములు సంపూర్ణముగఁ బశ్చాత్తప్తము లైనవా?' అని ప్రశ్నించెను.

అందఱు నేకగ్రీవముగ 'మహాత్మా! పశ్చాత్తప్తుల మైతిమి. మా పాపములను క్షమించి మాకు గతిఁ గల్పింపుము. మాతృదేవతా సందర్శనమున కర్హత్వము ను బ్రసాదింపుము.' అని ప్రార్థించిరి.

అప్పుడు స్వామి దామోదరునింజూచి 'దామోదరా! నీవు మిత్రద్రోహము చేసితివి' అనియెను.

దామోదరుఁడు భయపరికంపిత స్వరముతో 'ఔను తండ్రీ! అవివేకముచేఁ దాత్కాలిక సుఖలుబ్ధుఁడనై యమాయకుఁడగు వేంకటేశ్వరుని సర్వస్వమును నాశనముచేసి వైచితిని. ఆపుణ్యచరితుని బాపదూషితునిగఁ జేసివైచితిని. అబలా శిరోమణియగు ననసూయ పడరానికష్టముల పాలగుటకు నేనే

కారణమైతిని. కేవల విలాసప్రియత్వముచే ధనాశకు లోనై మానవుఁడనై యుండియు రాక్షసునివలె సంచరించితిని. మహాత్మా! నాసర్వాపరాధములను క్షమించి నన్నుద్ధరింపుము' అని దీనవదనుఁడై నిట్టూర్పులు విడుచుచు నిలువఁబడిపోయెను.

అప్పుడు గోపాలరావు పశ్చాత్తాప దుఃఖముతో "స్వామీ! నే నీ దామోదరునికంటెను మహాపాపాత్ముఁడను. ధనాశాపీతుఁడనై యతిదారుణ కృత్యముల నవలీలగఁ జేసి వైచితిని. ఎందఱినో యధర్మమార్గ ప్రవర్తకులుగఁ జేసివైచితిని. ఎందఱినో పాపకూపమునఁ బడఁద్రోసి వైచితిని. కుపుత్రుఁడనగునేను దుర్బుద్ధిచేఁ గన్నఁగానక కన్నతల్లియగు మాతృదేవత హృదయమును నొప్పించితిని. ఆత్మసోదరుల దుర్వ్యసన పరాయణులం గావించి యాంధ్రదేశ గౌరవములు పరిభ్రష్టములుగఁ జేసివైచితిని. మహాత్మా! నాకు గతి యే మైన నున్నదా? నా ఘోరపాపములకు నిష్కృతి యేమైన నున్నదా? స్వామీ! మీదివ్యమంగళ పాదకమలములే నాకు శరణ్యములు. మీపవిత్రపాద పరాగలేశమే నాపాపతాప విమోచన పరమౌషధము. తండ్రీ! పాపకూపము నుండి నన్నుద్ధరింపుము.' అని యనేకవిధములఁ బ్రార్థింప నారంభించెను.

స్వామి యాతనిపైఁ గరుణాకటాక్ష ప్రసారముం గావించుచుఁ దనచెంతనున్న యొకపుస్తకముం దీసి యాతనికిఁ జూపుచు 'గోపాలా! నీవీగ్రంథము నెన్నఁడైనఁ జూచితివా?' అని ప్రశ్నించెను.

గోపాలుఁ డదరిపడి 'స్వామీ! చూడ కేమి? ఈగ్రంథము పరమపతివ్రతాశిరోమణి యగు నొక రమణీమణి జీవిత చరిత్రము. ఆమెయే తనచరిత్రము నిందు వ్రాసికొన్నది' అనియెను.

ప్రభో - నీవు దీనినంతను జదివితివా?

గోపా - లేదు స్వామీ!

ప్రభో - ఆమె యెవ్వరో నీవెఱుఁగుదువా?

గోపా - అకల్మష దివ్యచరిత్ర యగు నాయువతీమణిం దుర్బుద్ధినై నేనే నావిలాసభవనమునం దాసవవిక్రయకార్యమునకు నియోగించితిని.

ప్రభో - ఆమె నీయొద్ద కెట్లువచ్చినది?

గోపా - నేనొకప్పుడు తిరుపతి దేవుని దర్శించి వచ్చుచుండఁగా మార్గమధ్యమునం దీమె క్షుద్బాధాపీడితయై పడియుండి నాకంటఁబడినది. త్రిలోకమోహనమూర్తి యగు నామెంజూచి నాకు జాలి కలుగుటచే నామె కించుక సేద దేర్చి జలంబులును ఫలంబులు నొసంగితిని. ఆమె యెవ్వరో తెలిసికొనవలయునను కుతూహలముతోఁ బ్రశ్నించితినిగాని యామె మాటాడఁజాలక తన్నుఁ దనభర్త పరిత్యజించి వెడలిపోయెననియు, నాతని వెదకికొనుచుఁ దిరుగుచు, నాఁకటిబాధచే శోషిల్లి యిచ్చటఁబడిపోయితి ననియు నామె యిసుకలో వ్రాసి చూపినది. ఆమె మూఁగది యనిగ్రహించి యామెను వశపఱచుకొనుటకై యప్పుడు నేను 'నీభర్తయొద్దకు నిన్నుఁ జేర్చెదను. నీవు నాతోడ వచ్చెదవా?' అని వ్రాసి చూపితిని.

తన కుపకారము చేసిన నేను ధర్మాత్ముఁడనే యనుకొని యమాయకయగు నామె నావెంటనే వచ్చినది. అప్పుడు నేను విలాసభవనమున నామెను జేర్చి యానవపానపరాయణుల కాసుందరి యాకర్షణయంత్రముగ నుండునని యెంచి యామెను మద్యవిక్రయమునకు నియోగించితిని.

ప్రిలో - అందు నామె యంగీకరించినదా ?

గోపా - మొదట నామె యంగీకరింపలేదు. అప్పుడు నేను నీభర్తనువెదకించుటకై విశేషధనము కావలయునన్నియు నీవీపని కంగీకరింపనిచో ధనము లభింపదనియు, నింతమాత్రముచే నీ మరియాదకు భంగము లేదనియు, నట్టిప్రమాదము కలుగ కుండ నేను గాపాడుచుందుననియు వ్రాసిచూపి యామెకు ధైర్యముచెప్పుటచే నతికష్టముగ, దుద కంగీకరించినది. అట్లే యామె పనిచేయుచు నెప్పటికిని భర్తృదర్శనము లభింపకుం డుటచే నాదురుద్దేశమును గ్రహించినది కాబోలును! అర్ధ రాత్రివేళ నాతోఁ జెప్పకుండ వెడలిపోయినది. అప్పటికి నిప్పటికి నేనామెను జూడనేలేదు. తండ్రీ! ఆమహాపతివ్రతను మహాపాపాత్ముఁడ నగునే నీవిధముగఁ గడగండ్లపాలు చేసితిని. పాప మామె తుద కేమైనదో గదా !

అని యాతఁడు ఖిన్నుఁడై నిలువఁబడిపోయెను. అప్పుడు దామోదరుఁడు "స్వామీ! త్రిలోకసుందరియగు నాపరమ పతివ్రతను నేనొకఁనాటిరాత్రి పెద్దాపురమున మరిడమ్మ గుడిలోఁ జూచితిని. ఆమె నన్నుఁ జూచినతోడనే నన్ననుసరించి వచ్చినది. నే నా సతీమణి యుద్దేశముం గ్రహింపఁ జాలక

దుర్బుద్ధినై ప్రవర్తించితి. నాదుర్బుద్ధిని గ్రహించినంతనే యామె నన్నుఁ బరిత్యజించినది. తోడనే యీ పాపఫలము నాకనుభవమునకు వచ్చినది. ఆయర్ధరాత్రమున బలవంతులగు దొంగలు నాపైఁ బడి బలవంతముగ నన్నుఁ బ్రహరించి యామె నెత్తికొనిపోయిరి. ఆ రమణీమూర్తి దేవీమూర్తియే యని నాకిప్పటికి బోధయగుచున్నది. మహాత్మా! చపలచిత్తుఁ డనై యీదేవియెడల మహాపరాధముం గావించితిని" అని యెను.

ప్రబో - ఆమె యంత రాత్రివేళ నిన్ననుసరించి యెం దుకు వచ్చినదో నీకుఁ దెలియునా ?

దామో - నాకేమియును దెలియదు.

ప్రబోధానందుఁ డించుకసే పాలోచించి చేతిలోనిపుస్తక మును దిరుగవైచుచు "దామోదరా! నీ వీచంచలరావు నెఱుఁగుదువా ?" అనియెను.

దామో— స్వామీ ! ఈతఁడు నా పినతండ్రికుమా రుఁడు. ఈతనికిని నాకును జాలకాలమునుండి చూపులులేవు. బళ్ళారినుండి వచ్చినప్పటినుండియు నీతని జూచుచున్నాను.

ప్రబో—ఆమెను జూచినచో మీ రానవాలు పట్ట గలరా ?

అప్పుడు గోపాలుఁడును దామోదరుఁడును "స్వామీ ! ఆనవాలు పట్టలేకేమి ?" అనిరి.

స్వామికటాక్ష ప్రసారమాత్రముననే వెనుకనున్న దేవి దా నటనుండి వెడలిపోయి నిమిషములో మధుమతి

నానందమందిరమునుండి యచ్చటికిఁ దీసికొనివచ్చెను. మధుమతి తత్తరముతోఁ బోయి చంచలరావు పాదములపైఁ బడియెను. చంచలుఁడు విస్మయానందపరవశుఁడై యామెను లేవనెత్తి స్వామిం జూచి "మహాత్మా! ఈ సుశీల నా సహధర్మిణి. ఈ పరమపతివ్రత పాపాత్ముఁడనగు నాకు సహధర్మిణియై యెన్నియో కష్టముల ననుభవించినది. ఈమెతండ్రి ధనవంతుఁడు. నేను బళ్ళారిలో వీరివెంటనే యుండి చదువుకొంటిని. ఈమె జనకుఁడే నాకు విద్యాదానము గావించెను. ఆ మోమోటముచేతను, ధనాశచేతను మూఁగదియైనను నేనీమెను బెండ్లియాడుట కంగీకరించితిని. ఏకపుత్రికయగు నీమెను దన సర్వస్వముతో నాకిచ్చి పెండ్లిచేసి కొలఁదికాలమునకే యా పుణ్యాత్ముఁడు స్వర్గస్థుఁడయ్యెను. డబ్బంతయు నాచేతికిఁ జిక్కినది ఈ మూఁగదానికి మగఁ డనిపించుకొనుట కష్టము నాకభిమానముగఁ దోఁచినది. అందుచే నేనీమెను యాత్రార్థమని తీసికొనిపోయి మార్గమధ్యమున నిర్దయుఁడనై విడిచివైచి ధనముతోఁ గూడ నన్నెవ్వరు నెఱుంగని యీ గోదావరీమండలమునకు వచ్చి సంస్కరణాపరాయణుఁడనై పేరు తెచ్చుకొనవలయునను నుద్దేశముతోఁ పెద్దాపురమునందలి రాజరత్నమను వేశ్యాకన్యకను బెండ్లియాడెదనని నమ్మించి యామెను వెంటఁబెట్టుకొని విజయవాడకుఁ బోయితిని. ఆ ప్రయత్నము నిరర్థకమైపోయినది. తరువాత సత్యవతి నెట్లైనఁ బెండ్లియాడి విధవావివాహసంస్కర్తయనియైనఁ బేరు తెచ్చుకొనవలయునని పాటుపడి

తిని. చంచలహృదయుఁడనగు నాకుఁ దుద కదియును సాగినది కాదు. సాధ్వీమణియగు సత్యవతి నెట్టులైన బలవంతముగ వశపఱచుకొనవలయునని ప్రయత్నించుచుండఁగా నాకస్మికముగఁ జిరకాలమునుండి నాకై పరితపించుచున్న యీ సుశీల నన్నుఁ వెదకికొనుచు నచ్చటికి వచ్చినది. ఈమె మూలమున నా చరిత్ర మెచ్చట బయటఁబడునో యను భయముతోఁ జటాలున నటనుండి పారిపోయితిని. పతిప్రాణయగు నీ రమణీమణి యిప్పటికిని న న్ననుసరించియే వచ్చుచుండెను. ఈమె హృదయ మెంతటి పవిత్రప్రేమమయ మైనదియో నాకప్పుడు బోధపడినది కాదు. మోహాంధుఁడనగు నేను క్రూరుఁడనై న న్ననుసరించి వచ్చుచున్న యీ నా కులవధువును నిర్దయుఁడనై తన్ని గెంటివైచితిని. అప్పు డీ యబల మూర్ఛాపరవశయై పోయినది. తోడనే యీ దేవిదాను బలవంతముగ న న్నాక్రమించి యీ శిక్షామందిరమున నరకకూపములోఁ ద్రోసివైచినాఁడు. "మహాత్మా! నాకు బుద్ధి వచ్చినది. దీనదయాపరులగు మీ యనుగ్రహముచేఁ బ్రేమైకమూర్తియగు నా సహధర్మిణి నాకు లభించినది. స్వామీ! నా యపరాధములను క్షమించి మా జీవితమున కికనైన శాంతిసుఖము లభించున ట్లాశీర్వదింపుము." అని వేఁడుకొనియెను.

దామోదరుఁడును గోపాలుఁడును సుశీలాచంచలులు దంపతులగుటం దెలిసికొని విస్మయాక్రాంతహృదయు లైరి. సుశీల తన పేరు తెలుపకుండుటచే గోపాలుఁ డామెకు మధుమతి యని పేరుపెట్టెను. సుశీల మూఁగదియైనను దనపవిత్రనామము

దుష్టహృదయములచే నుచ్చరింపఁబడకుండు నంతటి గౌరవముతోఁ గాలక్షేపము చేసినది. చంచలుఁడు విద్యాధికుఁడయ్యును దన నామశ్రవణ మాత్రముననే తన దుశ్చరిత్రము వెల్లడియైపోవునంతటి నీతిబాహ్యుఁడై ప్రవర్తించెను. ధనాశచేఁ గొట్టుకొనిపోయిన దామోదరగోపాలురు తుదకు ధనమూలముననే తమతమ ప్రాణములను వదలుకొనుటకు సిద్ధమైరి. ఇప్పుడు వారికందఱకును బశ్చాత్తాపదుఃఖముచే నాత్మజ్ఞానము కలిగినది. స్వామి వారికందఱకును మాతృదేవీమందిరమున దీక్షనొసంగుట కనుగ్రహించెను.

౨౧

కరుణామృతము మీఁది ♦ కమ్మని మిసిమి
కరుణామధువులోని ♦ కలకండపలుకు
కరుణారసములోని ♦ కల్యాణవీచి
కరుణావనములోని ♦ ఘనకల్పశాఖ
కన్నులు చల్లఁగాఁ ♦ గనుఁగొనఁగంటి.

ఏకాంతసేవ

నేఁడు మాతృసేవాదీక్షితులగువారి యభ్యుదయాభివృద్ధికై మాతృమందిరమునందలి భక్తులందఱును నానందమందిరమునం జేరి మాతృప్రార్థనములం గావించుచుండిరి. స్త్రీపురుషులు వేఱువేఱుగఁ గూర్చుండి పరమానందముతో నానందగీతములను బాడుచుండిరి. నేఁ డానందాదేవికి బదులుగ నింకొక దేవీమూర్తి యగ్రాసనము నధిష్ఠించి యుండెను.

సాయంసమయమున నానందమందిరమంతయు నానందధ్వనులతో నానందరసపూరితమై యుండెను.

నూతనదీక్షితులగు దామోదరగోపాలురను, సుశీలా చంచలులను వెంటఁబెట్టుకొని దేవీదాసుఁ డానందమందిరమునఁ బ్రవేశించెను. వారందఱును బరమానందముతో నానంద మందిరమునఁ బ్రవేశించిరి. అప్పు డాకస్మికముగ సుశీల చంచలరావు నొద్దనుండి యొకప్రక్కకు పరుగునఁ బోయి యగ్రాసనము నలంకరించియున్న రమణీమణి సామీప్యమునఁ గూర్చుండెను. చంచలరావు విస్మయముతో నావంకఁ దిలకించి సంభ్రమాశ్చర్యములతోఁ బోయి యాదేవీమూర్తి పాదములపైఁ బడి "హాతల్లీ! సత్యవతీ! నీవు సతీమూర్తిం దాల్చిన జగన్మాతవు. ధర్మమూర్తివి. దయామూర్తివి. శాంతమూర్తివి. సత్యమూర్తివి. జ్ఞానమూర్తివి. అజ్ఞానముచే నాత్మద్రోహినై నేను నీకు మహాపకారము గావించితిని. నీయెడల మహాపచారముం గావించితిని. మహాపరాధముం గావించితిని. తల్లీ! నీ ప్రియసోదరుని సర్వాపరాధములను క్షమింపుము" అని వేఁడుకొనియెను.

అప్పుడు ప్రబోధానందస్వామి "కుమారా! మాతృదేవత నిన్ననుగ్రహించినది. నీవు భక్తమండలమునఁ గలసి మాతృప్రార్థనముం గావింపుము" అనియెను. చంచలుఁడు భక్తమండలమునఁ బ్రవేశించెను. అప్పు డొక వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు లేచి సత్యవతిని సమీపించి "అమ్మా! నిన్నుఁజూచి నప్పటినుండియు ననుమానముగనే యున్నది. నీవు నిజముగ సత్యవతివేనా తల్లీ! నిన్నుఁజూచిన సరస్వతినిజూచినట్లే యున్నది.

పుత్రికాదుఃఖముచేఁ దిరిగి తిరిగి గోదావరీ పుష్కరమునకు వచ్చి బ్రిదుకుపై నాశలేక బలవంతముగఁ జావఁదలఁచు చుండఁగా నెవ్వరో న న్నిచ్చటికిఁ దీసికొని వచ్చినందుకు నీ వై నను గంటఁబడితివి. తల్లీ ! నా తల్లీ ! పుత్రికాదుఃఖపీడితుఁడ నగు న న్నొకసారి కౌఁగిలించుకొని నా దుఃఖమును జల్లార్పుము తల్లీ ! అట్లు చూచెద వేమి ? నేను గౌరీపతిశాస్త్రిని !" అని విలపింపఁదొడంగెను.

అప్పుడు ప్రబోధానందస్వామి గంభీరస్వరముతో "నాయనా ! ఆనందమందిరమున దుఃఖము లేదు. దుఃఖమును మఱచి మాతృధ్యానము చేసికొనుచుండుము." అనియెను. గౌరీపతిశాస్త్రి భక్తమండలమున గలసి మాతృప్రార్థనముం గావించుచుండెను. భక్తులందఱు సుస్వరమున మాతృగీతములం బాడుచు మైమఱచి యుండిరి.

అంతలో నాకస్మికముగ రంగదాసుఁడు ముత్యాలును వెంటఁబెట్టుకొని యానందమందిరమునఁ బ్రవేశించి ప్రబోధానందునకు సాష్టాంగనమస్కారములం గావించెను. ముత్యాలు కూడ నదేరీతిగ వందనముల నాచరించెను.

అప్పుడు స్వామి ప్రేమనయనములతోఁ దిలకించుచు "కుమారా ! ఏమి యాకస్మికముగ నిట్లు వచ్చితివి? ఈబాలిక యెవ్వరు ?" అనియెను.

రంగదాసుఁ డవనతవదనుఁడై యేమియును మాటాడఁజాలక పోయెను. అప్పుడు ముత్యాలు స్వామింజూచి భయముతో 'స్వామీ ! నేను చండాలబాలికను' అనియెను.

ప్రభో — అయిననేమి ? మాతృదేవి యనుగ్రహమున కందఱును బాతురే.

ముత్యా — మహాత్మా! నా కట్టి యదృష్టము లభియించున ట్లనుగ్రహింపవలయును.

ప్రభో — నీ యభీష్ట మేమియో తెలుపుము. జగన్మాత నీ మనోరథము నీడేర్పఁగలదు.

అప్పుడు బాలికామణియగు ముత్యాలు రంగదాసునిం జూపుచు స్వామినుద్దేశించి ప్రశాంత మధురస్వరముతో 'స్వామీ ! ఈ దయాళుఁడు మా కుటుంబము నుద్ధరించినాఁడు. ఈ పుణ్యాత్ముఁడు మా జనకుని నరకకూపమునుండి యుద్ధరించినాఁడు. నన్ను మృత్యుముఖమునుండి రక్షించినాఁడు. ఈ పరోపకారపారీణుని యవ్యాజప్రేమకు నే నప్పువడి పోయితిని. నేనే నా హృదయమునం దీ ప్రేమస్వరూపున కాత్మసమర్పణముం గావించుకొంటిని.' అని పలుకుచుఁ దన మెడలోని బంగరుపదకముం దీసి స్వామికిఁ జూపుచు "తండ్రీ! ఏ శుభ ముహూర్తమున నీ ప్రేమైకమూర్తి తన కంఠమునందలి యీ యమూల్యాభరణముం దీసి నా కంఠము నలంకరించెనో యా ముహూర్తమునందే నే నీతని ప్రేమమాత్రమునకుఁ గట్టువడి పోయితిని. స్వామీ ? ఈ మాతృమందిరమున మాతృదేవత సాక్షిగ ఈ మాతృభక్తమండలముసాక్షిగ మహాత్ములగు మీ పాదములసాక్షిగ సత్యము చెప్పుచున్నాను. త్రికరణ శుద్ధిగ సత్యము చెప్పుచున్నాను. ఆ కారణముచేతనే నా కీతఁడు భర్త. నే నీతని పాదదాసిని. నాకు మంగళమాత్రమైనను గళ

బంధమైనను నా ప్రాణేశ్వరుఁడు ప్రేమైకహృదయముతో నా కొసంగిన యీ బంగారుపదకమే యగుఁగాక! మహాత్మా! మహామాతయెదుట మా యిరువురి హృదయములును, నిరువురి ప్రాణములును, నిరువురి జీవితములు నైక్యముచేసి యనుగ్రహింపుము! ఆశీర్వదింపుము!" అని వేఁడుకొనఁ దొడంగెను.

అప్పుడు స్త్రీమండలమునుండి సంభ్రమముతో జీవమణి లేచి ముత్యాలుచేతిలోని పదకముం దీసికొని రంగదాసుని గౌఁగిలించుకొని 'స్వామీ! ఈకుమారుఁడు నాకుమారుఁడు! నాభర్త యీచిన్నబిడ్డ నెత్తికొనివచ్చినప్పటి నుండియు నీపదక మీతని మెడలోనేయున్నది. ఇది రక్షామణిగ నెంచి యెన్నఁడు నీతని మెడనుండి తీయకుండఁ గాపాడు చుండెడిదానను" అని చెప్పుచుండఁగనే రంగదాసుఁ డానందముతో నామె పాదములకు నమస్కరించెను.

అప్పుడు జీవమణి వాత్సల్యముతో నాతని లేవఁదీసి "నాయనా! ఎన్నాళ్లకుఁ గన్నులఁ బడితివి! జగన్మాత యనుగ్రహ మిన్నాళ్ళకు సిద్ధించినది." అనుచుండఁగనే దేవీదాసుఁ డానంద ప్రఫుల్లనయనములతో వచ్చి రంగదాసును గౌఁగిలించుకొనియెను. రంగదాసుఁ డాతనికి నమస్కరించెను.

అప్పుడు వృద్ధుఁడగు గౌరీపతిశాస్త్రి భక్తమండలము నుండి చటాలునలేచి స్వామియెదుటఁ జేతులు జోడించుకొని నిలువఁబడి దీనగద్గదస్వరముతో "స్వామీ! ఆనందమందిర

మానందమందిరము వలెనే యగపడుచున్నది. తండ్రీ! ఒక్క సారి నన్నాపదకమును జూడనిచ్చెదరా!" అని ప్రార్థించెను.

ప్రబోధానందస్వామి యా బాలికవంకఁ దిలకించెను. బాలికామణియగు ముత్యాలాపదకము స్వామి కందించెను. స్వామి దాని నందుకొని చూచి గౌరీపతిశాస్త్రి కొసంగెను. శాస్త్రి దానినందుకొనుటయే తడవుగ నేమి చూచెనోగాని యంతిలో నాతని సర్వాంగకములు నొక్కసారిగఁ బ్రకంపితములై పోయెను. ఆతని హృదయాంతరాళమునం దనిర్వాచ్యానుభవమయ్యెను. ఆభావావేగముచే నాతఁడు నిలువునఁగూలఁ బడిపోయెను. అందఱును విభ్రాంతులై యాతనిం జూచుచుండిరి. అప్పుడు స్వామి యాతని సమీపించి యాతనివీపుపైఁ జేయి వైచి తట్టెను. అంతలో గౌరీపతిశాస్త్రి యించుక తెలివి తెచ్చుకొని స్వామిం జూచి "మహాత్మా! ఈ పదకము నాకుమారునిది. ఈతఁడు నాకుమారుఁడు. ఈ చిరంజీవి నామకరణోత్సవ సమయమునందు శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరుఁ డీపదకమును నా కుమారునకుఁ గట్నముగా నొసంగి యున్నాఁడు. ఆకాలముననే నాయధీశ్వరునియొద్ద నాస్థానపండితుఁడనై యుంటిని. ఈపదకమునం దామహారాజుపేరును, చిరంజీవియగు సీగణపతిశర్మ పేరుఁగూడ నున్నవి. ఈబిడ్డకు మూఁడేండ్లయిన నిండకుండఁగనే వీని నగల కాసించి దొంగలెత్తుకొనిపోయిరి. ఆ దుఃఖముచేతనే నే నాస్థానమును వదలి నాజన్మస్థానమగు తారకాపురమునకుఁ బోయితిని. తండ్రీ! ఈచిరంజీవి నాకుమారుఁడు. పుత్రికామరణ దుఃఖమునఁ గ్రుంగిపోవుచున్న నాకు నష్టపుత్రసందర్శన

౨౨

కల్యాణగీతిలోఁ ♦ గలకంఠి చొక్క
ప్రణయగానంబులో ♦ భ్రమరిక చిక్క
ఆనందవార్ధిఁ జే ♦ నవశలై యుంటిఁ
గరుణింపవే యింకఁ ♦ గల్యాణమూర్తి.

ఏకాంతసేవ

వసంతయామిని రమణీయచంద్రికావసనసమంచితయై మనోమోహనమూర్తిం దాల్చియుండెను. ఆ పండువెన్నెల వెలుంగులలోఁ బావనగోదావరీజలతరంగములు ప్రసన్న తేజోవిలసితములై యుండెను. ఆ గౌతమీగర్భమున మెఱుపుఁదీగలచేఁ గూర్పఁబడిన వెన్నెలపలకలచే నిర్మింపఁబడిన రెండువిలాసనౌకలు రాజహంసలంబోలి తరంగచాలనమునఁ దూఁగుచు మందగమనములతోఁ బ్రయాణము చేయుచుండెను. ఆ నౌకాద్వయమునందును సురభిళకుసుమమాలికలు చుక్కలపేరులంబోలి విరాజిల్లుచుండెను. దివ్యచంద్రికలును, దివ్యసౌదామనులును, దివ్యనక్షత్రములును, దివ్యపరిమళములు నొక్కచోఁ జేరిన ట్లుండెను. ఆ దివ్యతేజస్సౌందర్యమునకును, దివ్యసంగీతమాధుర్యమునకును నైక్యానుసంధాన మగుచుండెను. ఆ దివ్యమాతృకామృతమునకును వసంతప్రేమామృతమునకును సమ్మేళనమగుచుండెను. అందుచే మధురచంద్రికావిలాసిని యగు నా మధుమాసయామిని మధురామృతరసవాహినియై ప్రసన్నమధురమోహనప్రదర్శనంబునఁ బ్రకృతినంతను బరబ్రహ్మానందమయంబుగఁ జేసివైచుచుండెను.

అప్పు డాసుధామధుర చంద్రాలోకితంబగు కోటిలింగ క్షేత్రమునందలి గోదావరీతీరమునఁ బ్రబోధానందస్వామియు నానందా దేవియును గూర్చుండి సంభాషించుకొనుచుండిరి. ఆనందా దేవి వినయవినమితవదనయై చేతులు దోయిలించి మృదులస్వరముతో స్వామి నుద్దేశించి "మహాత్మా! నే నెంతటి దానను. మీ పావనపాద కమలపరాగలేశమే న న్నింతటి దానిగాఁ జేయఁగలిగినది. కాకున్నచో నబలనగు నే నెంతటి దానను" అనియెను.

ప్రబో—తల్లీ! నీ వబలవు గావు. దేవీదుర్లభమగుదివ్య శక్తి నీయందున్నది. నీవు పవిత్ర ప్రేమామృతమయ దివ్య మూర్తివి. నీపావనచరణ కమలస్పర్శముచేతనే భూలోకము సర్వసంపన్నిలయ మైనది. నీపవిత్రావతారముచేతనే స్త్రీలోకము కీర్తనీయమైనది. నీప్రబోధ వాగమృతరసప్రసారముచేఁ బతితలోకము పరమపావనమైనది. తల్లీ! నీవే ధన్యురాలవు. నీ నిరంతరసందర్శనానందముచేఁ నా నయనేంద్రియములు ధన్యతమములైనవి. అమ్మా! నీవానందమూర్తివి. పరబ్రహ్మానంద మూర్తివి.

ఆనం—స్వామీ! మీకృపాలేశముచే న న్నింతటి దానిగాఁజేయ ననుగ్రహించితిరి—కాని—

ప్రబో—కాని యేమి తల్లీ !

ఆనం:-అమృతము నరచేతియందుంచియు నారగించుట కభ్యంతరమును గల్పించుచున్నారు. తండ్రీ! ఇంకను నిట్లెంత కాల మోర్చియుండ వలయును?

ప్రిబో—అక్క అలేదుతల్లీ! మీకష్టకాలము వదలి పోయినది.

ఆనం—స్వామీ! మీ దయామహిమచే నెంతటికష్టము నైన సుఖముగ ననుభవింపఁగల సామర్థ్యము నాకు లభించినది—కాని—ప్రాణాంత రాంతరముల నిరంతరమును వేధించుచున్న యీ యనిర్వాచ్యమగు వేదనమాత్రము—

ప్రిబో—బిడ్డా! మాతృదేవత నీ నిశ్చలహృదయమును బరీక్షించినది. నీ క్షమాస్వభావముం బరికించినది. నీ దివ్యశక్తిం దిలకించినది. అందుచేతనే ని న్నమృతగర్భమునుండి యుద్ధరించినది.

ఆనం—మహాత్మా! ప్రేమైకమూర్తి యగు నాలోకమాత నాకష్టము నేల గ్రహించినదికాదు?

ప్రిబో—గ్రహించినది తల్లీ! నిఖలదుఃఖనివారిణి యగుజగన్మాత కాలదోషము శమించువఱకును నీజీవితమును గార్యాంతరములకు మరలించినది. మారకదోషమునుండి తప్పించి మహారాజ్ఞీమణిం జేయునంతటిసామర్థ్యము మహామాతకుఁ దక్క మఱియెవ్వరి కున్నది?

ఆనం—మహాత్మా! సర్వశక్తిస్వరూపిణియగు జగజ్జనని కూడ సమయమును నిరీక్షించుట యెందుకు?

ప్రిబో—కాలము బ్రహ్మాదులకుఁగూడ నజేయమైనది కాదా?

ఆనం—తండ్రీ! ఇంకను నెంతకాల మిట్లు సహించి యుండ వలయును?

ప్రబో—తల్లీ ! నిశ్చలభక్తిభావముచే నిరంతరమాతృ సేవాపరాయణవై నీవాయకాలకష్టసాగరమును నిత్యానంద నౌకావశంబున నిరంతరాయముగ నుత్తరింపఁ గలిగితివి. బిడ్డా ! శుభముహూర్తము సమీపించుచున్నది. ఆనంద నౌకాధిరోహణముం గావించి యానందమందిరమునఁ బ్రవేశింపుము.

అనుసంతలో గౌతమీగర్భమునం దూఁగుచున్న జ్యోతిర్నౌకయొకటి పారిజాతకుసుమపరిమళముల వెదఁజల్లుచు వారిసమీపమునకు వచ్చి నిలిచెను. ప్రబోధానందునియనుజ్ఞం గైకొని యానందాదేవి యానందోత్ఫుల్ల హృదయముతో నా దివ్యనౌక నధిరోహించెను. స్వామి యాకస్మికముగ నంతర్హితుఁడై పోయెను. అంతలో దివ్యదుందుభులు మొరసిన ట్లయ్యెను. దివినుండి పుష్పవర్షము గురిసిన ట్లయ్యెను. జ్యోతిర్మూర్తియగు నా విలాసనౌక—ఆ పరిమళపుష్పనౌక— ఆ యమృతప్రవాహమునం దానందతరంగోత్థితమై యల్లనల్లనఁ బ్రయాణము చేయుచుండెను.

ఆ యమృతచంద్రికాంతరాళమున నా గోదావరీతరంగిణియందలి యా జ్యోతిర్నౌకాద్వయ మొకదాని వెనుక నొకటిగ బయలుదేరి పోవుచుండెను. అప్పుడా గౌతమీమాత దివ్యజ్యోతిర్మూర్తి యగుచుండెను. దివ్యపుష్పమాలికాలంకృత యగుచుండెను. దివ్యగంధవిలసిత యగుచుండెను. దివ్యామృతరసతరంగిత యగుచుండెను.

అప్పు డా యానందచంద్రికాంతిరాశమున నానంద తరంగసంచలితంబగు నానందనౌకామధ్యమునందుండి యొక యానందరమణీమూర్తి యానందోద్రిక్తకంఠస్వరములోఁ బాడుచున్న యానందసంగీతి మీ జగమంతయు నానంద బ్రహ్మమయంబుగఁ జేయుచుండెను.

"పూలరథంబెక్కి ♦ పోయెడివేళఁ
ప్రణయగీతములనేఁ ♦ బాడెడువేళ
విభువేణునాదంబు ♦ వినిపించువేళఁ
జిత్తమా ! చిత్తమా ! చెదరఁబోకమ్మ !—
ప్రణయసౌధంబులోఁ ♦ బతి యుండువేళఁ
బ్రేమలో మనసిచ్చి ♦ పిలిచెడివేళ
నానందమూర్తియై ♦ యాడెడివేళఁ
జిత్తమా చిత్తమా ! చెదరఁబోకమ్మ !—
ప్రేమాలయంబులోఁ ♦ బ్రియుఁడాడువేళఁ
బ్రేమడోలికలలోఁ ♦ బ్రియుఁడూఁగువేళఁ
బ్రేమామృతాబ్ధిలోఁ ♦ బ్రియుఁడీఁదువేళఁ
జిత్తమా ! చిత్తమా ! చెదరఁబోకమ్మ !—
కల్యాణదుర్గంబుఁ ♦ గైకొనువేళ
నానందసామ్రాజ్య ♦ మందెడివేళ
విజయాభ్యుదయభేరి ♦ వేయించువేళఁ
జిత్తమా! చిత్తమా ! చెదరఁబోకమ్మ !—
సమయసూచకముగా ♦ సకినాలకుంచె
పయనంపువీథిలోఁ ♦ బైనుండి తిరిగ.
ఫలసూచకంబుగాఁ ♦ బలుకులబరణి
యొలమావిగుంపులో ♦ నెదురేగుచుంచె;
నియతిసూచకముగా ♦ నీలాలమురళి
తలిరాకుఁదోఁటలోఁ ♦ దనయంతఁ బ్రాఁగె;

క్షేమసూచకముగాఁ ♦ జేమంతిబంతి
తోరణాంతరమునఁ ♦ ద్రుళ్ళింతలిడియె;
సంతోషమొనఁగూర్చు ♦ శకునంబులయ్యె
సౌభాగ్యము ఫలించు ♦ సమయమేతెంచె;
ఉన్నతాసనముపై ♦ నుండి నావిభుఁడు
పేరెత్తి చేయెత్తి ♦ పిలుచుచున్నాఁడు
ప్రేమలో మనసిచ్చి ♦ పిలుచుచున్నాఁడు
సెలవిచ్చి పంపరే ♦ చెలులార నన్ను! —

చిగురుజెండాపట్టి ♦ చెలి కలకంఠి
చెలువంబు దీపింప ♦ శిఖరాన నిలిచెఁ
దామరగొడుగెత్తి ♦ తరుణి మరాళి
వేవేగ తేరెక్కి ♦ వెనువెనక్క నిలిచె;
ఫలగుచ్ఛములఁ బూని ♦ పడఁతి రాచిలుక
పలుకుదోడై వచ్చి ♦ పజ్జఁ గూర్చుండె;
స్వామి నర్చించుపూ ♦ జాద్రవ్యసమితి
నందందుఁ జేర్చె నే ♦ నాయత్తనైతి;
జగమెల్ల నవసుధా ♦ సారంబుగాఁగ
భువనమంతయు గంధ ♦ పూరంబుగాఁగ
మెఱుఁగుదీఁగలకనుల్ ♦ మిఱుమిట్లుగొలుపఁ
దోలవే తుమ్మెదా ♦ తోలవే రథము! —

ప్రణయపురంబులోఁ ♦ బ్రాసాదవీథి
వేణుగానరవంబు ♦ వినవచ్చుచుండెఁ,
గల్యాణనగరిలోఁ ♦ గమలాలయమున
వీణాస్వనంబులు ♦ వినవచ్చుచుండె,
నుదయరాగంబులో ♦ నుదయాద్రిశిఖరి
విశ్వగీతరవంబు ♦ వినవచ్చుచుండెఁ,
బరమధామంబులోఁ ♦ బ్రాంగణసీమ
వేదసాధురవంబు ♦ వినవచ్చుచుండె,
నిఖిలేశు నర్చించు ♦ నిమిషమేతెంచెఁ

బదిలంబు పదిలంబు ♦ పాణిద్వయంబు!
సర్వసాక్షిని జూచు ♦ సమయ మేతెంచె
నెమ్మది నెమ్మది ♦ నేత్రద్వయంబ!
అది దేవుగ్రహించు ♦ నవసరంబయ్యె
నవధాన మవధాన ♦ మంతరంగంబ!
వేదాంతమయుఁజేరు ♦ వేళ యేతెంచె
భద్రంబు భద్రంబు ♦ ప్రాణరత్నంబ!—'

ఆ యానందసంగీతనిస్వనము లామాతృగీతస్వనంబులతో నేకీభవించి యాయానందచంద్రికామయప్రపంచమునందంతటను బ్రతిధ్వనించుచుండెను. అంతలో నానందరసతరంగితమై పోవుచున్న యయ్యానందనౌకాద్వయ మాకస్మికముగ నాగోదావరీగర్భమునందతిదూరమున నదృశ్యమైపోయెను. ఆసమయమునందే యానందచంద్రిక లానందప్రభాతకాంతులలో నైక్యములై పోయెను. ఆప్రేమానంద సంధిసమయమునఁ బ్రేమానందా దృశ్యరసనారంగమునుండి "అనుకూలగతి లభియించినచో నైహికసంసారమే యానంద మయమైనది!—బ్రహ్మానందమయమైనది!— పరబ్రహ్మానందమయమైనది!—" అనుప్రబోధవాక్యములు వెలువడి యా యానందసంగీత ప్రతిస్వనములలో విలీనములై పోయెను.

ప రి శి ష్ట ము .

ఈశైలవాహిని ♦ యింకిపోకుండ
నమృతార్ణవముఁజేర ♦ నంతియేచాలు;
ఈమల్లెవిరిదండ ♦ యెండిపోకుండ
నమృతమూర్తివహించె ♦ నంతియేచాలు.

ఏకాంతసేవ.

ఇఁకఁ జెప్పవలసిన దేమున్నది ? ఆనందాకల్యాణానందు లెవ్వరు ? ఈసంగతి తెలిసినవారికిఁ జెప్పనక్కఱలేదు గాని తెలియనివారికి మాత్రము వారే సరస్వతీపరబ్రహ్మము లని చెప్పుచున్నాము. విరాగియైయున్న భర్తం జూచి నిరాశం జెంది యాత్మత్యాగముం జేసికొనఁదలంచిన సరస్వతి యానాఁడు కృష్ణవేణీగర్భమునుండి ప్రబోధానందునిచే నుద్ధరింపఁబడినది. ఆ సరస్వతియే యానందాదేవి. ఆయానందాదేవియే యాహిఁట్టి యర్ధరాత్రమునఁ దనప్రాణసఖియగు సత్యవతి నుద్ధరించి సత్యప్రతిజ్ఞను నిర్వహించుకొన్నది. సరస్వతి ప్రబోధానందానుగ్రహముచే మాతృసేవా పరాయణయై నిశ్చలహృదయముతో స్వధర్మమును నిర్వహింపఁగలిగినది.

ప్రేమైకమూర్తియగు నాసరస్వతిని సందర్శించి యామె యనుజ్ఞంగైకొని రావలయుననియే ప్రబోధానందుఁడు పరబ్రహ్మమున కాజ్ఞాపించి యుండెను. ఆ స్వామియాజ్ఞ నాతఁడు నిర్వహింపఁజాలక పోయెను. అంతటి మనోదార్ఢ్యము లేకుండుటయే యాతని పరిపూర్ణత్వమునకుం గలస్వల్పలోపము. పరబ్రహ్మము మాతృసేవా నిర్వహణమునకై సరస్వతీ సమాగమమును ద్యజించివైచెను. కాని యాప్రేమసూత్రము నాత్మధర్మసూత్రముతోఁ గలిపి పురివెట్టుట కాతఁడు సమర్థుఁడు కాఁజాలకపోయెను. అదియే యాతనిలోపము. ఆలోపముచేతనే యాతనికిఁ జాలదినములవఱకును మాతృమందిరసందర్శనము లభించినదికాదు. ఇప్పుడు ప్రబోధానందానుగ్రహముచే సరస్వతీపరబ్రహ్మముల కానందమందిరమునఁ జిరకాలమునకుఁ

బునస్సమాగమము లభించినది. మాతృదేవత మూధన్యదంప తుల నాశీర్వదించినది. వారి జీవితములు మాతృదేవతా కటాక్షముచేఁ జరితార్థములైనవి. సరస్వతికి భర్తృసేవా భాగ్యముతోఁగూడఁ బితృసేవాభాగ్యముమరల లభించినది. తల్లియనుగ్రహముచే నామెకు నష్టసోదర లాభముకూడఁ గలిగినది.

పశ్చాత్తప్తుఁ డగు వేంకటేశ్వరునకు స్వామిదయచే మాతృమందిరమునఁ బత్నీపుత్రి సమాగమము లభించినది. అప్పు డాదంపతులు తమకష్టముల నన్నిటిని మఱచి యానంద సాగరమున నోలలాడిరి. గోపాలుఁడు వేంకటేశ్వరుని సర్వస్వమును మరల నాతని కిచ్చివైచెను. మాతృసేవా దీక్షితులగు ననసూయా వేంకటేశ్వరు లిప్పుడు యథాపూర్వముగఁ గుమార నగరమునఁ బ్రవేశించి సుఖముగఁ గాలక్షేపము చేయుచుండిరి. వేంకటేశ్వరుఁడు తన చిన్నికుమారునకుఁ జింతామణియని పేరుపెట్టెను. అనసూయ వృద్ధురాలగు జోగమ్మను దనకన్నతల్లివలెఁ జూచికొనుచుండెను.

గోపాలుని విలాసభవన మిప్పు డన్నసత్రి మయ్యెను. ఆతఁడు తనసర్వస్వమును పేదలకొఱకు వినియోగించుచుండెను. దామోదరుఁడు మాతృభక్తుఁడై మాతృసేవాధర్మమును నిర్వహించుచుండెను. చంచలరావు నిశ్చలహృదయముతో మధుమతి యగుసుశీలను—పూవులమ్మ యగుసుశీలను—గిరిపాలిక యగుసుశీలను—చిదానందయగు సుశీలను బరమానందమునఁ బరిగ్రహించి స్వధర్మనిరతుఁడై సుఖయించుచుండెను.

గణపతిశర్మ మాతృమందిరమునందే యుపనీతుఁడై బ్రహ్మచర్య వ్రతదీక్షితుఁడయ్యెను. రమణీమణి యగుముత్యాలాపేర్మైకమూర్తిని దనహృదయకమలమున నిలిపి నిరంతరము ధ్యానించుచు సాధ్వీశిరోమణులలో సంస్తవనీయ చరిత్రయయ్యెను. పాపముపిచ్చి భారతరావునకుఁ దెలిసినదో తెలియలేదోగాని సతీశిరోమణియగు సత్యవతి సత్యానందాదేవి యనునామముతో మాతృపూజా పరిచారికయై చిరకాలము వఱకును మాతృమందిరమునందే యుండెను.

ప్రబోధానందస్వామి యనుగ్రహముచేఁ బ్రజలందఱును మాతృసేవాదీక్షితులైరి—దేశమంతయును మాతృమందిర మయ్యెను.

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేనమార్గేణ మహీం మహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తు నిత్యం
లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు.

ఓం తత్సత్.

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్, కాకినాడ.

1. నవలా రత్నమాల:—

సంపాదకులు: శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.

నియమావళి

ఈ కంపెనీవారిచే బ్రచురింపబడు గ్రంథపరంపరలో నిది మొదటిది. ఇందు నవరసభరితములగు నవలారత్నములు సంవత్సరమునకు పండ్రెండు వెలువడును. చక్కని బైండుతో క్రొన్నూఱు జున సుమారు 200 పుటలుగల మనోహరమగు రచనా చమత్కృతులతో నలరారుచుండును.

ఇందు చందాదారులగువార లీపరంపరలో బ్రచురింపబడు నూతన గ్రంథములన్నియు తప్పక తీసికొనుచుండవలెను. ఇందలి వెనుకటి పుస్తకములన్నియు గైకొనవలసిన యావశ్యకము లేదు. వలయుచో నవికూడ చందాదారుల వెలకే యొసంగబడును. ప్రవేశరుసుము 8 అణాలు.

గ్లేజు ప్రతి 1 కి చందాదారులకు వెల 10 అణాలు

పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

రఫ్........................ వెల 8 అణాలు ,,

గ్లేజు ప్రతులకు-ప్రవేశరుసుము, పోస్టుఖర్చులు సహా		1 సం॥రం	చందా	రు 9-8-0
,,	,,	½	,,	రు 5-0-0
రఫ్ ప్రతులకు	,,	1	,,	రు 8-0-0
,,	,,	½	,,	రు 4-4-0

కంపెనీ నిబంధనల ననుసరించి వాటాదారుల కీపరంపర లోని గ్రంథములు వలయుచో, వారలను చందాదారులుగ పరిగణించి అర్ధమూల్యమునకే ఆయాపుస్తకము లొసగబడును. కనీసము 1 షేరు నైన కలిగియున్న వారలకే యీ నియమము వర్తించును.

షేరు 1 కి రు 10 లు మాత్రమే.

షేరుధనముగాక వాటాదారునకు ప్రవేశరుసుము, పోస్టు ఖర్చులు సహా

గ్లేజు ప్రతులకు	1	సం॥ర	చందా	రు 5-12-0
,,	½	,,		రు 3-2-0
రఫ్ ,,	1	,,		రు 5-0-0
,,	½	,,		రు 2-12-0

షరా:—ఈ చందా మొత్తము లన్నియు ముందుగనే కంపెనీకి చెల్లించవలెను. వి. పి. లు చేయుటచే ప్రతి 1కి రు 0-5-0 లు చొప్పున పోస్టేజి, రెజిస్ట్రేషను ఖర్చులు అధికముగా నగును. కావున నీ వృధా వ్యయము లేకుండుటకై ముఖ్యముగా నీ విషయము గమనించవలెను. ఇతర వివరములు కార్యాలయమునకు వ్రాసిన తెలుపబడును.

కాకినాడ
15—9—38

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు,
మేనేజింగు డైరెక్టరు.

నవలా రత్నమాల నూతన ప్రచురములు

1 మాతృమందిరము 1 భాగము } శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వర
2 మాతృమందిరము 2 భాగము } కవులచే రచింపబడినది.

* * * *

ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయమునందు వెలువడి, మాత్రా వెలకు లభించు నితరనవలారత్నము లీదిగువ పేర్కొనబడినవి. అయ్యవి డెమ్మీసైజున, రఫ్ పేపరుతో ప్రతి 1కి సుమారు 200 పుటలు కలిగియుండును. ఈ సందర్భమున వాటి వెల కూడ తగ్గించి నవలారత్నమాలా చందాదారులకు ప్రతి 1కి 8 అణాలకు మాత్రమే యొసగబడును. ఇతరులకు 9 అణాలు.

—♦ డిటెక్టివు నవలలు. ♦—

1 మనోరమ
2 మాయావిని
3 "264" ౧ భాగము
4 "264" ౨ భాగము
5 రహస్యశోధనము
6 లీలావతి
7 శశిరేఖ
8 నీకేజయము ౧ భాగము
9 నీకేజయము ౨ భాగము

—♦ చారిత్రక నవలలు. ♦—

10 ప్రమదావనము
11 ఛత్రసాలుఁడు ౧ భాగము
12 ఛత్రసాలుఁడు ౨ భాగము
13 ధర్మపాలుఁడు ౧ భాగము
14 ధర్మపాలుఁడు ౨ భాగము
15 నాయకురాలిదర్పము ౧
16 నాయకురాలిదర్పము ౨
17 రాణీభవాని ౧ భాగము
18 రాణీభవాని ౨ భాగము
19 భగ్నహృదయుఁడు
20 పాదుషాహైదరాలీ

—♦ సాంసారిక నవలలు. ♦—

21 విశ్వప్రయత్నము
22 తిరుగుడుపెండ్లి
23 ప్రణయచాంచల్యము

—♦ సాంఘిక నవల. ♦—

24 కృష్ణకాంతుని మరణశాసనము

షరా: ఈ 24 నవలలును ఒకేమారు తీసుకొన్న చందాదారులకు రు 10లకు మాత్రమే యొసగబడును.

పురాణములు.

1	శివపురాణము	౩	6	బ్రహ్మపురాణము	౧
2	డిటో	౪	7	డిటో	౨
3	డిటో	౫	8	డిటో	౩
4	డిటో	౬	9	వామనపురాణము	౧
5	డిటో	౭	10	డిటో	౨
			11	డిటో	౩

షరా:—ప్రతి 1 కి ఇతరులకు పోస్టేజి కాక 0—9—0 లు.
చందాదారులకు 0—8—0 లు.

బృందావనము

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులచే నూతనముగ రచింపఁబడి ప్రకటింపఁబడిన పద్యకావ్యము. భక్తిరసప్రధానమై, మనోహరకథాసంవిధానముతో లలితపద్యములతో అలరారుచున్నది. యాంటిక్కు కాగితముపై, క్రౌనుసైజున చక్కగ ముద్రింపఁబడినది. వెల 0—8—0.

జాతీయగ్రంథమాలా ప్రచురములు

1 ప్రభుత్వధనము - మన బీదతనము
2 గాంధిమహాత్ముని లండను ఉపన్యాసములు
3 ఆధునిక రాజ్యాంగసంస్థలు 1-వ భాగము
4 డిటో 2-వ భాగము
5 హరిజనసమస్య
6 చీనాజాతీయోద్యమము 1-వ భాగము
7 డిటో 2-వ భాగము

ప్రతి 1 కి 0—12—0

ఒక్కసారి తీసికొన్నచో ఏడుసంపుటములు రు 4—0—0 మాత్రమే. (పోస్టేజీవేరు)

